

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ
ANABİLİM DALI**

**KADINLARIN EKOTURİZM FAALİYETLERİ İÇERİSİNDEKİ YERİ:
KAÇKAR DAĞLARI MİLLÎ PARKI YAYLALARI ÖRNEĞİ (RİZE)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
EZGİ BAYRAM ÖZ**

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. Ü. MEHMET ŞEREMET**

VAN - 2019

KABUL VE ONAY

Ezgi BAYRAM ÖZ tarafından hazırlanan "Kadınların Eko-turizm Faaliyetleri İçerisindeki Yeri: Kaçkar Dağı Milli Parkı Yaylaları Örneği (Rize)" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Dr. Öğr. Ü. Mehmet ŞEREMET Denizcilik Fakültesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan: Doç. Dr. Erol DURAN Konaklama İşletmeciliği, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye: Dr. Öğr. Ü. Emine CİHANGİR Turizm İşletmeciliği, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Yedek Üye: Dr. Öğr. Ü. Nurcan AVŞİN Coğrafya Bölümü, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Yedek Üye: Doç. Dr. Serhat HARMAN Turizm Rehberliği, Mardin Artuklu Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Tez Savunma Tarihi: 11/ 10 / 2019	
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum. Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (11.10.2019)

Ezgi BAYRAM ÖZ

(Yüksek Lisans Tezi)

Ezgi BAYRAM ÖZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ekim, 2019

**KADINLARIN EKOTURİZM FAALİYETLERİ İÇERİSİNDEKİ YERİ:
KAÇKAR DAĞLARI MİLLÎ PARKI YAYLALARI ÖRNEĞİ (RİZE)**

ÖZET

Tanımının Uluslararası Eko-turizm Topluluğu tarafından “çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını sürdüren, doğal alanlara doğru olan sorumlu seyahat” şeklinde yapıldığı eko-turizm, 1980’lerde çevre koruma hareketinin içerisinde gelişmiştir. Eko-turizm, özellikle o çevreyi oluşturan ve içerisinde yaşayan halkın katılımları ile geliştirilen doğa turizminin bir çeşididir denilebilir. Yerel değerleri ön plana çıkaran, lokal kültürün yaşam pratiklerini deneyimlerken aynı zamanda onu korumaya yönelen bir arz oluşturması, eko-turizmin ortaya çıkış amacını vurgulamaktadır. Eko-turizm ile ilgili, literatürde kültüre sıklıkla vurgu yapılırken kültürün sürdürülebilmesi için önem taşıyan kadına yönelik yapılan araştırmaların bunun gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, literatürdeki bu boşluğu kapatma amacının yanında eko-turizmi etkileyen faktörler içinde kadının rolünü bir örnek olay çalışmasıyla ortaya çıkarmaktır. Bu noktadan hareketle eko-turizm bölgelerindeki kadınların mekânsal pratik ve ilişkilerini anlamak amacıyla gündelik hayatlarını yakından inceleme gereği duyulmuştur. Bu çerçevede Eko-turizm hareketinde kadınların üstlendiği rol ve görevler nelerdir? Toplumsal cinsiyet rolleri, Karadeniz kadınlarının gündelik pratiklerinde nasıl şekillenmiştir? Karadeniz kadınları kadın-erkek rolleri ile ilgili seçimlerini kendileri mi yapıyor, yoksa bu seçimler kadınlara dayatılıyor mu? Eko-turizm, kadının ekonomik bağımsızlığını kazanmasına katkı sunmakta mıdır? Gibi sorulara cevap aranmıştır. Araştırma nitel araştırma modelini kullanmaktadır. Bu anlamda, Türkiye’de eko-turizm potansiyeli yüksek bir bölge olan Doğu Karadeniz’in Kaçkar Dağları yaylalarındaki 27 kadın ve 8 erkek ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler yaparak ve gözlemlerden

faydalanarak derinlemesine nitel veri toplanmıştır. Bu araştırma kadının, eko-turizm potansiyelini nasıl etkilediği ve eko-turizmden ne ölçüde etkilendiği üzerine kuramsal bir tartışmaya aracılık etmesi bakımından önemlidir. Bununla bağlantılı olarak kadının toplumsal yaşamdaki rolünün, eko-turizm ile ilgili nasıl açılımlar sağlayacağını tartışmaya açması ve kadının eko-turizme katkısına yönelik farkındalığı arttırması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekoturizm, Toplumsal Cinsiyet, Kaçkar Dağları Millî Parkı Yaylaları

Sayfa Sayısı: 98

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Ü. Mehmet ŞEREMET

(M.A. Thesis)

Ezgi BAYRAM OZ

**VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES**

October, 2019

**THE PRESENCE OF WOMEN IN ECOTOURISM ACTIVITIES: A CASE
STUDY OF KACKAR MOUNTAINS NATIONAL PARK (RIZE)**

ABSTRACT

According to definition of TIES (International Ecotourism Society), ecotourism is “protects environment, sustains well-being of the local people, responsible travel to natural areas” that developed within the conservation movement in the 1980s. After saying that Ecotourism is a kind of nature tourism, especially developed with the participation of the people who are closely interacted with that environment and live in it. In the purpose of this movement, it aims to create a supply that prioritizes local values, and that protects local cultural practices of life while experiencing it. However, although there is vast array of studies on cultural aspects of ecotourism in the literature. The number of studies on women, which are particularly important for the sustainability of the cultures, lags behind the mainstream issues in the literature. The aim of this research is to fill this gap in the literature and to reveal the role of women in the relevant factors that affect ecotourism with a case study. In accordance with this purpose, the women’s daily lives in the ecotourism regions has been analysed in the context of spatial practices and relations. On the basis of the framework, the major questions will be answered as follows: What are the roles and duties of women in the ecotourism movement? How has gender roles shaped in the everyday practices of women in Black Sea region? Do the Black Sea women themselves have to make choices about their male-female roles, or are these choices imposed on women? Does ecotourism contribute to women's economic independence? The research has employed the qualitative research model. The Case study is the high lands in the Kaçkar Mountains National

Park of Turkey's Eastern Black Sea Region, which has a high potential for ecotourism, where the rich data was gathered by taking advantage of the observations and in-depth face to face interviews with the women in areas. The result of this research is important as it mediates a theoretical debate on how women influence ecotourism potential and how much it impacts from ecotourism. In connection with this, the results of the research are that the role of women in social life will open to the discussion on ecotourism and also will increase awareness of women' contribution to ecotourism.

Key Words: Ecotourism, Gender, Kaçkar Mountains National Park

Quality of page: 98

Supervisor: Asts. Prof. Mehmet ŞEREMET

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	X
ÖN SÖZ	XI
GİRİŞ	1
1. KURAMSAL ÇERÇEVE	11
1.1. Eko-turizmin Doğuşu ve Ortaya Çıkışı	11
1.1.1. Turizmde Paradigma Değişimleri ve Alternatif Turizm.....	12
1.1.2. Eko-turizm	15
1.2. Eko-turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri	17
1.2.1. Eleştirel Perspektif ve Cinsiyet Araştırmaları	20
1.3. Cinsiyet Araştırmaları ve Turizm.....	24
1.3.1. Toplumsal Cinsiyet ve Turizm	25
1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm.....	26
1.4.1 Feminizmin Dalgaları	28
1.4.2. Batı Feminizminin Türkiye’deki Yansımaları.....	29
1.5. Eko-turizm ve Kadın	33
1.5.1. Eko-feminizm	35
2.ARAŞTIRMA DİZAYNI VE YÖNTEM	38
2.1. Neden Kaçkar Dağları Millî Parkı?.....	38
2.2. Araştırma Dizaynı	41
2.2.1. Kişisel Deneyimler ve Araştırmaya Yansımaları	42
2.3. Yöntem	43
2.3.1. Sosyal Teori / Eleştirel Teori	44
2.3.2. Nitel Araştırma Yöntemi	45
2.3.3. Feminist Bilgi Kuramı	45
2.4. Örnekleme Seçimi	46
2.5. Veri Toplama Araçları.....	47
2.5.1. Yapılandırılmamış Gözlem.....	47
2.5.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme.....	47

2.6. Nitel Verilerin Analizi	48
3.BULGULAR	49
3.1. Katılımcılara Yönelik Bulgular	50
3.2.Toplumsal Cinsiyet Rollerini	52
3.3. Eko-turizmin Etkileri.....	54
3.4. Bilinçlenme (Cultural Awareness)	56
3.5. Kuşak Çatışması	59
3.6. Sürdürülebilirlik ve Kadın	61
3.7. Eko-turizm ve Etik	64
3.8. Kadının Güçlenmesi (Empowerment of Women).....	65
4. SONUÇ VE TARTIŞMA, TEORİYE KATKI.....	68
4.1. Sonuç ve Tartışma	68
4.2. Teoriye Katkı.....	71
KAYNAKÇA	73
ÇİZELGELER DİZİNİ	82
ŞEKİLLER DİZİNİ	83
RESİM VE HARİTALARIN LİSTESİ.....	84
EKLER.....	85
ÖZGEÇMİŞ	
ORİJİNALLİK RAPORU	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
TIES	Tourism International Ecotourism Society (Uluslararası Eko-turizm Birliği)
STÖ	Sivil Toplum Örgütü
UNEP	United Nations Environment Program (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
WAD	Women and Development (Kadınlar ve Gelişim)
WID	Women in Development (Kadınlar Gelişimde)
GAD	Gender and Development (Cinsiyet ve Gelişim)
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
YAKA KOOP.	Yaşam, Kadın, Çevre, Kültür Kooperatifi
KADER	Kadın Adayları Destekleme Derneği
WTO	World Tourism Org. (Dünya Turizm Örgütü)

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın çekirdeği, hem yüksek lisans eğitimim öncesinde hem de yüksek lisans eğitimim esnasında yaptığım literatür taramaları sonucu oluşmaya başlamıştır. Özellikle çevre ve kadına yönelik yayınların çoğalmasında bir yandan da bu temelde gelişen farkındalık, ayrıca tez danışmanım Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet Şeremet'in de yönlendirmeleri benim bu konuda tez yazmamda cesaret verici olmuştur. Eko-turizm ve kadını bir arada düşünmek fikriyle başlayan bu çalışma, öncelikle belirgin kaynak taramaları doğrultusunda şekillenmiş, sonrasında çalışmanın bir temele oturtulması amacıyla çalışma açısından karakteristik özellikler barındıran Karadeniz Bölgesi Kaçkar Dağları Millî Parkı içinde bulunan yaylalarda alan çalışması yapılmıştır. Böylelikle eko-turizm ve kadın bileşenlerini somut olarak deneyimleme şansı elde edilmiştir. Gerek konunun seçilmesinde gerek alan çalışmasının yürütülmesinde benden desteğini sakınmayan, beni akademi camiasında da yüreklendiren, literatüre ulaşmamda önemli katkıları olan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şeremet'e, akademik projelerde yer almama fırsat tanıyan ve bu temelde bana alan açan Prof. Dr. Faruk Alaeddinoğlu'na, bu tezin nihai halini almasında değerli katkılar sunan Doç. Dr. Erol Duran'a, desteğini hiç eksik etmeyen Dr. Öğr. Üyesi Emine Cihangir'e, harita/fotoğraflarla görsellere katkı sunan Arş. Gör. Ramazan Okudum'a akademik katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca her anlamda desteğini hissettiğim Doç. Dr. Berna Oto'ya, her zaman dayanağım olan sevgili aileme ve bana her zaman destek olup tezin edebî açıdan kontrollerini sağlayan eşim Ahmet Murat Öz'e manevi katkıları için teşekkür ederim.

Ezgi BAYRAM ÖZ

GİRİŞ

Turizm; birçok etki alanının yanında, doğal ve sosyal çevrenin, turistik faaliyetler için çekicilik unsuru olduğu ekonomik bir sektördür. Zaman içerisinde kompleks bir hâl alan bu sektörel durum, gelişmeye ve buna bağlı olarak çeşitlenmeye devam etmiştir. Dünya genelinde artan çevre bilinci, doğa üzerine yapılan yayınlar ve belgeseller, insanları alışılmış turizm faaliyetleri dışında doğayı odağına alan destinasyonları görüp keşfetmeye yöneltmiştir. Bu yöneliş 1980'lerle beraber yeni turizm çeşitlerinin ortaya çıkmasını hızlandırmıştır. Bu tarz turizm, doğal ve sosyal kaynakların daha uzun süreli kullanımını temel alan sürdürülebilir turizm, alternatif turizm, eko-turizm, yeşil turizm, özel ilgi turizmi ve doğa turizmi olarak ortaya çıkmıştır. Tüm bu turizm kavramları, amaçları ve bakış açıları bir olan ama farklı zamanlarda ortaya çıkan turizm adlandırmalarıdır (Erdoğan, 2003: 2-3).

Kentleşmenin hız kazanması ve endüstrileşmenin de beraberinde getirdiği değişen şartlarla birlikte 1900'lü yılların sonlarına doğru artan toplumsal yabancılaşma turizme yönelik yeni arayışları da beraberinde getirmiştir. Bu anlamda turizmin alternatif çeşitlerinin ortaya çıkmasında yeni yerler keşfetmeye duyulan merak, toplumda aynışmalarla birlikte geline durumdaki kaynaklı hoşnutsuzluk ve hayal kırıklıklarıyla dolu bir yaşamın olduğu post-modernite etkili olmuştur (Bandy, 1996'den aktaran Erdoğan, 2014: 16). Yukarıda ifade edilen bu sebepler alternatif turizmin gerekçeleri olarak sayılabilir.

Özellikle sürdürülebilir turizm, çevrenin ve sosyal kaynakların sürdürülebilirliği üzerine hazırlanan 1987'deki Çevre ve Kalkınma Dünya Komisyonuna gelen Brundtland Raporu'yla birlikte ön plana çıkmıştır (detay için bkz. Keeble, 1988). Bu raporla beraber kitlesel turizme tepki olarak ortaya çıkan sürdürülebilir turizm ve alternatif turizm türlerinin önemi daha da artmaktadır (Swarbrooke, 1999: 4). Sürdürülebilir turizmin bir başka adlandırması olan ve doğa temelli alternatif turizm olarak da adlandırılan eko-turizm ise UNEP'in araştırmasına göre bugün turizm endüstrisinin en hızlı büyüyen türlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak burada vurgulanması gereken en önemli hususlardan biri de sık sık eko-turizm ve doğa temelli turizm kavramlarının iç içe kullanılması durumudur.

Terim olarak 1980'lerde literatürde yer almasına karşın eko-turizmin üzerinde ortaklaşılın bir tanımın olmaması Fennell'in (2011) belirttiği gibi eko-turizmin 85 tanımının olmasını ortaya çıkarmıştır. Zamanla gelişen ve değişen formlarıyla eko-turizm tanımı, Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (UET-TIES) tarafından şu şekilde ifade edilmektedir: “evreyi koruyan ve yerel halkın refahını sürdüren, doğal alanlara doğru olan sorumlu seyahat” (Leugn vd. 2001'den aktaran Erdogan, 2003: 1).

Eko-turizmin bu tanımından yola çıkarak eko-turizm için özellikle o çevreyi oluşturan ve içerisinde yaşayan halkın katılımları ile geliştirilen doğa turizminin bir çeşididir denilebilir. Böylelikle eko-turizmin ortaya çıkış amacı yerel değerleri ön plana çıkaran, lokal kültürün yaşam pratiklerini deneyimlenirken aynı zamanda bunları korumaya yönelten bir arzın oluşması olarak da görülmektedir. Honey'nin de (2008: 29) eko-turizmi oluşturan bileşenler arasında; çevrenin korunması ve bakımı, çevreye minimal etki, yerel halkın ekonomik olarak güçlenmesi, yerel sermayenin korunması, çevreye yönelik farkındalığın artması, karşılıklı saygı içeren kültürel etkileşim ve insan haklarının korunmasını sayması bu düşünceyi destekler niteliktedir. Honey'in (2008: 29) üzerinde durduğu bu noktalar göstermektedir ki turizm, sadece ekonomik fayda olarak değil, çevresel ve sosyo-kültürel bir potansiyel olarak da değerlendirilmelidir. Bu aynı zamanda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (Sustainable Developmet Goals) olarak da ifade edilen sürdürülebilir kalkınmanın yeni formu içerisinde de yer bulmaktadır. Birçok araştırmacının ifade ettiği gibi (Bramwell ve Lane, 1993; Sharpley, 2003; Liu ve ark. , 2013) turizmin sürdürülebilir kalkınmaya katkı sunabilmesi için turizm faaliyetlerinin çevrenin korunmasına önem vermesi gerekmektedir. Bununla birlikte turizmin, sadece ekonomik anlamda bir ürün olmanın ve ülkenin ihracat gelirini artırmanın ötesinde, sosyo-ekonomik etkilerinin de yaygın bir şekilde araştırılmaya başlandığı görülmektedir (Özdemir, 1998'den aktaran Avcıkurt, 2017: 57). Ayrıca bu araştırmalar sadece ekonomik yararlar ve etkileri olumsuz anlamda değerlendirmeyip ortaya çıkan etkilerin toplumsal açıdan ve fiziki evre üzerinde yarara dönüşüp dönüşmediğini irdelemektedir (Tolung, 1999'den aktaran Erdoğan, 2003: 2).

Eko-turizm, bu açıdan ele alındığında eko-turizmin büyüme hızını ve faydasını anlayabilmek için bazı niceliksel verilere bakmakta fayda vardır. Örneğin 1997 yılında WTO'nun (Dünya Turizm Örgütü'nün) yaptığı araştırmaya göre eko-turizmin bir türü olarak kabul edilen doğa seyahatlerinin bütün turizm harcamalarının yaklaşık yüzde 7'sine denk bir ağırlığa sahip olduğu tespit edilmiştir. 1990'lı yıllarda Dünya Kaynakları Enstitüsü raporlarına göre ise turizmin genel büyüme hızı yıllık yaklaşık yüzde 4 iken doğa seyahatlerindeki genel büyüme hızı yüzde 10 ile 30 arasında kaydedilmiştir. Yine WTO kayıtlarına dayanarak eko-turizm kapsamındaki seyahat harcamalarının dünya ortalamalarının 5 katı kadar hızla arttığını söyleyebiliriz ki bu artış hızı yıllık ortalama yüzde 20'ye denk gelir.

Ülkemizdeki eko-turizm faaliyetlerine bakıldığında ise Batı ve Doğu Karadeniz Bölgelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durumun genel nedeni, bölgenin doğal özellikleri sebebiyle doğal koruma alanları olması ve dünyada benzer şekilde eko-turizmin çıkış noktası olarak belirlenen bölgelerle benzerlik taşımasıdır. Karadeniz Bölgesi, her yıl ortalama 31 milyon dolardan fazla ekonomik getiri sağlayan, 4,5 milyon turistiyle Türkiye'deki en popüler doğa-odaklı turist destinasyonu konumundadır (Alaeddinoğlu ve Şeremet, 2016: 71). Ancak Türkiye'de bunun bir politika haline gelmesi 2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığının yayımlanmış olduğu 2007-2013 yıllarını kapsayan, 2023 Türkiye Turizm Gelişim Strateji Raporu'na dayanmaktadır.

Bu çalışmanın yürütüldüğü bölge, eko-turizm açısından zengin veri sağlayacağı ve kadınların turizm hareketi içinde davranışlarının incelenebileceği doğal bir saha çalışmasına elverişli olduğu için tercih edilmiştir. Disiplinler arası bir zemine dayanan bu araştırma, nitel araştırma teknikleriyle ilerleyerek Türkiye'de yapılan eko-turizm çalışmalarına feminist perspektifi dâhil eden yorumlayıcı ve eleştirel bir yöntemle yürütülmüştür. Bu anlamda literatürdeki önemli bir boşluğu tamamlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırma kapsamında, eko-turizmin gelişimi ve eko-turizm ile kadın arasındaki ilişki konu alınmaktadır. Eko-turizmi etkileyen başlıca faktörler incelenirken kadının, bu faktörler içindeki rolü tespit edilerek eko-turizm ile nasıl ilişkilendiği incelenmektedir. Veri toplamak amacıyla Türkiye'de eko-turizm potansiyeli yüksek bir bölge olan Doğu Karadeniz'in Kaçkar Dağları Millî Parkı bir durum çalışması için alan olarak seçilmiştir. Araştırma kapsamında

millî park içerisinde bulunan yaylalardaki kadınlarla yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapmanın yanı sıra gözlem yönteminden faydalanılmıştır. Bu gözlem ve görüşmelerle kadınların günlük yaşamlarına yönelik analizlerin derinleştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca bu çalışmada, özellikle turizm faaliyetleri içerisinde yer alan kadınların, potansiyel eko-turizm hareketine nasıl katkı sağladıklarının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu tür bir araştırma Türkiye’de eko-turizmin yaygınlık gösterebileceği merkezlerden biri olan Kaçkar Dağları yaylaları özelinde, kadınların gündelik deneyimlerinin turizm hareketini nasıl şekillendirmiş ve şekillendirmekte olduğunu ortaya çıkarmaya yönelik önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Araştırma Problemi

Özellikle eko-turizmin gelişim bölgeleri olan kırsal alanlarda kadınların, sosyal yaşamdan izole bir şekilde birçok sorun ve sorumluluğun birinci dereceden muhatabı olması karşılaşılan problemlerin başında gelmektedir (Walter, 2011: 163). Buna rağmen ilgili literatür detaylı bir şekilde incelendiğinde, eko-turizm çalışmalarında kültürel konulara sıklıkla yer verilirken kadına yönelik çalışmaların bunun gerisinde bırakıldığı görülmektedir (Blackstok, 2005; Stronza ve Gordillo, 2008; Stone, 2015; Jones, 2005; Hill ve Hill, 2011; Ruiz-Ballesteros, 2011).

Diğer araştırmalardan bazıları ise toplumsal cinsiyet temasının zamanla turizm süreçleri tarafından nasıl şekillendirildiğinin, cinsiyete dayalı ilişkilerin turizmin eşitsizlik ve kontrol konularını nasıl bilgilendirdiğinin önemini vurgulamaktadır (Aitchison, 2001; Kinnaird ve Hall 1996; aktaran Tucker ve Boonabaana 2011: 136). Tucker ve Bonaabaana (2011: 454-455), kadınların turizmin gelişmesindeki rolü üzerine geliştirdiği modeli şöyle özetlemektedir: Erkekler kamusal alanda özgürce dolaşırken kadınların bunu yapması pek uygun görülmemektedir. Daha ziyade kadınlar, yakın akrabası tarafından aksine bir izin verilmedikçe ev alanının katı sınırları içinde kalmaktadır. Turizm, herhangi bir mekânda geliştikçe turizm işi, kadınların "kamusal alan"da çalışmak için uygunsuz olduğu düşüncesiyle bir erkek faaliyeti olarak görülmektedir. Bu düşüncenin özellikle Türkiye gibi ataerkil bir toplum içerisinde yeni turizm gelişim bölgelerinden biri olan Kaçkar Dağları Millî Parkı içerisinde özellikle de eko-turizm potansiyeli taşıyan bir alanda nasıl yankı bulduğunun sorgulanması gerekmektedir.

Bu temelde kadınların "ekonomik güçlenme" konusunda basit ve sabit fikirlerin ötesine geçmek; toplumsal cinsiyet normlarının, kadın erkek rollerini nasıl etkilediğini görmek; kültürel tutumların değişen dinamiklerine daha fazla odaklanmak önemlidir.

Ayrıca kadınlar, özellikle kalkınma ve yoksullukla mücadele çıktılarında doğrudan etkilenmektedir (Aitchison, 2001: 145). Bu durumun temel nedenlerinden biri şu şekildedir: Genellikle kadınlar turizme doğrudan iştirak ettiklerinde dışlanmış ve sadece kocaları veya hane halkının diğer erkek üyelerinin (baba, ağabey, kardeş, oğul vb.) kazançları yoluyla dolaylı olarak turizm ekonomisine erişebilmiştir. Merkezî sokaklar gibi "kamusal alanlar"da bulunmak ve bu alanlarda çalışmak için kadınların meşruluğu, utanç ve onur ilkeleri ile ilişkili bir dedikodu kültürü ile sınırlandırılmaktadır (Tucker ve Boonabaana, 2011: 454- 455). Bu durum, eko-turizm gelişim bölgelerinde sürdürülen ekonomik ve sosyal faaliyetler içerisinde kadının rolünün ne olduğunu ve nasıl sürecin içerisinde yer aldığını sorgulama ihtiyacı doğurmuştur.

Bu anlamda Türkiye’de şu ana kadar yapılan birçok çalışmada kadınların, eko-turizmle nasıl ilişkilendikleri ve eko-turizmden nasıl etkilendikleri konusunda niceliksel olarak fazla araştırılmadığı görülmüştür (Oğuz ve Atatimur, 2008). Türkiye’de yapılan araştırmaların eko-turizmi konu alanları, genellikle çalışılan bölgenin eko-turizm potansiyellerini ortaya çıkarmaya yönelik olup feminist perspektiften yoksun eko-turizm çalışmaları olduğu tespit edilmiştir (Bkz: Gültekin ve Uzun (2010), Orhan ve Karahan (2010), Turoğlu ve Özdemir (2011), Morgül (2014). Türkiye’de feminist perspektifle ilgili çalışmalara çok geç başlanmakla beraber; Miroğlu ve Arı (2015: 17)’nin konuyla ilgili aktarımı şu şekildedir: “Bazı çalışmalarda adı geçmiş olsa bile içeriğinde feminist perspektifin bulunmayışı, feminist coğrafyanın Türkiye’de önemli bir yere sahip olmadığını göstermektedir.”

Dünya açısından bir değerlendirme yapıldığında ise araştırmalarda özellikle eko-turizm, toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları üzerine alan çalışması yapılan sınırlı sayıda ülkeden bahsedilebilir. Bu ülkelerin genellikle üçüncü dünya ülkeleri olduğu görülmektedir. Diğer yandan bu ülkelerde yapılacak araştırmalarda sosyal

hayata katılımda erkeğin gerisinde kalan kadınlara ulaşmanın ve onlarla etkin bir iletişim kurmanın daha zor olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak bu araştırmanın kadının eko-turizmi etkileyen faktörler içindeki etkinliğini incelerken diğer bir taraftan da kadının, eko-turizme katkısına yönelik farkındalığı arttırması beklenmektedir. Bu tür bir araştırma, Türkiye’de eko-turizmin yaygınlık gösterebileceği merkezlerden biri olan Kaçkar Dağı yaylaları özelinde, kadınların gündelik deneyimlerinin turizm hareketini nasıl şekillendirmiş ve şekillendirmekte olduğunu ortaya çıkarmaya yönelik sunacağı katkılar açısından önem taşımaktadır. Bu şekilde, özellikle Kadının yaşamsal durumu ve yetişecek nesiller üzerindeki etkisi toplumun şekillenmesiyle doğru orantılı olduğundan kadın bakış açısının önemi göz ardı edilmemiş olunacaktır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi turizmin salt bir ekonomik aktiviteye yönelik olarak planlanması ve çoğu zaman eko-turizmin gelişim bölgeleri olan kırsal alanlarda kadınların göz ardı edilmesi karşılaşılan sorunların başında gelmektedir (Tucker ve Boonabaana, 2011: 454). Bu durumun önemli sonuçlarından biri, kadınların kent merkezinden ve toplumsal hayattan uzak bir yaşam sürmesi ve kentin olanaklarına erişim (eğitim, ücretli istihdam, sağlık hizmetleri gibi) konusunda kısıtlılık yaşamasıdır. Kadının ev içindeki etkin konumu göz önünde bulundurulduğunda bu konunun, eko-turizmin yerel yaşamla ilişkisi açısından da önem teşkil ettiği görülür. Bu araştırma, bu önemi göz ardı etmeyeceğinin de altını çizmektedir.

Eko-turizmin gelişim süreci betimlenirken, mevcut literatürden analizler ön plana çıkarılarak kuramsal alt yapı oluşturmak amaçlanmaktadır. Veri oluşturmak ve bu veriyi analiz etmek için feminist eleştirel kuram geleneğine bağlı kalınacaktır, böylelikle görüşmecinin duygu ve düşünce yapısının ön planda tutulmasına çalışılacaktır.

Bloom (1998) feminist araştırma geleneğinin önceliklerini şu şekilde sıralamıştır: Bir araştırma sorusu ile başlayarak kadını ilgilendiren ve kadının önemini vurgulayan sorular sormalıdır; feminist yöntemin en önemli parçası ve ayırıcı özelliği araştırmadaki ilişkilere önem vermesi ve alan çalışmasında dostluk

ilişkilerinin geliştirilmesine vurgu yapmasıdır. Feminist araştırmacı; kendi rolünü, geçmişini, değerlerini ve araştırma ile ilgili varsayımlarını da eleştirerek kendisini araştırma sürecinde aktivist bir bilim insanı olarak görmelidir. Kendi zel konumunu kullanarak sosyal adalete ve özellikle de en çok ezilenlere hizmet eden yolları araştırır (Bloom, 1998'den aktaran Sart, 2018: 15).

Feminist kuram, modern kapitalist toplumlarda, erkek egemenliğine dayalı toplumsal yapıları anlamaya yarayacak, çözümleyecek kuramsal araçları geliştirme kaygısından ortaya çıkmaktadır. Bunun ıkış noktası erkek egemen toplum ya da ataerkillik (patriyarka) denen kavramdır (Sancar, 2009: 245).

Bu çalışmayı yürütürken neden feminist kuramdan yararlanılacağını açıklamak gerekirse modern toplumlarda kadının ikinci plana itilmesi, emeğinin görmezden gelmesi ve kadının meta olarak algılanması gibi sebepler sıralanabilir. Oysa modernizm insanların doğuştan eşit ve zgr olduğunu söyler. Eşit koşullarda yaşamayan insan grupları gibi kadınlar da kendi yaşadıkları bu eşitliksizlere karşı çıkmaya başlar ve böylece bir ‘‘kadın sorunları’’ meselesi oluşur (Sancar, 2009: 246). Bu meselenin bilimsel araştırmalara yansiyarak çözüme yönelik katkılar sağlaması feminist perspektif dhilinde daha gerçekçi sonuçlar doğuracaktır.

Araştırmanın Amacı

Haywood (1988) toplumların, sağlıklı gelişen başarılı bir turizm endüstrisi için mihenk taşı olduğunu savunmaktadır. Bunun yanında bir başka bakış açısı da turizm planlama ve uygulamalarında; yerleşik değerleri, etnik ögeleri ve yerel kültüre ait çeşitli bileşenleri turizm hareketine katmak gerektiğini savunmaktadır (Haywood 1988'den aktaran Blackstock, 2005: 39). Bu perspektifle inceleyeceğimiz turizm hareketinin, yerel değerleri ön plana çıkaran, lokal kültürün yaşam pratiklerini deneyimlemeye ve muhafaza etmeye yönelten bir arz oluşturması, eko-turizmin ortaya çıkış amacını da vurguladığı için önemlidir.

Bu araştırmanın ana amacı, eko-turizmin perspektifinde meydana gelen gelişmeler ve eko-turizmi etkileyen faktörler içinde kadının rolünü bir örnek olay çalışmasıyla ortaya çıkarmaktır. Bu araştırma, şimdiye kadar yapılan çalışmalara ek

olarak eleştirel bir yaklaşım getirmekle beraber literatürdeki bu açığı kapatmaya yönelik bir adım olacağı düşüncesiyle önem taşımaktadır. Kadının ev içindeki etkin konumu göz önünde bulundurulduğunda bu konunun, eko-turizmin yerel yaşamla ilişkisi açısından da önem teşkil ettiği düşünülmektedir. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda kadınların, eko-turizmle nasıl ilişkilendikleri ve eko-turizmden nasıl etkilendikleri konusunda niceliksel olarak fazla araştırma yapılmadığı görülmüştür. Amaç olarak özellikle üzerinde durulmamış olan feminist kuramdan faydalanmak, bu konulara açıklık getirmekle beraber aşağıdaki alt amaçlar vasıtasıyla araştırmanın literatüre önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir:

- Yerel kültürün devamı için önem taşıyan kadının, ekoturizm potansiyelini nasıl etkilediği ve ekoturizmden ne ölçüde etkilendiği üzerine kuramsal bir tartışmaya aracılık etmesi.
- Bununla bağlantılı olarak kadının toplumsal yaşamdaki yerinin ve rolünün, ekoturizm ile ilgili nasıl açılımlar sağlayacağını tartışmaya açması.
- Ülkemizin önemli bir problemi olan toplumsal cinsiyet konusunun ekoturizme nasıl yansıdığını görebilmek ve ekoturizm çalışmalarında nasıl bir etki yaratacağını ortaya çıkarmaktır.

Araştırmanın Önemi

Araştırmanın önemini vurgulamak amacıyla toplumsal normların başlangıcına değinmekte fayda bulunmaktadır. Avcı-toplayıcı toplumlarda görülen anaerkil yapı kadının bitki, toprak ve tohuma ilişkin bilgeliği nesilden nesle aktarılmıştır. Toprağa verdiği emek kadar kültüre ve kültüre şekil veren öğelerin tümüne biçim veren kadındır. Bu doğrultuda düşünüldüğünde kaynakları hızla tükenmekte olan dünyamızda doğanın da kültürün de tükendiği ve kültürün olduğu kadar doğanın da devamlılığının kadın eliyle sağlandığını düşünmek yanlış olmaz.

Kentlerde birtakım değişimler başlamış olmasına rağmen, kırsalda ve gecekondu mahallelerinde, toplumsal cinsiyet rolleri değişmeden devam etmektedir. White'a göre "Kadınların toplumsal kimlikleri birincil olarak ailedeki konumlarına bağlı olmaktadır. Kız evlat, anne, kardeş ya da eş kimliği bir kadın için 'iyi kadın' olarak toplumsal kabul görmek bağlamında oldukça önemlidir" (White, 2010: 28).

Bu nedenle kızların toplumda öğrendiği ilk şey, toplumsal kabul görebilmek için 'emek' vermektir. Kadınların aile üyesi kimliğinin en önemli bileşeni emek olarak karşımıza çıkmaktadır. İyi bir kadın temizlik yapmayı, yemek pişirmeyi, ikramı, nakış işlemeyi, örgü örmeyi ve dantel yapmayı bilir; sık sık çocuk doğurur ve elleri hep meşguldür. Kadınlar, çalışma olarak görmedikleri parça başı işleri de gelir getirici, bir ücret karşılığı yapılan iş olarak değil de tıpkı ev kadınlığı, annelik gibi 'iyi birer kadın olma' kimliklerinin bir ifadesi olarak görmektedirler. Bunu tıpkı belli bir gruba dâhil olma, eş, anne, komşu ve Müslüman olmak gibi görürler, bu nedenle emeklerinin saat ücretlerini ya da harcadıkları zamanı takip etmezler (White, 2010: 28-31).

Bu anlamda bu araştırmanın önemi aşağıdaki maddelerde vurgulanmıştır:

- Konularla ilgili şimdiye kadar yapılan çalışmalara bütüncül bir yaklaşım getirmekle beraber gerek metodoloji ve gerekse de mekân/bölge benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan bu çalışmanın, literatürdeki bu açığı kapatmaya yönelik bir adım niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.
- Bu analiz çerçevesinde özellikle eko-turizm çalışmalarında toplumsal cinsiyetin nasıl ele alındığı konusuna yönelerek bu yönelimin önemini ortaya çıkarılacaktır.
- Eko-turizmin kadın istihdamına yönelik olumlu katkısı sebebiyle cinsiyet eşitsizliğine de olumlu katkı sunacağı beklenmektedir.
- Yapılan çalışmaların kadınların, eko-turizmle nasıl ilişkilendikleri ve eko-turizmden nasıl etkilendikleri konusunda önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu katkıların özellikle turizm ile ilgili okullarda eko-turizm konusu içinde bir bölüm ayrılarak eğitime de yeni açılımlar katması beklenmektedir.
- Türkiye'de yapılan eko-turizm çalışmalarına feminist perspektifi dâhil eden yorumsamacı ve eleştirel bir yöntemle literatürdeki bu boşluğu tamamlayacağı düşünülmektedir.
- Kadınların "ekonomik güçlendirme" konusunda sabit fikirlerin ötesine geçerek toplumsal cinsiyet normlarının, rollerinin ve eşitsizliklerin kadınları nasıl etkilediğine dair farkındalığı arttıracığı beklenmektedir.

Araştırma Soruları

Yukarıdaki ifade edilen temel noktalardan hareketle kadınların eko-turizm bölgelerindeki mekânsal pratik ve ilişkilerini anlamak amacıyla işgücüne katılım, ulaşım, eğitim, sağlık, çocuk bakımı ve tüm bu imkânlara erişimi gibi hizmetlerden yararlanma deneyimlerini yakından inceleme gereği duyulmuştur. Bu çerçevede aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranacaktır.

- Eko-turizm hareketinde toplumsal cinsiyet konusu nasıl yer bulmaktadır?
- Toplumsal cinsiyet rolleri, Karadeniz kadınlarının gündelik pratiklerinde nasıl şekillenmiştir?
- Eko-turizm, kadının katılımıyla nasıl bir yön kazanmaktadır?
- Kadın, eko-turizm hareketinde kendini nasıl ifade etmektedir?
- Eko-turizm, kadının ekonomik bağımsızlığını kazanmasına katkı sunmaktadır mıdır?

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Tezin bu bölümünde araştırma soruları çerçevesinde ele alınan konunun, teorik alt yapısına yönelik bir kavram çerçevesi oluşturulmuştur. Bu kapsamda, eko-turizmin ortaya çıkışı, eko turizmin alternatif turizm içerisindeki yeri ve paradigma değişimleri ile eko-turizmle cinsiyet konusu arasındaki ilişkiye yönelik konular ele alınmıştır.

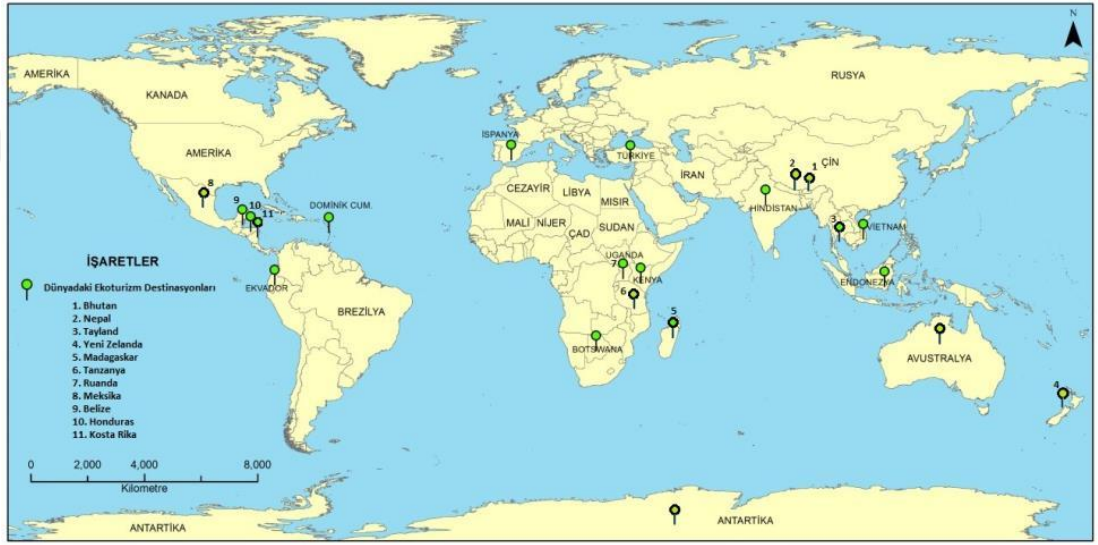
1.1. Eko-turizmin Doğuşu ve Ortaya Çıkışı

Endüstriyel toplumun ortaya çıkışıyla beraber, öncesinde doğayla uyumlu olan toplumsal yapılar ve toplum dinamikleri, bilim ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle önemli ölçüde değişmeye başlamıştır. Endüstri devriminden sonraki süreçte yaşam; belli bir kronoloji içerisinde büyük kentlere, modern yaşam tarzını benimseyen insanların gözettiği yaşam tarzına doğru evrilmiştir. Bu durum, doğayı kendisinden başka bir alan olarak görmeye başlayan insan ve doğa arasındaki bağın zayıflamasına neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle, White (1967) bu değişimi şu şekilde dile getirmektedir: “Eskiden tarımla beraber doğanın bir parçası olan insan, artık doğanın birer sömürücüsü haline gelmiştir.” (White, 1967’den aktaran Turan, 2018: 55). Doğayı sonsuz bir kaynak gibi gören insanın, doğaya bu anlamda müdahale etmeye başlanmasının ardından, çevre sorunları (temiz su kaynaklarının azalması, iklim değişikliği, biyoçeşitliliğin azalması, su-hava-toprak kirliliği) ortaya çıkmış ve sonuçta doğa, bu yolla tekrar insanların ilgisini çekmeye başlamıştır. Dünya ve doğanın bu şekilde yeni insanla karşılaşması birçok yapının yani ekonominin doğmasına sebep olmuştur, bu yeniliklerden birisi de eko-turizmdir.

Eko-turizm, sürdürülebilir kalkınmayla beraber çevre duyarlılığının artmasıyla doğru oranda gelişen, kitle turizmine sürdürülebilir bir alternatif olarak şekillenmeye başlamıştır. Dünya genelinde değişim gösteren sosyo-kültürel ve ekonomik dinamikler, ülkelerin de gelişmişlik düzeylerini etkileyerek insanların yaşam şartlarını şekillendirmiştir. İnsanlar bilinmeyen keşfetmeye doğru bir eğilim göstererek, keşfedilmeye açık doğal alanları daha çok merak ederek doğayı ve bozulmamış doğal ortamı deneyimlemek adına ziyaret etmişlerdir.

Bu ziyaretler, ilkin merak duygusuyla yapılmış olsa da sonraki süreçlerde kuş gözlemciliği, biyo-çeşitliliği deneyimlemek, doğada bulunmak ve doğayı kendi bütünlüğünde yaşamak gibi amaçlara evrilmiştir. Böylece doğal alanların turizm destinasyonlarına dönüşmesi başlangıçta 'macera' olarak kabul edilmişse de, sonralarda ise 'ekolojik' olarak değerlendirilmiştir (Davidson ve Spearritt, 2000: 80).

Harita 1: Dünyadaki Ekoturizm Gelişim Destinasyonları

Kaynak: Literatür çalışmalarından derlenerek oluşturulmuştur.

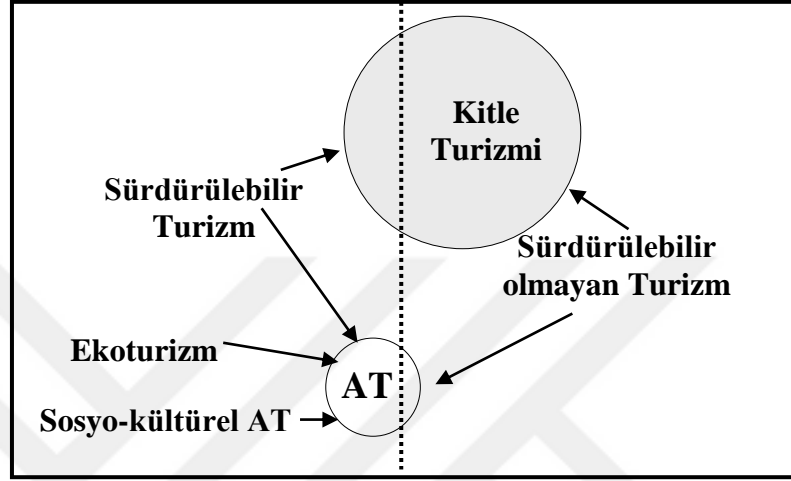
1.1.1. Turizmde Paradigma Değişimleri ve Alternatif Turizm

Doğaya artan ilgiyle beraber kitle turizminin doğa, kültür ve çevreye verdiği zararların artması ve yaygınlık kazanmasıyla beraber, bu şekilde oluşan kitle turizmine karşılık, alternatif turizm çeşitleri ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları yeşil turizm, doğa turizmi, yayla turizmi, kırsal turizm ve agroturizm olarak sıralanabilir. Tüm bu turizm çeşitlerini de bileşeninde barındıran eko-turizmin değişen tanımları arasında şu temel bileşenlere rastlanılmıştır (Donohoe ve Needham, 2008; Boo, 2003; Boley, 2000: 195). Bu öğeler şu başlıklar altında ifade edilebilir:

- **Doğa odaklı eko-turizm,**
- **Sürdürülebilirlik: 1.Yerel halk odaklı eko-turizm,**
- **Sürdürülebilirlik: 2.Koruma**

- **Öğrenme (eğitim)**
- **Etik(Ahlaki zorunluluk)**

Şekil 1: *Sürdürülebilirlik, kitle turizmi, alternatif turizm ve ekoturizm arasındaki ilişki (Noktalı yerler net bir ayrımın olmadığını belirtir.)*

Kaynak: *Weaver, 1999'dan aktaran Erdoğan'dan (2003:3) alınmıştır.*

Doğa odaklı eko-turizm, değerlendirilirken dikkat çekici husus şudur: Doğa temelli bileşenler içerisinde asıl mesele eko-turizm kavramının hem korunan hem de korunmayan alanlarda yer alması ve doğal turizme özgü bazı benzerliklere sahip olmasıdır.

Lindberg ve McKercher'in (1997) bu konuyla ilgili tanımı eko-turizmin bu iki bileşenini ön plana çıkarmaktadır: "Eko-turizm, hem doğaya dayalı hem de sürdürülebilirlik odaklı turizm ve rekreasyondur" (Lindberg ve McKercher 1997'den aktaran Diamantis, 2010: 98).

Eko-turizmin özellikle yerel halk odaklı bir faaliyet olarak görülmesi de eko-turizmin diğer önemli bir boyutudur. Bunu literatürde en iyi şekilde ifade eden tanımlardan biri ise şu şekildedir: Eko-turizm; yerel halkı dâhil eden, ekonomik kârlılığın yerel çevreye bölüştürülmesine katkı sağlayan, çevrenin korunması amacıyla ziyaretçi etkisini en aza indirmek için eğitimi teşvik eden, böylece yerel tür çeşitliliğini koruyabilen bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken durum doğal çevre ile ilgili faydaları arttırırken maliyetleri azaltmak ve eko-

turizm deneyimi arayan ziyaretçileri eko-turizm destinasyonu ile buluşturmak (Boo, 1990; Cater ve Lowman, 1994'den aktaran Hill ve Hill, 2011: 1). Bu sebep ile de eko-turizmin, yerel hükümetler ve Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) taraflarınca desteklenmesi beklenmektedir.

Eko-turizm, sürdürülebilir kalkınma kapsamında incelendiğinde ise turizm merkezli oluşabilecek olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve turizm ilkesi olarak sürdürülebilirliği yansıtmak yerine doğa merkezli yaklaşımın benimsenmesi gerektiği fikri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu yolla eko-turizm, aynı zamanda çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri de bileşenine dâhil eder (Diamantis, 2010: 98).

Öğrenme (eğitim) / yorumlama bileşeni; eko-turizm hareketi içinde yer alan bütün turizm bileşenleri olan; yerel halk, ziyaretçiler, yerel yönetim, karar alıcılar, STÖ'lerin dâhil edildiği çevre hakkında farkındalığın artırılmasına yönelik öğrenme süreçlerinden oluşur. Bu eğitimlerin uzman eğitimciler tarafından verilmesi ve karar alma süreçlerinde fikir alışverişinde bulunulması eko-turizmin sağlıklı bir gelişim göstermesini destekler niteliktedir (Diamantis, 2010: 99).

Etik (ethic), genel anlamda iyinin, iyi olanın, iyi davranışların doğasını, özünü ve kaynaklarını gözetilen bir kavramdır. Ayrıca etik, İnsan için iyi bir yaşam ne tür bir yaşamdır? İyi bir yaşam nasıl yaşanmalı? soruları eşliğinde 'Nasıl yaşamalı?' sorusuna yanıt arayan geleneksel bir felsefe dalıdır (Güçlü ve diğerleri 2002: 500).

Eski Yunan'daki anlamıyla etik, kişinin ahlaksal huy ya da karakteri anlamına gelir. Etik ve ahlak kavramları birbirine benzetilmekle beraber Türker (1999: 1) bu iki kavramı şu şekilde birbirinden ayırmıştır: İyi-kötü, doğru- yanlış kapsamındaki prensipler ahlakı oluşturmaktadır. Davranışlar kapsamında neyin doğru, neyin yanlış veya neyin iyi, neyin kötü olduğunu düşünmek ise etik olarak kabul edilmektedir (Türker 1999'dan aktaran Avcıkurt, 2017: 194).

Yerel halk ve yerel kültürle iç içe olan eko-turizm, etik kavramını ön plana çıkarmaktadır. Yerli halkla iç içe olarak, kültürlerine saygılı davranışlar geliştiren ziyaretçilerin etik kavramı konusunda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Kültür

ögelerinin, geleneklerinin veya inançlarının karşısında farkındalık sahibi olmanın yanında yerli halkın değerlerine en az etki, eko-turizmde etik kavramı için önemli bir durumdur. Fennell (2007), eko-turizmi hem teoride hem de pratikte daha iyi kavramsallaştırmak için gereken acil ve temel bir bileşen olan etik kavramını bir zorunluluk olarak ele almıştır (20).

1.1.2. Eko-turizm

Eko-turizmin 85 farklı tanımı yapılmasına rağmen, şu ana kadar ortak bir tanımı üzerinde uzlaşılmamıştır. Buna rağmen, yukarıdaki bölümde de belirtilen eko-turizm fonksiyonları çerçevesinde farklı tanımların olduğu görülebilir (Fennel, 2007: 403). Bu tanımlamalardan bazılarının zaman içerisinde yeni kavramların eko-turizm tanımına eklenmesi veya çıkarılmasıyla farklılaştığı görülmektedir. Buna karşın eko-turizmin kabul gören tanımlarından biri şudur: “Nispeten bozulmamış ve kirlenmemiş doğal alanlarda spesifik hedefi olan çalışmalar yaparak doğa manzarası, yabani bitki ve hayvanlara ve mevcut kültür öğelerine (geçmiş veya gelecek) hayranlık derecesinde ilgi gerektiren turizm çeşididir.”(Ceballos-Lascurain,1987: 14).

Eko-turizm, Uluslararası Eko-turizm Topluluğu (Tourism Institution of Ecotourism Society) tarafından çevreyi koruma amacıyla olan, buna bağlı olarak da yerel halkın refahını korumayı gözeten, doğal alanlara yapılan seyahat olarak tanımlanmıştır (TIES, 1990).

Wallace and Pierce’in (1996) eko-turizm tanımı ile Fennel’in (2007) geniş çaplı eko-turizm çalışmaları sonucunda ulaştığı tanımlar büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu tanım şu şekildedir: “Doğaya etkinin minimale indirilmesi, çevre farkındalığın yükselmesi aracılığıyla korumaya katılma, yerli halka kendi kararlarını alabilmeleri için izinler verilmesi, yerli insanlara doğrudan ekonomik fayda sağlanması, yerli halka doğal alanları kullanarak eğlenmelerini sağlamak için izin verilmesi” (Wallace ve Pierce, 1996: 193-195).

Şu ana kadarki çalışmalar, yukarıda ifade edildiği gibi vurgulanmasına rağmen eko-turizmin yönü, toplumsal cinsiyet perspektifini dâhil eden çalışmalarla ilerleyeceğinin göstergesi olan çalışmalar ortaya konulmuştur (Belsky, 1999;

Fennell, 2002 ve Walter, 2011: 163). Diğer bir yandan Eko-turizm genel anlamda üç başlık altında çeşitlendirilmiştir. Toplum temelli eko-turizm, doğa odaklı eko-turizm ve spor temelli eko-turizm.

Ayrıca eko-turizm çalışmalarında feminist perspektifin neden gerekli olduğuna ve sürdürülebilir bir eko-turizm endüstrisi oluşturmanın yolunun eko-turizm çalışmalarına feminist perspektifi dâhil etmekle mümkün olabileceğinin altı çizilmiştir. Toplum temelli eko-turizmin formları ise aşağıdaki tabloda detaylandırılmış olup Toplum Temelli Eko-turizm, Özgün Eko-turizm ve Yöreye Özgü Eko-turizm şeklinde eko-turizmin varyasyonlarına yer verilmiştir (Walter, 2011: 163).

Tablo 1: Toplum Temelli Eko-turizmin Varyasyonları

Özgün Ekoturizm (Honey, 2008)	Toplum Odaklı Turizm (Suansri, 2004)	Yöreye Özgü Ekoturizm (Zeppel, 2006)
Doğa destinasyonlarına seyahat etmeyi içerir.	Yereli tanır, destekler ve yerel topluluğun turizmi sahiplenmesini teşvik eder.	Yerel bilgi sistemleri ve değerlerine dayanır.
Çevresel ve kültürel etkiyi minimize eder.	Her yönüyle başından beri topluluk üyelerini içerir.	Yerlilerin alışlagelmiş yaşam pratiklerini ve geçim kaynaklarını teşvik eder.
Çevresel farkındalık oluşturur.	Topluluk gurunu teşvik eder.	Geleneksel toprak ve kaynakları yönetir ve ulaşım haklarını kullanır.
Doğrudan finansal faydaların korunmasını sağlar.	Yaşam kalitesini yükseltir.	Tarihi ve kutsal siteler gibi kültürel yapıları yönetmek amacıyla kullanır.
Yerel halk için finansal kaynak ve finansal güç sağlar.	Çevresel sürdürülebilirliği destekler.	Yerli halkın aktif katılımını kontrol altına alır.
Yerel kültüre saygı duyar.	Yerel bölgenin özgün kültür ve karakterini korur.	Ekoturizmin planlanması, geliştirilmesi ve yönetilmesi yerli toplulukları içerir.
İnsan hakları ve demokratik gelişmeleri destekler.	Kültürler arası öğrenmeyi sağlar.	
	Kültürel farklılıklara ve insan onuruna saygılıdır. Topluluk üyeleri arasında fayda eşitçe dağıtılır.	

	Toplum proje gelirlerine belli oranda katkı sağlar.	
--	---	--

Kaynak: Walter, 2011: 163'den Türkçeye uyarlanarak aktarılmıştır.

1.2. Eko-turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

Eko-turizm, yerli topluluklara gurur duygusu veren, onların gelişimleri için doğal kaynakların kontrol bilincinin ve farkındalığının güçlenmesi gerekliliğini savunur. Bu anlamda kadına düşen toplumsal rolün katkısı daha önceki bölümlerde incelenmiş olduğu gibi önemli boyuttadır.

Sosyal ve kültürel alanda, turizm etkisi pozitif olarak lokal geleneklerin değerini yükseltmek ve kültür alışverişini sağlamak olarak değerlendirmektedir. Örneğin bu sosyo-kültürel etkiler “etno-turist” kavramını oluşturan bileşenler olarak algılanmıştır. Ancak, turist sayısının ani yükselmesi ve ani gelir kolaylığı sağlaması kültürel erozyona (ana dilinde ve alışkanlıklarda ve kültürel erozyon, artan alkol tüketimi, hastalık riskleri vb.) neden olması gibi negatif etkilerden söz etmek mümkündür (Wunder, 2000: 472).

Eko-turizmin sosyal ve kültürel alanda negatif etkisine değinen araştırmalarda, eko-turizmin amaçları arasında bulunan yerel halkın refahına katkı sağlamak, doğa odaklı olmak ve doğayı korumak anlayışına ters davranan turistlerin varlığına vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede eko-turizm, amaçları doğrultusunda uygulama bulamadığı gibi turistlerin ‘ego temelli’ davranışlar sergilemesine tanık olmuştur. (Arı, 2009: 422). Öte yandan bu turist tiplerinin de eko-turist olarak adlandırılması başka bir yanlışlığa ortaya çıkarmaktadır ve başka bir araştırma konusu olabilecek niteliktedir.

Eko-turizmin amacından uzaklaşan bir uygulama bulduğuna değinen başka bir araştırmaya göre günümüzde sosyal medya mecralarının artmasıyla, kullanıcıların sosyal medyada boy gösterme arzusu, kişisel imaj oluşturma ve bu imajla statü kazanma gibi amaçlara hizmet ettiğini vurgulamaktadır (Maccannell, 2002: 148). Bu araştırmalar doğrultusunda eko-turizmin sosyo-kültürel etkilerinin yerel hakla destek boyutundan bireysel faydaya dönüşen bir uygulama bulunduğu görülmüştür.

Eko-turizmin topluma etkileri değerlendirildiğinde şu başlıklar sıralanabilir: sosyal etkiler, ekonomik etkiler, çevresel etkiler.

Sosyal Etkiler: Cinayet oranının yükselmesi, geleneklerin çökmesi, kültürel yozlaşma, materyalizm, sosyal yozlaşma ve çatışma, karmaşa ve kaos oluşması gibi zararlarının yanında toplum hizmetlerini arttırması, kültürel aktiviteleri desteklemesi gibi faydalar sağlayabilir.

Çevresel Etkiler: Araç ve uçaklardan kaynaklı hava kirliliği, gübre sızıntısı, su kirliliği, yaban hayatı imha, avcılık, balıkçılık, bitki örtüsü tahribatı, orman yangınları, sulak alan ve toprak imhası ve insan hayatını tehlikeye atacak sebepler zararlı etkileridir. Temiz endüstri olması ise faydalı bir etki olarak görülür.

Ekonomik Etkiler: Yaşam pahalılığı, vergilerin artması, kişisel gelirlerin artması, yaşam standardının düşmesi, yaşamsal kalitelerin değerini yitirmesi gibi zararlarının yanında; ekonomik kalitenin artması, iş olanaklarının artması, istihdam imkânlarının artması gibi faydaları sayabiliriz.

Şekil 2: Eko-turizm ve Sürdürülebilir Gelişim Şeması

Kaynak: Honey, 2008'den Türkçeye uyarlanarak aktarılmıştır.

Dünya genelinde 1970'lerde yoksulluk, artan bir farkındalık olmuştur: Yoksulluğun kadınlar arasında erkeklerde olduğundan daha fazla olduğu ve "yoksulluğun dişileştirilmesi" kavramı gibi, Batı feminizmin asıl amacı erkeklerle kadınlar arasındaki eşitliktir. Bununla gündeme getirilmiştir, böylelikle yoksulluğun cinsiyetle ilişkilendirildiği gözlenmiştir (Chant, 2007; Chenet al., 2005; Singh, 2007; Whitehead, 2003; Zuckerman, 2001). Yoksulluğu azaltma mücadeleleri ve kalkınma müdahalelerinin tümüne toplumsal cinsiyet bilincinin dâhil edilmesi gerekliliği anlaşılmıştır. Bu farkındalık, liberal feminizm tarafından bilgilendirilen ve kadınların istihdama erişim konusunda yardıma muhtaç savunmasız bir grup olduğu fikrine dayanan toplumsal cinsiyet ve kalkınma paradigmasının bir safhası olan Gelişim Kadınları (Women in Development-WID) adı verilen oluşumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylelikle kadınlar için gelir üreten projeler geliştirilerek hayata geçirilmeye başlanmıştır. Toplumsal cinsiyet ve gelişim düşüncesinin ilerleme biçimi, o zamandan beri feminist düşüncenin gelişimiyle paralellik göstermektedir. Bu nedenle, Kadın ve Kalkınma (Women and Development-WAD) olarak adlandırılan bir sonraki aşama Marksist feminizm tarafından geliştirilmiş ve daha sonra WID'in radikal ve sosyalist eleştirilerine bir yanıt olarak 1980'lerde Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma (Gender and Development) GAD hareketiyle beraber, kalkınma politikaları toplumsal cinsiyet yaklaşımıyla ortaya çıkarılmıştır (Singh, 2007).

Kadınların, tarım dışı bölgelerde ve farklı sektörlerde ücretli işe girişin sonucu olarak yaşam olanaklarındaki değişiklikleri daha belirgin olmuştur (Kabeer, 2005: 16). Kırsal alanların dışına çıkan kadınlar, ataerkil topluluktan kaynaklı kontrol ve baskıların dışına çıkabilme rahatlığını fark etmişlerdir. Bangladeş'te hazır giyim sanayisinde çalışan kadınların, düzenli ücret alabildikleri 'doğru düzgün' bir işe sahip olmaktan duydukları memnuniyetle daha önce tek seçenekleri olan zayıf ücretle istihdam edildikleri işteki durumları birbirinden farklıdır (Kabeer, 2005: 16). Şöyle ki: yeni bulunan kazanma gücü; ilişkilerini, evlilik içinde yeniden müzakere etmek, kötü muamele gördükleri evlilikleri bırakmak için kullanmalarına fırsat tanımıştır. Daha önce evlilik yaptıktan sonra, yaşlanan ebeveynlerine yardım edememiş olan kadınlar, artık hem ebeveynleri hem de kendi hakları konusunda ısrar edebilme gücünü göstermişlerdir. Evlilikte, çeyiz gibi uygulamalara meydan

okuyabilme ve istemedikleri bir evliliği reddedebilme direnci gösterebilmişlerdir. Buna ek olarak, birlikte çalıştıkları kişilerle geliştirdikleri sosyal bağ, bağımsızlık duygusunu keşfetmesine ön ayak olmuştur.

Benzer şekildeki olumlu değerlendirmelerle farklı araştırmalarda da karşılaşılmıştır. Türkiye’de yapılan çalışmalar göstermiştir ki kadınlar, ailelerin onlara biçmiş olduğu evlilik ve anne olma rollerinin dışına çıkarak kendilerine daha çok zevk verecek işler yapmıştır. Bunun daha kalıcı bir yaşam tarzı olduğunu düşünmüşlerdir. Birçoğu, aile ve komşu baskısından uzaklaşmak için evden uzakta çalışma isteği göstermiştir.

İstihdam edilerek evlerinden uzakta çalışma fırsatı bulabilen kadınlar kendilerini şanslı olarak nitelendirmişlerdir ve daha özgüvenli ve baskılara karşı daha dirençli hâle geldiklerini düşünmüşlerdir (Tucker, 2007).

1.2.1. Eleştirel Perspektif ve Cinsiyet Araştırmaları

Eleştirel perspektif ve cinsiyet araştırmaları açısından inceleme yapılırken eleştirilerin özellikle feminist perspektif gözetilerek yapılması gerekmektedir.

Erkek egemenliği, kapitalizm ve sömürgeciliğe dayalı bilim tarihi boyunca bilgi üreticisini, iktidarın çıkarları doğrultusunda herkesten ve her şeyden uzak tutmak için nesnellik iddiasını kullanmıştır (Haraway, 1988). Bu anlayışa göre nesnellik olgusu ile öznenin rolü maskelenmekte, bilimde ahlaki sorumlulukları sorgulamak imkânsızlaşmakta, böylece özne iddialarının sorumluluklarından kurtulmaktadır. Hâlbuki bilim ne tarafsız ne de evrenseldir aksine kültürel bir oluşumdur, siyasi değerlerle yüklüdür ve erkek egemendir (Tanesini, 2012).

Evrensel, nesnel olduğu iddia edilen bilgi türüne yönelik feminist eleştiriciler bilginin taraflı ve yanıltıcı olduğunu ifade ederler. Feministlere göre bu bilgi aynı zamanda fallus merkezli (phallogocentric) bilgidir. Hakim bakış, erkeği akıl sahibi, özerk kişi olarak tanımlarken kadını erkeğin ötekisi olarak tanımlamaktadır (Bondi ve Domosh, 1992). Çalışmaların çoğu sadece erkeğe odaklanmakta ve kadını

tümüyle dışlarken, diğer bir yöntem de kadını araştırma sürecine katmak fakat kadının rolünü küçümsemektir.

Feminist bilgi kuramı, böyle bir ortamda 1970'li yıllarla beraber Fransız feminist düşünürler tarafından, mevcut eril bilgi kuramı anlayışının kökten değişmesi için bilginin ne olduğuna/ne olmadığına yönelik görüşlerin tümü olarak ortaya çıkar. Bu görüşlerin oluşturduğu yaklaşım disiplinler arası, sosyal bilimsel, yorumsamacı yöntemlerle deneyciliği ve araştırmacının duruş noktasını ön plana çıkarır. Bunu gerçekleştirebilmenin yolunu post-yapısalcı çözümlerinin yapılmasında bulur (Güçlü, Uzun, Uzun ve Yolsal 2003: 551).

Geleneksel epistemolojilerin aksine feminist perspektif, bilginin, içinde bulunduğu toplumsal yapı ile oluştuğunu kabul eder (Tanesini, 2012). Bilgi öznen ve öznel etkilerden bağımsız düşünülemez. Bu özellikteki bilginin; taraflı, yerelden beslenen ve kültürel bir oluşum olduğu, siyasi ilgi ve çıkarları gözetilen öznel tarafından oluşturulduğu kabul görülür. Nesnel ve evrensel doğrular yerine konumlu bilgiyi öneren feministler, kısmi ve konumlu olduğu kabul edilen bir araştırmanın değerden arınık olduğu iddia edilen bir araştırmadan daha bilimsel olacağını savunur. Bilimin değerden bağımsız olmadığına kabul edilmesi araştırmacının yanlılıklarını sorgulanmasını sağlar (Haraway, 1988).

Diğer taraftan konumlu bilgi, keşfedilmeyi bekleyen tek bir doğrunun olmadığı anlamına gelir (England, 2006). Bu anlayışı "feminist nesnellik" kavramıyla açıklayan Haraway'a göre, tüm sorumlulukları aşmayı vadedilen nesnel görüş yerine, kısmi perspektif ve nesnellik öne çıkarılır. England'a (2006) göre ise hiçbir araştırma ideolojiden ve politikadan bağımsız ve yansız değildir. Farklı perspektiflerden baktıklarında insanlar farklı şeyler görür (England 2006'dan aktaran Tanesini, 2012). Bu nedenle bütün gerçekliği ifade edebilecek tek doğrudan söz edilemez, ancak kısmi konumlu bilgiler vardır (Haraway, 1988). Her marjinal grubun kendine ait bir bakış açısı vardır. Hiçbir grup, toplumsal gerçekliğin tamamen yeterli bir açıklamasını mümkün kılan biricik bakış açısına sahip değildir (Tanesini, 2012). Bu yaklaşım, yürütülmekte olan bu araştırma için de geçerliliğini korumaktadır. Bir sosyal araştırmacının; araştırma yaparken görüşlerine ve davranışlarına başvurduğu kaynağın insan olması ve her insanın biricik olması, böylelikle çok değerlilik

taşıması davranışlarının da kendi içinde farklılık göstermesi anlamına gelir. Bu farklılıklar temel alınarak bir araştırma yürütülmezse sosyal araştırmacı, gerçekliği tartışılır sonuçlara ulaşmış olur.

Daha yakın zamanlarda kadınların ekonomik açıdan güçlenmesi gibi konular, cinsiyet eşitliğine “iş durum yaklaşımı”nı katmıştır. Böyle bir yaklaşımın hedef alınarak yaygınlaşması (Keating ve Rasmussen Rishi, 2010) cinsiyet eşitliğinin konumlandırma sorununa yol açtığından feministler tarafından eleştirilmiştir. Çünkü çalışmanın tek başına kadını erkek tahakkümünden kurtarmadığı bilinen bir gerçektir. Burada çalışma kavramına açıklık getirmek gerekirse Ecevit (2000) çalışma kavramını şu şekilde tanımlamıştır: “Bir toplumda her yaştaki kadın ve erkeklerin, her mekânda ve üretim ilişkisi içinde, kendilerinin ve başkalarının yaşamının devamı için kullanım değeri ve değişim değeri olan mal ve hizmet üretme süreçleridir” (Ecevit 2000’den aktaran Alkan, 2012: 19).

Kadınların iş hayatında varlığını göstermesiyle beraber göz ardı edilen bir diğer nokta da kadının çalışmasını sadece iş yerindeki çalışma ile sınırlandırılması noktasıdır. Kadının evde yaptığı iş, iş olarak sayılmaz. Kadının bu ‘görünmez emek’i evde üstlendiği yemek hazırlama, çamaşır/bulaşık yıkama, ütü yapma, çocuk bakımı, temizlik gibi işlerdir. Kadının bu emeğini yok sayan eril (cinsiyet körü) düzen içindeki düşünce sistemleri bilgiyi, bu yönde üretip- yeniden üretmeye devam etmiştir. Bu yapının nedeni, ataerkilliğin kurumsallaşması ve kadının kamusal alanda da sistematik olarak ezilmesidir. Ataerkillik konusu ilerleyen bölümde inceleneceği için burada bu konuya detaylı olarak değinilmemiştir.

Ferguson'a (2016: 6) göre ise "toplumsal cinsiyet eşitliği" nin gözetildiği yerlerde bile çalışan kadının "ekonomik güçlenmesi" “kendi başına bir amaç olarak değil, diğer gelişme çıktılarını elde etmek için bir araç” olarak kurulmuştur. Bu araçsal yaklaşım, kadınların elindeki üretken kaynakların genellikle erkeklerin elindekilerden daha geniş olduğu bir hane halkı ve toplum için daha faydalı olduğunu gösteren araştırmalarla ortaya çıkmaktadır (Chen vd, 2005).

Bu eleştiriler, feminist eleştiricilerin odağında olan; bilginin taraflı ve yanıltıcı olduğu düşüncesini doğrular. Bu temelde bilginin daha bilimsel olması

gerektiği inancından beslenerek derinleştirilmesi gerektiği fikri savunulmaktadır. Eleştirilerin odağındaki konulardan biri olan kadının ekonomik olarak glenmesi (“empowerment”) ve özgürleşmesi (“involvement”) konusunda ‘kadınların çalışmasının’ kadını erkek tahakkümünden kurtarmaya yetmediğidir. Fakat kadının ekonomik olarak kendine yeterli hâle gelmesinin, kadının tahakküme boyun eğmemesi için gerekli olduğu gerçeğini değiştirememektedir. Öte yandan kadınların iş hayatına katılımlarıyla değişen sosyo-kültürel çevrelerinin katkısıyla kadınlar, yalnız ve bunalımlı hllerinden sıyrılarak değer verilen, kendilerine daha güvenli, aile içinde karar verme süreçlerinde fikirlerine danışılan bireyler olarak kazanımlar sağlamışlardır (Hooks, 2016: 67)

Bir diğer eleştiri de Batı’nın liberal ve / veya radikal egemen olma eğiliminde olduğu gibi feminist kuramlar için oluşturulan teorilerin, Avrupa merkezli ve Avrupa eğilimli olduğu savunulmaktadır (Ferguson, 2009). Bu eleştiri, Toplumsal cinsiyet ve kadınların yetkilendirilmesine yaklaşımda zselleşmek gerektiğini vurgular (Kabeer, 1999; Oyewumi, 2002; Syed, 2010). Bu nedenle, basittir ve basitin ötesine geçmesi gerektiğini savunduğu için eleştirilir. Aynı kaygıları dile getiren Kabeer (1999), kadınların kendilerinin gerçekleştirebilecekleri ‘edinme’ ve ‘ yapma’ olgusu içeren eylemlere dışardan (Batılı) bilgi sahibi olunmadan yapılan bir müdahalenin, kadınların hayatını nasıl değiştireceğinin de tam anlamıyla bilinemeyeceğini belirtmektedir (Kabeer, 1999). Bu anlamda, özellikle Batı’da üretilen teorilerin Doğu’daki yansımalarının çeşitli epistemolojiler ekseninde araştırılması önemlidir. Bu araştırma amaç olarak bunu gerçekleştirmek üzere yöntem izlemiştir.

Sonuç olarak, bu durum kadınların yetkilendirilmesi kavramını, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin nasıl olması gerektiği konusunda değer, aslında nasıl oldukları üzerine batılı düşüncelere dayanmaktadır. Diğer taraftan böyle bir bakış açısının, kadınların aile durumları içinde yaşadıkları kısıtlamaları veya toplumsal yapıları konusundaki olasılıkların üzerinde yeterince bilgi sahibi olunmadığı anlamını içerebilir.

1.3. Cinsiyet Araştırmaları ve Turizm

Son yıllarda cinsiyet analizleri, genelde turizm endüstrisi anlayışımızı derinleştirmek için önemli bir rol oynamıştır (Kinnaird ve Hall, 1994). Ancak, yoksul toplulukların hayatlarını geliştirmek için eko-turizm ve turizmin diğer alternatif formlarıyla beraber kendi potansiyelinin etkilerini, nadiren cinsiyet perspektifinden analiz etmiştir (Scheyvens, 2000). Bu da göstermektedir ki turizmin sürdürülebilir bir gelişme gösterebilmesi ve daha sağlıklı politikalar üretilebilmesi için cinsiyetçi yaklaşımların dışına çıkması ve cinsiyet perspektifini derinleştirmesi gerekmektedir. Bu anlamda bazı bilim insanları, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin zaman içindeki turizm süreçleri tarafından nasıl şekillendirildiğini ve cinsiyete dayalı ilişkilerin turizm alanında nasıl belirginleştiğinin önemini vurgulayan çalışmalar yapmışlardır (Aitchison, 2001). Bahsedilen çalışmalardan bazıları şu şekilde sıralamak mümkündür; Kinnaird ve Hall (1996) tarafından ‘Turizm Süreçlerini Anlama: Toplumsal Cinsiyete Dayalı bir Çerçeve’ çalışması. Tucker (2003) tarafından ‘Turizmle Yaşamak: Bir Türk Köyündeki Kimliklerin Müzakere Edilmesi’. Keating, Rasmussen Rishi, (2010) tarafından ‘Güçlenmenin Rasyonelliği: Mikrokredi, Kamulaştırma Yoluyla Biriktirme ve Cinsiyetçi Ekonomi’. Yapılan araştırmaların içerikleri turizm sürecine dahil edilen kadınların sosyo-kültürel değişimleri ve sürece nasıl dahil oldukları ile ilgili değerlendirmelerle örnek olay çalışmalarını aktarmaktadır.

Ayrıca bu gibi araştırmaların cinsiyet perspektifi ortaya çıkarılarak derinleştirilmesiyle beraber turizm gelişiminin görelî yararlarının yanında mevcut eşitsizlikleri de yansıttığına değinmek gerekmektedir. Örneğin Hitchcock ve Brandenburgh (1990), genellikle elit grupların turizm kalkınma çabalarına yön verdiğini ve turizmin faydalarını tekelleştirdiklerini, bu grupların da genellikle erkeklerden oluştuğunu aktarmıştır (Hitchcock ve Brandenburgh, 1990: 22-24). Buna karşın kadınlar, toplumsal cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve rolleri gibi kültürel olarak tanımlanmış normatif kavramlar nedeniyle turizmin gelişiminin istihdam olanaklarını ve faydalarını kaçırdıkları anlaşılmıştır (Scheyvens, 2000). Bu araştırmalardan yola çıkarak turizmin istihdam üzerindeki etkilerinin kadınlar ve erkekler için fark teşkil etmekte olduğu görülmektedir, bu farklar kadın ve erkeklerin

toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklı oluşan toplumdaki topluma değişen farklılıklardır.

Diğer taraftan özellikle Turizm alanında yapılan birçok araştırmanın da alt boyutları içerisinde özellikle kadının toplumda ve turizmin gelişim sürecinde oynadığı rolü ortaya çıkarmaya çalışan birçok araştırma da olduğu görülmektedir (Tucker, 2005, 2007, 2009; Ferguson, 2011; Buda vd. 2014; Butler, 2017). Kadın Girişimcilerin ve yöneticilerinin turizmin gelişmesindeki rolü özellikle literatürde ortaya çıkan önemli araştırma konulardan biridir (Carvalho vd., 2019; Önen, 2016; Maliva, 2017; Maliva vd., 2018; Cetindamar vd., 2012; Acharya ve Halpenny, 2013). Turizm'deki en önemli paydalardan bir tanesi olan Kadın Turistler üzerine yapılan araştırmalar da bulunmaktadır (Aslan, 2016; Öter ve Sonuç, 2014). Buna rağmen özellikle korunan alanları temel alan çalışmaların ise görece az olduğu görülmektedir (Mequanint ve Gebremedhin, 2015). Diğer taraftan özellikle kapalı toplumlardaki kadın ve turizm araştırmaları da literatürdeki önemli araştırmalardan bazılarıdır (Jafari ve Scott, 2014; Çiçek vd., 2017; Aziz vd., 2018).

1.3.1. Toplumsal Cinsiyet ve Turizm

Toplumsal cinsiyet araştırmalarında 1970'ten 1990'a kadar geçen süre içinde kentli kadınların toplumsal ve fiziksel çevreleri incelenmektedir. Bu araştırmalarda Kadınların karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara gösterdikleri tepkiler belirlenmektedir (Mackenzie, 1989; Alkan ve Duru, 2002). 1970'lerin ikinci yarısından itibaren mekâna ilişkin en zayıf halka olan 'cinsiyet' konusu yoğun olarak işlenen konulardan biri olmuştur (Tuncer, 2015: 82).

1970'lerde toplumsal cinsiyetin varlığıyla beraber kadınlık ve erkeklik üzerine sosyolojik ve psikolojik çalışmalarla beraber, kadın erkek rolleri ve bu rollerin kültürden kültüre nasıl farklılıklar gösterdiği konuları işlenmeye başlanmıştır. Bu alandaki önemli çalışmalara örnek olarak 1972 yılında yayımlanan Ann Oakley'in *Sex, Gender and Society* kitabı, 1980 yılında yayımlanan Sara Delamont'un *The Sociology of Women*'i, Denise Riley'in *Am I that Name?: Feminism and the Category of Women in History* 1988 yılında yayınlanan önemli kaynaklardır. Simon de Beauvoir'in 1973'te yayımlanan *The Second Sex* kitabı 1993

yılında Türkçe'ye *İkinci Cins* olarak çevrilmiştir. Bu yayınlar toplumsal cinsiyete dair bir bakış açısı geliştirmek ve kadınların yaşadıkları sorunlara mercek tutmak açısından önemli kaynaklardır.

Bazı bilim insanları, toplumsal cinsiyet temasının zamanla turizm süreçleri tarafından nasıl şekillendirildiğinin, cinsiyete dayalı ilişkilerin turizmin eşitsizlik ve kontrol konularını nasıl bilgilendirdiğinin önemini vurgulamaktadır (Aitchison, 2001; Kinnaird ve Hall, 1996).

Tucker ve Bonaabaana (2011), kadınların turizmin gelişmesindeki rolü üzerine geliştirdiği modeli şöyle özetlemektedir: Erkekler kamusal alanda özgürce dolaşırken kadınların bunu yapması pek uygun görülmemektedir. Daha ziyade kadınlar, yakın akrabası tarafından aksine bir izin verilmedikçe ev alanının katı sınırları içinde kalmaktadır. Turizm, herhangi bir mekânda geliştikçe turizm işi, kadınların "kamusal" alanda çalışmak için uygunsuz olduğu düşüncesiyle bir erkek faaliyeti olarak görülmektedir. Genellikle kadınlar turizme doğrudan iştirak ettiklerinde dışlanmış ve sadece kocaları veya hane halkının diğer erkek üyelerinin (baba, ağabey, kardeş, oğul vb.) kazançları yoluyla dolaylı olarak turizm ekonomisine erişebilmiştir. Merkezî sokaklar gibi "kamusal" alanlarda bulunmak ve bu alanlarda çalışmak için kadınların meşruluğu, utanç ve onur ilkeleri ile ilişkili bir dedikodu kültürü ile sınırlandırılmaktadır (Tucker ve Boonabaana, 2011).

Benzer ifadeler kadınların gündelik kamusal mekân deneyimlerine vurgu yapan Tuncer'de (2016) de rastlamak mümkündür. Kadın ve sokak kelimelerinin yan yana kullanımı genellikle olumsuzluk içermiştir. Sokak kadını, sokak kızı, sokağa düşmüş kadın gibi örnekler mevcuttur. Ayrıca toplumsal yapılara göre farklılık gösterse bile 1950-80 yılları arasında kadınların evden dışarı çıkarak kamusal alanda tek başına bulunması 'ahlaksızlık' olarak değerlendirilmiştir (Tuncer, 2016: 58).

1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm

MacKinnon (1987'den aktaran Butler, 1999: 17) toplumsal cinsiyet kavramını şu şekilde ifade etmiştir: 'Cinsiyetler arası eşitsizlik kişinin niteliği olarak durağanlaştırıldığında toplumsal cinsiyet biçimini alır; kişiler arasında bir ilişki

olarak hareket ederken ise cinsellik biçimini alır. Toplumsal cinsiyet, erkekler ile kadınlar arasındaki eşitsizliğin cinselleştirilmesinin katılmış halidir’.

Toplumsal cinsiyetin Sosyoloji Sözlüğü’ndeki tanımına göre ise toplumsal cinsiyet (gender), erkeklik ile kadınlık arasındaki toplumsal açıdan eşitsiz bölünmeye gönderme yaparak toplumsal düzlemde kurulmuş kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıklara dikkat çekmektedir. Toplumsal cinsiyet terimin kapsadığı anlam ise bireysel kimlik ve kişiliğin yanı sıra sembolik olarak; erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ile stereotiplerini, yapısal olarak; kurumlar ve örgütlerdeki cinsel işbölümünü içine alacak düzeydedir (Akınhay ve Kömürcü, 2003: 98).

Toplumsal cinsiyete daha iyi vurgu yapabilmek için, toplumsal cinsiyeti oluşturan toplumsal normlara değinmek gerekmektedir. Feminizm içerisinde ataerkillik ve toplumsal cinsiyet olmak üzere iki önemli dönüm noktası olan kavram kullanılmıştır (Akis, 2009: 249). Ataerkillik terimi, başlangıçta erkek aile reisinin otoritesi üzerine kurulu toplumsal sistemleri tanımlamak için kullanılmışsa da günümüzde erkek tahakkümünü yansıtan genel bir anlamı vardır (Akınhay ve Kömürcü, 2003: 47).

Ataerkillik, erkek hegemonyasını güçlendirerek kadını köleleştirmiş ve kadının toplumsal yapı içinde varlığını gösterememesine neden olmuştur. Kadının çalışma hayatının şekillenmesi de yine özel alanda aile içerisindeki rol ve sorumluluklarına göre şekillenmiştir. Örneğin çalışan kadın aynı zamanda çocukların bakımından sorumlu olduğu için işini okula yakın çevreden seçmek durumunda kalıyor, evden çıkmadan önce çocukların yemek ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı hazırlıklar yapma rolünü üstleniyor. Akınhay ve Kömürcü (2003) tarafından ‘ev içi emek’ olarak adlandırılan bu işler, feminist kuram içinde, kadınların evde yaptıkları işlerin ağırlığını vurgulamak için kullanılır. Marksist feminizm ev içi emeği ‘yeniden üretici emek’ diye de adlandırır (220).

Toplumsal cinsiyete dayalı bir bakış açısının oluşturulması ve bu terimin analitik bir kategori olarak kullanılmaya başlanması uluslararası feminist diyalogların gelişmesiyle olmuştur (Gedik, 2009: 312). Bu bağlamda feminizmin tanımının da bu içerikte bulunmasında fayda görülmektedir.

Güçlü ve diğerleri (2003) tarafından feminizmin tanımını şu şekilde ifade etmektedir:

Kadınların erkekler tarafından meşru olmayan yollardan tahakküm altına alındığı inancına dayanan, bu tahakkümün kökenlerine inerek kadınları zayıf, duygusal, akılsız, ahlaki erdemlerden yoksun varlıklar olarak gösteren geleneksel anlayışı kırmayı kendine amaç edinen felsefi ve etik yaklaşımlar bütünü; erkeklerin tahakkümüne ve kadınların öznel deneyimlerinin hor görülmesine yol açan önyargıları düzeltip kadınların haklarını genişleterek cinsler arası eşitsizliği ortadan kaldırmak adına çıkan ve gelişen toplumsal bir harekettir (553-554).

1.4.1 Feminizmin Dalgaları

Feminizm kavramının tanımına yukarıda yer verildiği için bu bölümde tekrarlanmayacaktır. Bu bölümde feminizmin farklı zaman dilimlerinde, değişen gündem konularıyla beraber geçirdiği evreler hakkında bilgi verilecektir.

1.Dalga Feminizm

Birinci Dalga Feminizm dönemi, ayrı ayrı olacak şekilde 19.yüzyılın sonları ve 20. yüzyıl sonuna denk gelen süreçte kadınların temsil hakkı, oy hakkı, eğitime erişim hakkı elde edebilmek ve mülkiyette hak sahibi olabilmek, yaptıkları iş karşılığında erkeklerle aynı ücreti alabilmek için verdikleri mücadeleyi temsil eden dönemdir (Deniz, 2018: 259).

Woolf (1929), kadınların zihinsel kapasitelerinden toplumsal yapıda varoluşlarına varana kadar görmezden gelindiği süreçte; kadın ve erkeğin dünyayı farklı şekilde deneyimledikleri buna rağmen kadın deneyiminin toplumsal yapı içinde fazlasıyla sıkıştırılmış olduğunu aktarır. Buna ek olarak kadınların kendini var etme ve yaratma sürecini destekleyecek eğitim, seyahat etme, üretim araçlarına erişim ve toplumsal destekten (toplumsal kabulden) yoksun olduklarını vurgular. Yaratıcılığını dışarı yansıtmak isteyen her kadın, toplum tarafından acımasız eleştirilere maruz bırakılmışlardır (Bkz. Kendine Ait Bir Oda, 1929 ve Üç Gine, 1938).

2. Dalga Feminizm

1960'lı yıllarda ortaya çıkan bu anlayış, kadını erkeğin ötekisi olarak tanımlayan ve kadının kendisini tanımaya olanak tanımayan kalıplara, ataerkil yapıların içine hapsolmaya karşı tepki olarak çıkmıştır. 1960-1980 sürecinde kadınlar birinci dalga feminizminden elde ettikleri hakları kullanmışlarsa da toplumsal hayatta erkeklerle kadınlar arasında önemli ölçüde hissedilen eşitsizlikler devam etmiştir. Elde edilen toplumsal haklar yine toplumsal engellere takılmış ve kadınları erkekler arasında 'ikinci cins' olarak nitelemiştir.

Devlet feminizminin (birinci dalga feminizm) sorgulandığı bu dönemde, 'feminist' hareket ifadesi kullanılmış ve kadınların daha politik talepleri dile getirilmiştir (Tekeli,1986; Sancar, Timisi ve Ağdur Gevrek, 2002; 2009'den aktaran Birkalan-Gedik, 2009). Feminist hareketin toplumsal cinsiyete daha fazla vurgu yaptığı, kurumsallaşmış otoritelere karşı çıkılan bu dönemde kadınlar, cinsel özgürlük ve kürtaj hakkı gibi konularda mücadele etmeye devam etmişlerdir. Ayrıca farklı kadınlıklar (farklı ırk, dil, din bir arada) ve farklı feminizmlerin bir arada görünürlük kazandığı bir dönemdir (Deniz, 2018: 260).

3. Dalga Feminizm

Farklı kadınlıkların olduğu gibi farklı ezilme biçimlerinin de olduğu ve erkek egemenliğiyle işbirliği yapan başka kadınlıkların olduğunun anlaşıldığı dönemdir (Sancar, 2009: 250). Irk, etnik kimlik, cinsel yönelim, ait olunan sınıf bakımından farklılıklar olduğu 1990'lı yılları kapsayan dönemdir. Feministler herkesi ilgilendiren konulara vurgu yapmışlardır ve adalet olgusu için mücadele etmişlerdir (Deniz, 2018: 260).

1.4.2. Batı Feminizminin Türkiye'deki Yansımaları

Batı feminizminin Türkiye'deki izleri birinci dalga feminizm ve ikinci dalga feminizm olarak incelenebilmektedir. Bunun için özellikle Tanzimat ve Cumhuriyet dönemleri üzerinde durularak edebiyat çevrenindeki yayınlar (kitap, dergi vb.) ve son dönemlerde yapılan araştırmalar değerlendirilecektir.

Singh'in de iddia ettiği birlikte, gelişmekte olan ÷lkelerde bu hedefler gerçeği olmayacağı gibi Batı feminizmin hedeflerini benimsemek, birçok kadın için sosyal, psikolojik ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması için birincil destek kaynağı olan ailelerini kaybetmek anlamına gelmektedir (Singh, 2007; Sinclair, 1997).

Batı dışı toplumlarda olduğu gibi Türkiye'de de kendine özgü modernleşme pratiklerine sahip bir toplumsal yapı var olduğu için kadınların kamusal mekândaki varlığı, kamusal alan kullanımı, toplumsal yaşama katılımı ve toplumsal cinsiyet ilişkisi araştırmacılara ilham veren konular olmuştur. Bu konuların önem kazanması, Türkiye'de modernleşmenin, Batılı muadillerinden farklı şekilde ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'de Tanzimat Dönemi'nde, Batılılaşma yönünde gösterilen çabalarla beraber kadının toplum içindeki konumu tartışılan konulardan biri olmuştur. Cumhuriyet Dönemi'yle, kadınlar adeta laik ulus devletinin sembolü, medeniyetin taşıyıcıları görevini üstlenmişlerdir. Modernleşme sürecinde oldukça ilgi gören kadının toplumdaki yeri, akademik alanda da yeni çalışmalara konu olmuştur. Yapılan yeni araştırmalarla kadının kamusal alana katılma şekli ve toplumdaki yeri, literatürde önem kazanmaya başlamıştır (Özbay, 1982; Kandiyoti, 1988; Arat 1989; Tekeli, 1991; Göle, 1991; Saktanber, 1995'den aktaran Tuncer, 2015: 32). Türkiye'de feminist coğrafya alanında ise yapılan önemli çalışmalardan bazıları şunlardır: Yüceşahin (1996) tarafından "Türkiye'de İllere göre Cinsiyet Oranları"; Özgüç (1998) tarafından "Kadınların Coğrafyası"; Unat (1979) tarafından "Toplumsal Değişme ve Türk Kadını". Tür ve Koyuca (2010) "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları".

Türkiye'de 2000'li yıllarla beraber farklı feminist bakış açıları değerlendirilen yayınlar olmuştur. Kadınlara özgün bir yaşam bilgisinin, teoride kadınların eylemliliklerine, tepkilerine aktararak sunan Necla Akgökçe ve Aynur İlyasoğlu *Yerli Bir Feminizme Doğru* adlı kitaplarında Türkiyeli feministlerin çalışmalarını buluşturmuşlardır.

Kadınların da erkeklerle eşit şartlarda kamusal hayata katılma şekli modernleşme sürecinin yapı taşlarından birisidir, bu da Türkiye’de modernleşme sürecinin kadına verdiği önemden kaynaklanmaktadır (Tuncer, 2015). Çünkü kadının kamusal alandaki varlığı ve vizyonu aynı zamanda modernliğin de bir göstergesi niteliğindedir. Öte yandan Türkiye’nin hızlı kentleşmesinin etkisiyle, pek çok kırsal ailenin kente yerleşmesine karşın, bu ailelerde aile yapısı hala otoriter ve ataerkil özelliğini sürdürmektedir (Kıray 1976, Abadan ve Unat, 1986’den aktaran White, 2010: 32). Kırsal kesimden göçle gelen kadınlar için ev ‘hapsedici’, üretim ve yeniden üretim mekanı, sosyal güvenlik ve örgütlenme mekanı niteliğindedir (Ecevit 2000; 130).

Feminizmin kendisini hissettirdiği temel alanlardan biri de edebiyattır. Modernleşme sürecini ve batı feminizminin Türkiye’deki yansımalarını görebilmek adına edebiyat alanında işlenen konulara bakılmalıdır. Batılılaşmanın hız kazandığı Tanzimat Devri’nde, kadın konusunun kompleks bir yapı içinde görücü usulü evlilik, genç kızların eş seçiminde edilgen bırakılması, kölelik, kadının eğitimi gibi konular bu dönemde metinlerde tartışılır. Bir yandan da kadınlar üzerine gazete ve dergi gibi yayınlar da çıkarılır. Bu dergilerin ilklerinden olan *Şükûfezar* (1866) dergisinde birçok yayın yapılır. Bu derginin dışında *Hanımlara Mahsus Gazete* gibi yayınlarda da kadın konusu, eğitimi, kadının toplumdaki yeri gibi konular da tartışılır. Edebî eserlerde ise toplumsal yapı gözetilerek devir için oldukça önemli konuların gündeme getirildiği görülür. Ahmet Mithat Efendi’nin *Felsefe-i Zenan* gibi eserlerinde kadın hakları, kadının toplumdaki yeri gibi konuları ele almıştır, buna benzer bir konu Ahmet Mithat Efendi’nin *Jöntürk* romanında da göze çarpar. Ayrıca Türk edebiyatının Batılı anlamda ilk tiyatrosu kabul edilen *Şair Evlenmesi*’nde görücü usulü evlilik, Sami Paşazade’nin *Sergüzeşt*’inde kadın açısından kölelik ve cariyelik, yine Nabizade Nazım’ın *Zehra* adlı romanında kadınlar açısından miras meselelerine de atıf yapıldığı görülür. Tanzimat Devri’nin birçok eserinde kadının olumsuz toplumsal koşullar içerisinde bulunduğu ele alınmıştır.

II. Meşrutiyet’le beraber Türk edebiyatının ilk kadın romancısı da yetişir. Fatma Aliye Hanım (1862-1936), birçok özel hocadan ders alır, Fransızca öğrenir ve bir yandan da yazın hayatına atılıp önceleri Bir Kadın mahlasıyla sonrasında kendi

adıyla kadınlar üzerine birçok aşk romanı kaleme alır. Bunların en bilinenleri *Refet*, *Muhadarat* ve Ahmet Mithat Efendi'yle beraber kaleme aldığı hayal bölümünü bizzat yazdığı *Hayal ve Hakikat* romanıdır. II. Meşrutiyet'le beraber Tanzimat'la başlayan kadın konulu yayınlar, eserler ve kadın yazar sayısı artış gösterir. Hatta bu devirde feminist bir örgüt olarak kabul edilecek Teali-i Nisvan adlı bir dernek kurulur ve bu derneğe Türk edebiyatının en önemli kadın yazarlarından Halide Edip Adivar öncülük eder.

Halide Edip, hem kişisel hayatında hem de eserlerinde kadın kimliğini, kadınların ruhi dünyasını, uğradığı haksızlıkları ele alır. Bu kadın kahramanlar aynı zamanda okuyucuda ideal yaratabilme kaygısıyla kaleme alındığı düşünülen güçlü kadın simgeleridir ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine itiraz eden karakterlerdir. *Sinekli Bakkal*'ın Rabia'sı, *Ateşten Gömlek*'in Ayşe'si, *Vurun Kahpeye*'nin Aliye'si, *Yeni Turan*'ın Kaya'sı bu kadın kahramanlara örnektir. Kendine has bir feminist söylemi olan Halide Edip'in İzmir işgalini protesto eden mitinglere katılması, konuşma yapması da kadının toplumsal açıdan ön plana çıkarılmasını hızlandırmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı ve Cumhuriyet'le beraber kadın haklarının genişletilmesi kadın yazar sayısını da arttırır. Ayrıca birçok erkek yazar da kadın problemlerini işleyen eserler kaleme almıştır. Özellikle Reşat Nuri Güntekin'in yarattığı kadın kahramanlar birçok genç kadın için yol gösterici olur. Reşat Nuri'nin *Çalığışu* romanın başkahramanı Feride bu anlamda birçok genç kıza örnek olmuş, hatta roman, kadınlar arasında okuma yazmayı arttırmıştır.

1970'li yıllarla beraber Türk edebiyatında feminist söylemin genişlediği gözlenir. Sevgi Soysal bu anlamda öne çıkan yazarlardandır. Onun *Yürümek*, *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*, *Şafak* gibi romanları devrin sosyal ve siyasi havası içerisinden kadın problemlerine eğilir. *Tante Rosa* ise feminist söylem açısından oldukça önemli bir metindir. Yine bu yılların önemli kadın öykücülerinden olan Füzûzan da Sevgi Soysal'a paralel konuları ele alır. Bu yıllarda artık kadın yazarlar feminizmin tamamen farkındadır ve eserlerini bu perspektiften ele alarak dönem değerlendirmesi yapar. Adalet Ağaoğlu, bu minvalden değerlendirilebilecek önemli kadın yazarlardandır. Türkiye'nin geçirdiği siyasi ve sosyal süreçleri kadın özgürlüğü meselesini temel alarak irdeler. *Dar Zamanlar Üçlemesi*'ni oluşturan

Ölmeye Yatmak ve *Hayır* romanları Aysel karakteri üzerinden kadın özgürlüğü meselesini ele alır. Kadın sorunsalını felsefenin olanaklarından yararlanarak ele alan Leyla Erbil de bu devrin önemli yazarlarından. Bu dairede ele alınabilecek bir başka romancı da Pınar Kür'dür, Pınar Kür *Yarın Yarın* romanında devrin sosyal, siyasal yapısını kadın gözünden vermeye çalışır, özellikle *Asılacak Kadın* romanı bu anlamda oldukça çarpıcı bir romandır, bu romanda hukuk karşısında bile kadın söz konusu olduğunda kanıların olumsuz bir hâl aldığı anlatılır. Feminizmin edebiyatta ve sosyal hayatta tartışılmaya başlanmasında büyük emekleri olan bir başka yazar da Duygu Asena'dır. Duygu Asena'nın *Kadının Adı Yok* adlı eseri bu anlamda oldukça tartışılmış bir eserdir. Bu eserde kadının maruz kaldığı ayrımcılık çarpıcı süreçler eşliğinde anlatılır. Bu minvalden değerlendirilebilecek bir başka önemli yazar da Erendiz Atasü'dür. Atasü, kadının birey olma savaşımını birçok alandan yararlanarak ele alır. Onun *Dağın Öteki Yüzü, Bir Yaşadönümü Rüyası* feminist söylemin başarılı bir şekilde ele alındığı eserlerdendir.

1.5. Eko-turizm ve Kadın

Eko-turizm bölgelerinde yapılan araştırmalarda görülmüştür ki rehberlik veya eko-turizm faaliyetlerini yürüten erkekler olmuştur. Fakat toplumun bakış açılarını değerlendirirken araştırmaya daha geniş yelpazede bakabilmek için kadınların araştırmanın anket uygulamasına dâhil edildikleri ve kadınların üçte birine anket sorularını sorarak görüşme gerçekleştirdikleri, erkeklerle ise derinlemesine yüz yüze görüşmeler gerçekleştirdikleri belirtilmiştir (Blackstock, 2005). Bu bulgunun, McDowell'in yaklaşımı ile örtüşmekte olduğu görülmüştür. Kadın, araştırma sürecine dolaylı olarak dâhil edilirken rolü farklılaşmıştır. Kadın sürecin tamamında bulunmamış gibi, araştırmaya sadece farklı görüşleri çoğaltmak amacıyla kadının dâhil edilme gereği duyulmuştur (McDowell,1992' den aktaran Kara, 2015: 3).

Özellikle 1980'lerden bu yana projecilik fikrinin yaygınlaşmasıyla gerek ulusal gerekse uluslararası hibe kaynaklarına erişim kolaylaşmıştır (Kümbetoğlu, 2002: 59). Projecilik açısından bakıldığında, kadınların ekonomik olarak güçlenmesini hedefleyen turizm projeleri uzun vadede pek de etkili olamamıştır. Bu nedenle turizmde cinsiyet eşitliği ve gelişim paradigması üzerine yapılan eleştirilere dayanarak "ekonomik güçlenme" konusunu daha çok tartışmaya açmak, çıktılarını iyi

değerlendirmek önem taşımaktadır. Aksi takdirde cinsiyet eşitliği ve yoksulluğun azaltılması konusundaki çabalar beklenmeyen sonuçlar doğurabilir (Azzarito, Solmon ve Harrison, 2006).

Kırsal alanda kadın-erkek rollerini belirleyen süreçlerin kentsel alana taşınmış olduğunu söylemek mümkündür. Kırsalda ve gecekondu mahallelerinde, toplumsal cinsiyet rolleri değişmeden devam etmektedir. White'a göre "Kadınların toplumsal kimlikleri birincil olarak ailedeki konumlarına bağlı olmaktadır. Kız evlat, anne, kardeş ya da eş kimliği bir kadın için 'iyi kadın' olarak toplumsal kabul görmek bağlamında çok önemlidir" (White, 2010: 28). Bu nedenle kızların toplumda öğrendiği ilk şey, toplumsal kabul görebilmek için 'emek' vermektir. Kadınların aile üyesi kimliğinin en önemli bileşeni emek olarak karşımıza çıkmaktadır. İyi bir kadın temizlik yapmayı, yemek pişirmeyi, ikramı, nakış işlemeyi, örgü örmeyi ve dantel yapmayı bilir; sık sık çocuk doğurur ve elleri hep meşguldür. Kadınlar, çalışma olarak görmedikleri parça başı işleri de gelir getirici, bir ücret karşılığı yapılan iş olarak değil de tıpkı ev kadınlığı, annelik gibi "iyi birer kadın olma" kimliklerinin bir ifadesi olarak görmektedirler. Bunu tıpkı belli bir gruba dahil olma, eş, anne, komşu ve Müslüman olmak gibi görürler, bu nedenle emeklerinin saat ücretlerini ya da harcadıkları zamanı takip etmezler (White, 2010: 28-31).

Buna benzer şekilde kadınların özel alandan çıkarak kamusal alanda görünür olmaya başladıkları Cumhuriyet Dönemi'nde, bu alanda üstlendikleri her rolün aile için ve aile odaklı olması gerektiriyordu. Diğer bir ifade ile bu dönemde kamusal alana çıkan/çıkamayan kadınlar kendi varlıkları ile değil de bedenlerini, emeklerini, seçimlerini aile aracılığıyla oluşturan bir toplumsal aktör olarak karşımıza çıkmışlardır. Kadının yeri, var olma sebebi ailesi olarak görülüyor, kamusal alanda çalışması bir anlam ifade etmiyordu (Koğacıoğlu, 2009: 359-360).

Kadınların emekleri, tarım alanında çalışırken de aynı derecede görünmez emek olduğu düşünülmektedir. Nitekim kırsalda yapılan alan araştırmalarında kadın ve erkeklerin rol paylaşımlarıyla ilgili benzer görüşler bulunsa da farklılaşan noktalar da dikkat çekicidir. Göker alan görüşmelerinden aktarılanlar şöyledir: (Göker, 2009'dan aktaran Değirmenci, 2010, 51-56):

“...önce erkeklerle çalıştık, erkekler para varsa var, yoksa yok. Doğayı sürdürme analık içgüdüğü ile bağlantılı. Kadınlar daha kalıcı şeyler tasarlayabiliyorlar.”(51)

“...erkekler zanaatçı gibi çalışıyor ve daha çok para kaynağı olan işleri tercih ediyorlar. Kadınlar ise bitki üretim yöntemini daha iyi biliyorlar.”(56)

“... kırsalda erkekler, daha çok güç gerektiren işleri yapıyor; çok iyi gözlem ve takip gerektiren, hata kaldırmayacak, incelikli işleri ise kadınlar üstleniyor.”(56)

Yukarda belirtilen durumlardan yola çıkarak erkeklerin kadınlara oranla genellikle ekonomik getiri sağlayan ve kamusal alanda yürütülen işleri tercih ettikleri görülmektedir. Öte yandan kadınlar ise daha çok özel alanın (evin) bir uzantısı sayılabilecek bahçede, tarlada veya evde çalışmayı tercih etmektedirler.

1.5.1. Eko-feminizm

Sürdürülebilir turizmin bir formu olan eko-turizm, eko-feminizmle benzer kelimeleri paylaşır ve eko-feminizm eko-turizme, bu tarz turizmin uygulanması ve cinsiyet sorunu açısından da bağlanır. Eko-feminizmin gelişmesi, toplumun farklı formlarının, sürdürülebilir toplum için birbiriyle uyumlu olmasına bağlıdır (Hall ve Kinnard, 1994). Hall ve Kinnard'ın (1994) yaklaşımları doğrultusunda eko-feminizm hem eko-turizmin uygulama alanı içinde yer alması dolayısıyla hem de doğa-toplum ilişkisi açısından sürdürülebilirlik amacı taşıdığından bu çalışmada yerini almıştır. Eko-feminizm çevreciler ve feministler arasında bağlantı sağlayan bir anlayıştır. Daha doğrusu toplumsal cinsiyet, ırkçılık, sınıf ayrımcılığı, çevrenin sömürülmesi ve bozulması gibi sorunlarla mücadeleye dayanan bir harekettir.

Eko-feminizm ilgili literatüründe üç temel soruna değinilir. Bu sorunlar; doğa ve kadın tahakkümü arasındaki bağ, kadın ve doğa ilişkisi, ekolojik sorunların çözümünde kadının rolü olarak belirlenmiştir (Momsen, 2000).

Kadınlar, dünyanın ilk gıda üreticileri olarak besin zincirinde gerçekleştirdikleri işlerle gıda üretim sistemlerinde merkezi rol oynamıştır ve oynamaya devam etmektedir. Evrimi dört ile beş bin yılı bulan dişil tarım bilgisinin,

erkek bilimciler tarafından yirmi yıldan kısa bir süre içinde tahrip edilmesi, sadece kadınların birer uzman olarak konumunu sarsmakla kalmamıştır; kadınların uzmanlığının yok edilişi, doğaya has süreçlerin ekolojik tahribatıyla ve kırsal bölgelerde yaşayan yoksul insanların sürüklendiği ekonomik yıkımı da beraberinde getirmiştir (Shiva, 2014: 58, 59).

Eko-feminist yaklaşımın temelini oluşturan özne kadın ve doğadır. Doğanın tahakkümünden ve toplumsal değişimlerden ilk ve en çok etkilenen özne kadındır. Bu noktada ekolojik emperyalizmin temel sorunları olan iklim değişikliği, suyun metalaşması, gıdanın dönüşümü, mono-kültür ve tüketim toplumu gibi sorunlar yine en çok kadını dezavantajlı konuma düşürecektir. İklim değişikliğiyle beraber, yaşam alanlarının tahrip edilmesi, tarım arazilerinin yok edilmesi (ya da tarım arazilerinin iklim değişikliği ile artık üretim yapılamayacak hale gelmesi) ve tüm bunların genel sonucu olarak yoğun göçlerin başlaması, toprakla yakın ilişki kurmuş toplumsal bir varlık olan kadını daha çok etkileyecektir. Buna benzer diğer bir sorun da suyun bir yaşam kaynağı olmaktan çıkarılıp metalaştırılması sürecidir. Çeşmelerden akan suyun pet şişelere hapsedilmesi ve akarsulara enerji üretme ve sulama amaçlı barajlar kurulması suyun metalaştırılması sürecinin somut örnekleridir. Bu noktada suyun temel bir insan hakkı olduğu gerçeği bu metalaştırma sürecini yadsımaktadır. Bu yadsımda en büyük pay, suyla daha çok ilişkisi olan kadına düşmektedir (Shiva ve Mies, 2018: 11-20).

Kadınların toprak, gıda, su ve tarım ile kurduğu tarihsel üretim ilişkisinin, tarih içinde ortaya çıkan mülkiyet fikri ile beraber yok edilmesi, kadınların gıda üretim sürecinden dışlanması, kadınları bir felakete sürüklemiş ve aynı zamanda doğanın yenilenebilirlik özelliğine ve çeşitliliğine de onulmaz bir darbe vurmuştur. Bu noktada toprağa ve gıda üretimine yabancılaştırılan kadının, ekolojik emperyalizmin tahakkümünde edilgenleşen bir özne olarak göze çarptığını okumak mümkündür.

Eko-feminist yaklaşım, ekolojik sürdürülebilir topluluklar için özcülüğü, cinsiyet farkındalığını ve eşitlik konularını vurgulayarak eko-turizmi geliştirme projeleri için kritik sorulara cevap arar. İnanç, doğal kaynakların korunması/kullanımı, eşitlik ve yönetimi desteklemek için doğanın nasıl kullanılabileceğini

ekolojik işses olarak kendine soran ‘‘özcülük’’e dönüşmüştür. Aksine özcülük, Sturgeon (1997: 8-9) reddetmekten daha çok cinsiyetçi bir toplumda kadının güçlenmesi için kaynaklar bulur. Shiva (2014: 30) ise çevresel bozulmanın, küresel çevrecilik ve ataerkil kapitalist gelişme bozukluğunun kurbanı olan projelerin eseri olduğuna işaret eder. Bu söylemden hareketle muhalif başarı yerine evrensellik, genel olarak insanlık için cinsiyetçiliğe karşı çıkmak ile cinsiyetçilik, ırkçılık, emperyalizm, sınıfçılık arasındaki bağlantıları iyi analiz etmek gerektiğini savunur.

Bu kaynaklardan edinilen bilgiler perspektifinde doğa ve kadının ortak yönleri, benzerlikleri ve bu yönlerin tahakküm kabul edemeyeceğinin kavranılması eko-feminizmin daha iyi anlaşılmasında öneme sahiptir. Bununla birlikte ‘öz’e olan saygı ve kutsallığı, metaya dönüştürmek için değil, varlığını koruyarak devam edebilmesi için doğa ve kadına gerekli olduğunun ayırımına varılması gerektiği düşünülmektedir. Bu sebeple korumaya ihtiyaç duyan doğa ticari amaçlar uğruna tüketilirken, kadına ve nesillerin devamlılığına verilen zararın da göz ardı edilmemesi gereklidir.

Bu konuda literatürde ortaya çıkan diğer önemli bir husus ise eko-feminizm kavramı ile hayvansal yiyecek üretimi ve tüketimi ilişkisidir (Adams, 1991; Swain ve Swain, 2004; Yudina ve Fennell, 2013; Yudina, ve Grimwood, 2016). Bu husus aynı zamanda turizmdeki hayvan etiği konusunun araştırılmasında kullanılan en önemli argümanlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

2.ARAŞTIRMA DİZAYNI VE YÖNTEM

Bu bölümde yüksek lisans tezinin yöntem olarak sosyal teoriyi seçtiğinden ve bu nedenle eleştirel yöntem ile ilerleyeceğinden bahsedilmektedir. Eleştirel kuram çerçevesinde, gerçekleştirilen çalışmaların standart bir yöntem dizisi kullanması gerekmesede nitel araştırmanın belirgin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu özellikler eleştirel kuram başlığı altında incelenmiştir.

2.1. Neden Kaçkar Dağları Millî Parkı?

Rize ilinde yer alan Kaçkar Dağları Millî Parkı içindeki yaylalar, bu araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu kapsamın belirlenmesinde dört farklı etken rol oynamıştır. Bunlardan ilki, bu parkın özellikle eko-turizm faaliyetleri için yasal statüde sit alanı olması; ikincisi, özellikle son dönemde devletin kalkınma politikaları çerçevesinde bu alanların bir kısmını eko-turizm bölgesi olarak önermesi ve bu konuda girişimlerde bulunması, üçüncü olarak da eko-turizm faaliyetlerinin iki temel türü olan doğa ve kültür temelli kaynakların seçilen sahada kendine geniş yer bulması, son olarak da kadının gündelik hayatını ve kamusal alandaki varlığını kolaylıkla gözlemleyebileceğimiz doğal bir saha olmasından kaynaklanmaktadır. Vaka inceleme alanı, Gürcistan ve Rusya'yı Anadolu'nun orta kesimine bağlayan Karadeniz Bölgesi'nin doğu kesiminde (bkz. Harita 2) bulunmaktadır. Dolayısıyla bu bölgenin sınırın öbür tarafındaki kültürle de benzerlik taşıması ve Türkiye'nin diğer bölgelerinden biraz daha farklı olması çalışmamız için önemli bir durumdur.

Harita 2: Türkiye'deki Eko-turizm Gelişim Bölgeleri

Kaynak: Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı'ndan oluşturulmuştur.

Türkiye'de yayla turizminin yapıldığı alanlardan biri olmasıyla turizmle tanışan bölgede turizm yatırımları, 1980'lerin sonlarında kanunla belirlenmiş ve yatırımcıların bölgeye yönelmesini teşvik etmiştir. Doğaya dayalı turizmin mutlak sürdürülebilir olmadığı göz önüne alındığında, bu saha kaynaklı Yayla turizminin sürdürülemez bir biçimini sağlamaktadır.

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı kapsamında belirlenen Türkiye'deki eko-turizm gelişim bölgeleri şu şekilde belirlenmiştir (bkz. Harita 2):

Doğu Karadeniz Bölgesi: Bolu, Zonguldak, Kastamonu, Bartın, Sinop illerini kapsayan bölge,

Batı Akdeniz Bölgesi: Antalya'nın iç kesimlere doğru doğusu, Toroslarının eteklerinde **Antalya ve Mersin**'nin birleştiği alanlar,

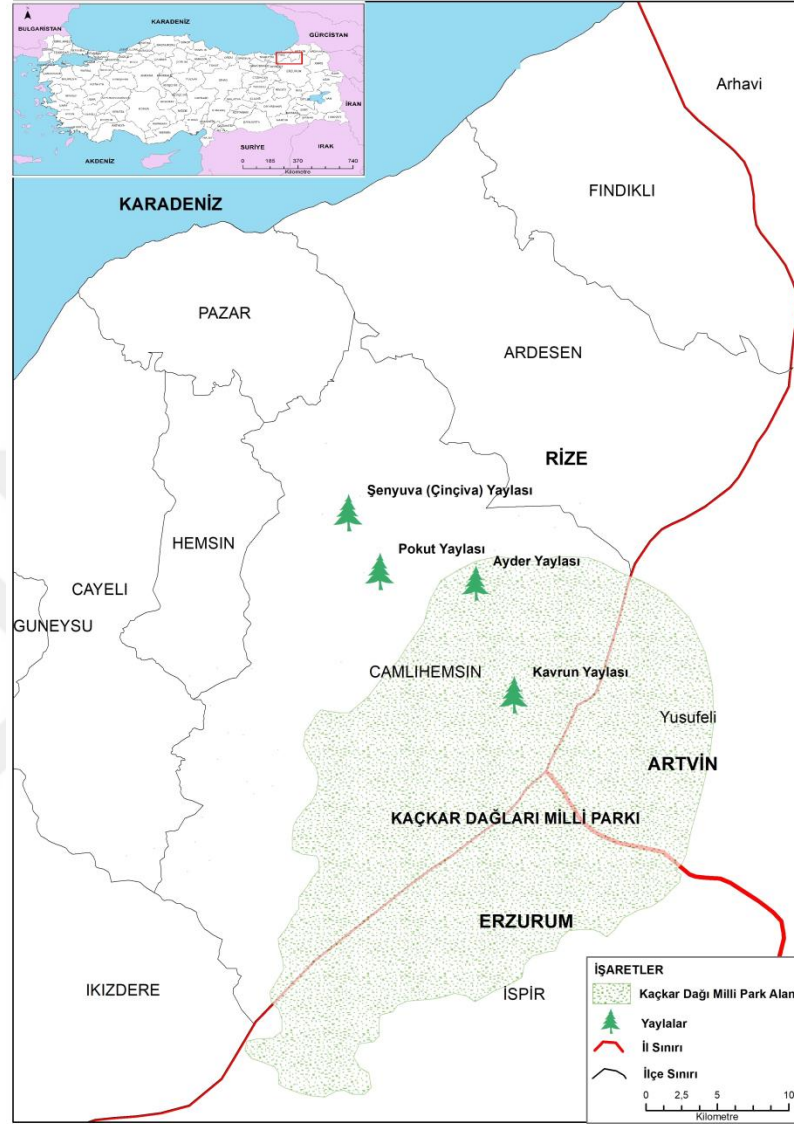
Göller Yöresi: Konya, Isparta Afyon, Burdur illerini kapsar.

Batı Karadeniz Kıyı Koridoru: Şile, Akçakoca, Cide, Çaylıoğlu, Sinop,

GAP Eko-turizm Koridoru: Gap koridoru ile Kış Koridorunu birleştiren bölge

İğneada - Kıyıköy Eko-turizm Kenti ve Datça Eko-turizm kenti.

Harita 3: Alan Çalışmasının yapıldığı Kaçkar Dağları Milli Parkı ve Yaylalar

Kaynak:1/1.000.000'luk Türkiye Siyasi temel alınarak hazırlanmıştır.

Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde bulunan Kaçkar Dağları Millî Parkı, Rize-Çamlıhemşin, Artvin-Yusufeli ve Erzurum-İspir ilçe sınırları içerisinde kalan 51550 hektarlık bir alanda yer almaktadır. Doğa güzelliğinin yanında zengin bitki örtüsü ve yaban hayatının olması, yaylacılık faaliyetlerinin devam etmesi, 1994 yılında "Kaçkar Dağları Millî Parkı" olarak ilan edilmesine aracılık etmiştir (Doğanay, 2001: 225-227).

Dağlık bölgelerde yaşayan insanların, ulaşım merkezlerine ve iletişim merkezlerine olan uzaklıklarına, özellikle dağ güdümlü ekosistemlerdeki ve bileşenlerine bağlı olarak yalnızca izole edilmiş yerler olduğu gerçeğini göz önüne alarak göreceli olarak hayati bir önem kazanmaktadır (Molden ve ark. 2015'den aktaran Aleddinoğlu ve Şeremet, 2019: 17).

2.2. Araştırma Dizaynı

Bu tez çalışması, Kaçkar Dağları Millî Parkında bulunan yaylalarda alan çalışması yapılarak nitel araştırma yöntemlerinden elde edilen verilerle şekillenmiştir. Alan hikâyeme başlamadan önce antropolog Barbara Myerhoff (1979), alan çalışmasını nasıl betimlediğine bakmak yerinde olacaktır. Barbara Myerhoff alan çalışmasını, “Başkalarının öykülerini iyi dinlemeyi öğrenmek ve açıklamaları yorumlayıp yeniden anlatmak nitel araştırmanın birçok türünün ayrılmaz bir parçasıdır.” (Myerhoff, 1979'den aktaran Sart 2018: 1) şeklinde ifade etmektedir. Bu açıdan, disiplinler arası bir zemine dayanan bu araştırma nitel araştırma teknikleriyle yürütülmüştür. Veri toplama tekniği olarak, Türkiye’de ekoturizm potansiyeli yüksek bir bölge olan Doğu Karadeniz’in Kaçkar Dağı yaylalarındaki kadınlarla yüz yüze derinlemesine görüşmeler yaparak gözlemlene tekniklerinden faydalanılmıştır. Bu gözlem ve görüşmelerin katkılarıyla kadınların günlük yaşamlarına yönelik analizlerin derinleştirilmesi amaçlanmaktadır. Ekoturizmin gelişim sürecini betimlerken, mevcut literatürden incelemeler, ön plana çıkarılarak kuramsal/kavramsal altyapı oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu kuramsal altyapı, gözlem ve görüşmelerin analizleriyle yorumsamacı yaklaşımdan yararlanılarak araştırmanın bir sonraki aşaması olan bulgular bölümünde değerlendirilmektedir.

Bu araştırma, hem araştırmacının hem de görüşmecinin karşılıklı değişim geçirme ihtimali gözetildiği için araştırmada hiyerarşi bertaraf edilmiştir. Bu özellikleriyle araştırmacı, feminist yöntemin katkılarından olan ırk, din, dil ve cinsiyeti gözetmeden, sadece sorarak değil aynı zamanda kendini de ifşa eden, kendi deneyimlerini anlatmaktan çekinmeyen, kendini duygu, düşünce, deneyimlerini de araştırma sürecine dâhil ederek hiyerarşiyi bertaraf eden bir tutum sergilenmektedir.

2.2.1.Kişisel Deneyimler ve Araştırmaya Yansımaları

Turistlerin eko-turizm amacıyla ziyaret ettiği Kaçkar Dağları Millî Parkı içerisindeki yaylalardan olan Ayder, Kavron, Pokut, Çinçiva'da işletme sahibi olan, çalışan veya çalışmayan yöre kadınlarıyla görüşülerek eko-turizme katkılarını gözlemleyebilmek/ölçebilmek amaçlı sorular yönlendirilmiştir. Veri oluşturmak ve analiz etmek için feminist eleştirel kuram geleneğine bağlı kalınarak görüşmecinin duygu ve düşünce dünyasını anlayıp duyarlılıklarına karşı özverili davranılmıştır. Bununla beraber, feminist eleştirel kuram öncelikleri göz önünde tutulmuştur. Bloom (1998) feminist araştırma geleneğinin önceliklerini şu şekilde sıralamıştır:

Bir araştırma sorusu ile başlayarak kadını ilgilendiren ve kadının önemini vurgulayan sorular sormalıdır; feminist yöntemin en önemli parçası ve ayırıcı özelliği araştırmadaki ilişkilere önem vermesi ve alan çalışmasında dostluk ilişkilerinin geliştirilmesine vurgu yapmasıdır. Feminist araştırmacı; kendi rolünü, geçmişini, değerlerini ve araştırma ile ilgili varsayımlarını da eleştirerek kendisini araştırma sürecinde aktivist bilim insanı olarak görmelidir. Kendi özel konumunu kullanarak sosyal adalete ve özellikle de en çok ezilenlere hizmet eden yolları araştırmalıdır (Bloom, 1998'den aktaran Sart, 2018: 15).

Toplumdaki bireyleri büyüten ve etkileyen unsur olarak kadını feminist perspektif bakış açısıyla incelemek, bu araştırmayı yürütürken bana önemli katkılar sağlayacağı düşünülerek tercih edilmiştir. Bir araştırmacı olarak bu sahada kadınların gündelik yaşamlarını gözlemlemenin ve eko-turizmin, kadınların yaşamlarına nasıl tesir ettiğini öğrenmek için mülakat yöntemini kullanmanın veri toplama konusunda faydalı olacağını tahmin edebiliyordum. Alana gittiğimde farkında olmadığım bir şey daha işimi kolaylaştırmıştı: Kadın bir araştırmacı olarak kadınları daha iyi anlıyor ve bana anlattıklarını kendim yaşıyormuş gibi hissedebiliyordum. Bu durum saha içinde hem kadınlarla daha kolay iletişime geçmemi ve de onlarla ortak hassasiyetlere sahip olduğum için kolaylıkla bağ kurmamı sağlıyordu. Bunu yapabilmeyi ise lise bittikten sonra Van'ın ilk kadın kooperatiflerinden olan YAKA KOOP'a (Yaşam Kadın Çevre Kültür Kooperatifi) üye olmam, çalışmalarında gönüllü rol alarak projeler geliştirmem ile ilişkilendiriyorum. Ayrıca üniversite döneminde Yerel Gündem 21 Kadın Platformunun, Kibele Kadın Okulu Projesi'nde kadın girişimci derslerinde aktif bulunmamdan kaynaklı toplumsal cinsiyet farkındalığının olması kadınlarla empati kurabilmemi kolaylaştırmıştı. Bunun yanı sıra STK'lerden almış olduğum

eğitimler, (kişisel gelişim, beden dili, zaman yönetimi vb.) alan araştırması süresince yaptığım gözlem ve yüz yüze mülakatlarda faydalı olmuştur. Bu araştırmayı yaparken kadın sorunlarına karşı merakımın dışında toplumsal cinsiyet konusunun feminist perspektiften işlenmesinin akademik bir ilgiyi hak ettiği düşüncesindeyim.

Alan çalışmasını gerçekleştirirken işimi kolaylaştıran durumların yanı sıra sahada tahmin edilemeyen zorluklarla da karşılaşmanın mümkün olduğunu belirtmem gerekmektedir. Erkek görüşmecilerle görüşme yaparken yönlendirilen sorulara soru ile ilgisi olmayan cevaplar almak, sorulan sorunun niteliğinin anlaşılabilmesi, cümlelerin sık sık tekrara düşmesi gibi araştırmanın manipüle edilmeye çalışılmasını bu zorluklardan bazıları olarak sıralayabiliriz. Eğer yalnız bir şekilde bir erkek görüşmeci ile görüşme gerçekleştiriyorsanız da sözlü tacize maruz kalma araştırmacı olarak karşılaştığım durumlardandır.

Çocukluğumun, Van'ın Edremit ilçesinde yeşil ve maviyi bir arada barındıran doğasında geçmesi yeşile, toprağa, ağaca ve üretmeye karşı özel bir ilgiyle yaklaşmamı sağlamıştır. Doğasever bir turizmci olarak eko-turizmi keşfetmem zaman almadığı gibi yüksek lisansa başlamadan önce tez konumu belirlemiş olmuştum.

Eko-turizmin Türkiye'de yapıldığı bölgelerden biri olan Kaçkar Dağları Millî Parkı içinde bulunan Ayder Yaylası'na ikinci gelişimde gördüğüm manzaranın ilk gördüğümünden çok farklı olması beni şaşırtmıştı. İnsan kalabalığı, plansız yapılaşma, artan büyük otel-işletme sayısı ve değişen turist profili hemen fark edilebiliyordu. Bu durumun yarattığı şaşkınlığın yanı sıra endişe veren bir yanı daha vardı. Kaygımın sebebi Karadeniz'in huzur veren doğasının yaylalarının plansız yapılaşmayla zarar gördüğü ve yöre halkının büyük bir kısmının eko-turizm hakkında bilgi sahibi olmayıştıydı.

2.3. Yöntem

Bu araştırma kapsamında eleştirel teoriyi kapsayan Feminist araştırmaları stratejisiyle örnek olay araştırmasını temel alan Nitel Araştırma modelinden yararlanılmıştır. Bu tez araştırması, bu anlamda, Sosyal (Eleştirel) Teori, Nitel Araştırma ve Feminist Kuram çerçevesinde şekillenecektir.

2.3.1. Sosyal Teori / Eleştirel Teori

Eleştirel kuram araştırmaları ezilen ve eşitsizliğe maruz kalanların bakış açılarına, gç kullanımındaki baskın ögelere odaklanarak bu ögeleri anlamayı amaçlar. Usher'ın (1996) ifadesi ile bu kuram sayesinde araştırmacı değer sistemine politik bir bakış kazandırmakla kalmaz aynı zamanda eleştirir (aktaran Sart, 2018: 13-14):

Eleştirel kuram savunucusu araştırmacılar, diğer araştırmacılarla bilgi paylaşımında bulunmak için yanlı bilgi kuramı kullanırlar. Bu gibi yanlı bakış açılarına dayanarak araştırmacı, toplumda geleneksel olarak ezilmiş, dışlanmış olan bir grubun ırkçı, cinsiyetçi, erkek yanlısı, batı merkezli uygulamalar ortaya koyarak, onların sytlemlerini eleştirerek yeniden yapılandırma gayreti gösterir (Schwandt, 2007'den aktaran Sart, 2018: 13).

Bu araştırma sosyal teoriyi temel alan bir epistemolojiyle ilerleyerek eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilecektir. Bu kapsamda bilgiye ulaşmak ve güvenilir bulgular oluşturabilmek adına yapılan çalışmaların ne yönde gelişmiş olduğu, söz konusu araştırma için sağlayabilecekleri veya sağlayamayacakları zeminlerin göz önünde bulundurulması, çalışmaların eksiklikleri veya tamamladıkları noktaların belirlenmesi, birbirine benzeyen ya da birbirinden farklılaşan yönlerin açığa çıkarılması yoluyla bu yöntemden faydalanılmıştır. Çünkü “Bilgi bir boşlukta oluşmaz ve sizin çalışmanız ancak diğerlerinininkiyle ilişkili olduğunda değerlidir. Çalışmanız ve bulgularınız yalnızca diğer araştırmacıların çalışma ve bulgularıyla benzeştiği ve ayrıştığı ölçüde anlamlı olacaktır” (Jankowicz, 1995'dan aktaran Coşkun ve ark, 2015: 52).

Bilginin kaynağının duyularımız, deneyimlerimiz olduğu fikrine karşı çıkararak pozitivizmin bazı ilkelerini tersi temelinde tanımlanabilir. Rasyonalizmin bir biçimi olan eleştirel kuram gerçeği yansıtmayı hedef edinmiştir. Hegel'in ifadesine göre ‘gerçek olan akılcıdır’ (Akinhay ve Kömürcü, 2003: 179).

2.3.2. Nitel Araştırma Yöntemi

Araştırma yöntemleri arasında nitel araştırma ve nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılıp kullanılmadığı araştırmacılar tarafından merak edilen bir durumdur. Temelde yöntembilim ve yöntem üzerine farklılıkları olan bu iki araştırma yönteminin farklılıklarını anlamak için yöntembilim ve yöntem kavramlarını tanımlamak gerekmektedir. Konu ile ilgili Schwandt (2007: 191-193) nitel araştırma tekniklerinin yöntembilim tanımı “araştırmanın nasıl ilerlemesi gerektiğine ilişkin bir kuramdır; araştırmada izlenecek varsayımların, kuralların ve yolların analizini içeren bakış açısidir.” açıklamasını getirmiştir. Yöntem ise “araştırmacının veri oluşturmak ve analiz etmek için izleyebileceği bir yol, araç ya da tekniktir.” (Schwandt, 2007’den aktaran Sart, 2018: 18)

Sayer (2014), “Nitel araştırma yöntemlerinde sosyal olguları açıklayabilmek ve anlamlandırabilmek için toplumları değerlendirme ve eleştirmekten kaçınamayız diyerek eleştirel kuramın önemine vurgu yapmıştır.” (66).

Nitel araştırma yöntemlerine bağlı kalınarak yapılan çalışmaların ne yönde geliştirilmiş olduğu, söz konusu araştırma için sağlayabilecekleri veya sağlayamayacakları zeminlerin göz önünde bulundurulması, çalışmaların eksiklikleri veya tamamladıkları noktaların belirlenmesi, birbirine benzeyen ya da birbirinden farklılaşan yönlerin açığa çıkarılması, bu çıktılarının avantajlarının ve dezavantajlarının değerlendirilmesi, güçlü ve zayıf yönlerinin bertaraf edilmesi ile elde edilen verilerin belirli bir sistematikle objektif olarak yansıtılmasıyla ilerleme kaydedecektir (Coşkun vd., 2015: 49-50).

2.3.3. Feminist Bilgi Kuramı

Feminist bilgi kuramı, eril bilgi kuramı anlayışının kökten değişmesi için bilginin ne olduğuna veya ne olmadığına yönelik görüşlerin tümüdür. Bu görüşlerin oluşturduğu yaklaşım disiplinler arası, soybilimsel/yorumsamacı yöntemlerle deneyciliği ve araştırmacının duruş noktasını ön plana çıkarıp yeniden yapılandırıcı çözümlerinin gerektiğini savunur (Güçlü vd., 2003:551).

Feminist perspektifle yaklaşıldığında bilimde düşülmüş olan bu ‘cinsiyet körlüğü’nden arınmak için yapısal ve nedensel analizler, gözlem ve görüşme gibi nitel yöntemlerin yanı sıra araştırmacıya cevaplardan daha fazla şey öğrenmesine olanak sağlayan, uzun süreç gerektiren, birebir ortamda yaşayarak araştırılan bölge deneyimlemesi ile interaktif görüşmeler yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Feminist bakış açısı tercih edilmesinin diğer bir sebebi, kadın sorunlarının tek bir perspektifle ele alınmasının yanıltıcı olması ve gerçeğin tek bir yönden anlaşılamayacağından kaynaklanmasıdır.

Yorumsamacı yaklaşım bakış açısıyla insanların olguları yaşadıkları şekilde anlamaya çalışma ve ifade etme yaklaşımı olan yorumlayıcı yaklaşımın bu çalışma için uygun olacağı öngörülmektedir. Bu yaklaşım, kadınların bakış açısını kendi ortamları içinde gözleme ve anlama imkânı sağlayacağından ‘ne ve nasıl’ sorularına cevap verebilecek, araştırmacıya sosyal süreci daha iyi anlama ve araştırma sürecindeki değişiklikleri takip edebilme imkânı sağlayacaktır. Diğer yandan veri toplamak zaman alabilir ve verilerin analizi belirsizliklerden dolayı zorlaşabilmektedir.

2.4. Örneklem Seçimi

Örneklem oluşturulurken görüşme yapılan kişilerin bölge halkından (yerli halk, orada yaşamını idame eden) olmalarına dikkat edilmiştir. Bu konu eko-turizmin öncelikleri arasında yerel halka sağlayacağı düşünülen fayda/zarar ve yerel halkın aldığı sorumlulukları, bilinç düzeyleri, sosyo-ekonomik durumları hakkında ipucu vermesi açısından önem taşımaktadır.

Görüşmelere çoğunlukla sohbet havası hâkim olmakla beraber konunun Eko-turizmin bölgedeki kadınlara sağladığı avantajlar veya eko-turizmin gelişmesiyle gelen dezavantajlar çerçevesinde sınırlayabilmek için sorular yönlendirilerek 27’si kadın ve 8’i erkek olmak üzere toplamda 35 kişiyle yüz yüze görüşmeler sağlanmıştır. Alan çalışması 24 Temmuz ile 1 Ağustos 2017 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Dokuz günlük süreçte araştırmancının veri toplama aşaması tamamlanmıştır.

2.5. Veri Toplama Araçları

Veri toplama iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Öncelikle gözlemlerden yararlanılmış olup verilerin kimlerden toplanacağı konusunda tespitler yapılmış sonrasında yarı yapılandırılmış yüz yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

2.5.1. Yapılandırılmamış Gözlem

Karasar (1995) gözlemi şu şekilde tanımlar: Belirli bir kimse, yer, olay, nesne, durum ve şarta ait bilgi toplamak için belirli hedeflere yöneltilmiş bir bakış ve dinleştir (Karasar 1995'ten aktaran Akturan vd., 2008: 99) Gözlem çeşitleri, katılımlı gözlem, katılımsız gözlem ve mekanik gözlemdir. Bu araştırma için katılımsız gözlemden faydalanılmasının sebebi araştırmacıya mülakatın kimlerle yapılacağına dair öngörü oluşturması konusunda yardımcı olmasıdır. Gözlem herhangi bir soru yöneltme söz konusu olmadan insanları, nesnelere ve olayları sistematik bir şekilde gözleyerek teşhis ve not etme sürecidir (Akturan vd., 2008: 99).

Bu araştırmada görüşmenin kimlerle gerçekleştirileceğine dair teşhislerin yapılması için gözlem tekniğinden faydalanılmıştır. Gözlemlerden elde edilen notlar günlüğe kaydedilerek bir sonraki aşama olan mülakatlar için bu notlardan faydalanılmıştır.

2.5.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme

İki veya daha fazla insan arasında, amacı belirlenmiş çerçevede yapılan tartışma olarak tanımlanan mülakat tekniğinin genel anlamda üç çeşidi olduğu bilinmektedir. Bu çeşitler şu şekilde belirlenmiştir: Biçimsel (yapılandırılmış) mülakat, Yarı-yapılandırılmış mülakat ve Yapılandırılmamış mülakat. Bu araştırma yarı yapılandırılmış mülakat yönteminden faydalanmıştır. Yaylalarda görüşme yapılan kadınların farklı demografik özelliklere sahip olması, kuşaklar arası farklılıkların bariz olması gibi sebepler yarı yapılandırılmış mülakat seçiminde önemli etkenler olmuştur. Araştırmanın amacını ortaya çıkarmaya yönelik hazırlanmış araştırma soruları, görüşme esnasında cevaplayıcıların ilgi ve deneyimine göre farklılık gösterebilmektedir. (Coşkun vd., 2015: 94-95). Soruların

değişiminin diğer bir amacı özellikle ‘niçin’ sorusunu ön plana çıkarmak ve güdülerini, duyguları ortaya çıkarmak görüşmecinin fikirlerini açabilmektir:

Nitel görüşme tekniklerinden biri olan görüşme (mülakat) açık uçlu, keşif odaklı bir metottur. Görüşmenin amacı, görüşmecinin duygularını, bakış açısını ve perspektifini derinlemesine keşfetmektir. Derinlemesine görüşme sürecinde araştırmacının aktif bir dinleyici olması, sabırlı ve esnek davranması gerekmektedir (Baş vd., 2008: 111).

2.6. Nitel Verilerin Analizi

Alan araştırması, 24 Temmuz ile 1 Ağustos 2017 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu tarihler Kaçkar Dağları Millî Parkı içinde bir önceki yıl yapımına başlanan ve yöre halkının tepkileriyle yapımı durdurulan Yeşil Yol projesinin yapım sürecine denk gelmiştir. Bu proje, Karadeniz Bölgesi’nde sekiz ilin yaylalarını birbirine bağlayan 2 bin 600 kilometre uzunluğunda otoban yapım projesidir. Bu araştırmayı gerçekleştirdiğimiz zaman diliminde “Yeşil Yol” ile ilgili daha önce sivil inisiyatifler tarafından anket çalışması yapılmış olması yerli halkta önceleri bir ön yargı oluştursa da araştırmanın devam ettiği 9 günlük süre içinde birbirimizi tanıma ve anlama şansını yakalamış olduk. Bölgeye dışardan gelen bir araştırmacı olarak karşılaşılan diğer zorluk ise yerel yönetimin kaçak yapılaşmaya karşı başlatmış olduğu süreç ve TOKİ yapımı konusunda anketlerle halkın tepkisinin ölçülmeye çalışılması için yürütülmüş anket çalışmalarının getirdiği dezavantajlardır. Çünkü TOKİ’ye ve Yeşil Yol yapımına karşı çıkanların yanı sıra, bu faaliyetlerin yapılmasını isteyip de düşüncelerini açıklamak istemeyenlerin de varlığı mevcuttur. Bu durumlar aynı zamanda araştırmanın sınırlılıklarını da oluşturmaktadır.

Görüşmelerden elde edilen verileri değişik alt konu başlıkları altında sınıflandırarak, konularına göre içerikleri oluşturulmuştur. Bu aşamada verilerin ne sunduğuna odaklanılmış birbirleriyle benzeşen düşünceler ve birbirine tezat fikirler birlikte sunularak yorumsamacı yaklaşım ışığında incelemeler yapılarak olaylara etki eden değişkenlerin belirlenmesi konusunda yardımcı olmuştur.

3.BULGULAR

Bu bölümde yüz yüze yarı yapılandırılmış mülakat sorularına verilen cevaplardan elde edilen verilere dayanarak bulgular değerlendirilmiştir. Ayrıca bulgular değerlendirilirken katılımcıların kişilik özelliklerine ve toplumsal cinsiyet rollerine de yer verilmiştir. Yapılan görüşmelerden elde edilen bulguların çözümlenmesi sonucunda çeşitli temaların oluştuğu görülmektedir. Bu temaların başlıkları şu şekildedir: Bilinçlenme (Cultural Awareness), Sürdürülebilirlik ve Kadın, Ekoturizmin Etkileri, Eko turizm ve Etik, Kuşak Çatışması ve Kadın, Kadının Güçlenmesi (Empowerment).

Resim 1: *Pokut Yaylası 'ndan Bir Görünüm*

Kaynak: Araştırmacı, 2017

3.1. Katılımcılara Yönelik Bulgular

Karadeniz kadını, çeşitli araştırmaların (Kasapoğlu, 2013; Yavuz ve Şendeniz, 2013; Yaka, 2017) bulgularından da ortaya çıktığı gibi özgüveni yüksek bir özellik göstermektedir. Bu durum özellikle geçmişteki çeşitli çevresel eylemlerde kendilerini aktivist olarak ortaya koymaları noktasında da benzer şekilde açıkça görülmektedir (Yaka, 2017; Alaeddinoğlu vd., 2016).

Turizme yönelik yapılan bu araştırmada da ortaya çıkan benzer sonuçlardan biri kadınların öz güvenlerinin yüksek olmasıdır. Ayrıca bir başka önemli sonuç da kadınların özellikle turizm konusunda girişimci olduğudur. Bu durumun çeşitli nedenlerinin olduğu öne sürülebilir. Ancak başat nedenlerden biri kadınların çevre ile olan etkileşimlerinin ve mücadelelerinin kişiliklerini güçlendirdiği olarak yorumlanabilir. Karadeniz kadını bir bakıma kendisini Karadeniz doğası gibi zorlu ve dik duruşlu görmektedir. Diğer taraftan katılımcılardan birinin de ifade ettiği gibi geçmiş kültürel bağların bununla ilgili olduğu söylenebilir. Katılımcıların kendilerini tanımlarken Hemşinli kadınlar ve Laz kökenli kadınlar olarak iki farklı tutum sergileyen kadın tipinden bahsetmeleri de dikkat çekicidir. Örneğin, bölgede bulunan Laz olmayan farklı kültür grupları arasındaki anaerkil yapının bu farklılığın oluşmasında önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Buna yönelik katılımcıların bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

“Karadeniz insanının karakteristik özelliği bu, çok çalışmalarıdır. Hemşinli kadınlar anaerkil, laz kadınlar ise ataerkindir. ‘Ben koca dağı devirirum ha sen hayirdur?’ (A-1)

Ancak Laz kadının kendisine göre karakteri daha baskın olan erkeğe karşı daha geri planda kalmayı tercih ettiği söylenebilir. Örneğin;

“Kadın her şeyin üstesinden geliyor. Laz ve Hemşin erkeği de değişik karakterlere sahiptir. Son sözü her zaman erkekler söyler. Lazlarda kadın erkek birlikte karar verir, Lazlar Hemşinlilerden daha çalışkandırılar, Kadın erkek her yerde beraberdirler.”(A-1)

Resim 2: Pokut Yaylası – Yün eğiren, türkü söyleyen kadınlar

Kaynak: Araştırmacı, 2017

Bu sözlerden anlaşılacağı gibi özellikle kendi kültürleri içerisinde bile farklılaşmanın olduğunu aynı katılımcı kadın şu şekilde ifade etmektedir:

“Hemşin kadınları her işi kendisi yapar erkekleri ise çalışmaz. Erkek çalışmadığı için de kadın söz sahibidir son sözü kadın söyler. Bu bölgede para çok önemli değil özünü kbiaybetmemiş bir toplumdur, eğlenceli ve geniş insanlardır.” (A-1)

Aynı konu üzerine başka bir görüşmeci ise farklılıkların olduğunu dile getirmiştir. Bu farklılıklar etnik kökenlere göre değişiklik göstermektedir. Toplum olarak aynı coğrafyayı paylaşmalarına karşın kısa mesafedeki mekân farklılıklarının bu denli değişkenlik göstermesi Lefebvre'nin 'mekân ve toplumsal mekân' anlayışını akla getirmektedir (Lefebvre, 2017: 100). Lefebvre mekânı toplumsal eylemlerimizin bir ürünü olarak tanımlamaktadır (Lefebvre, 2015: 33). Bu da göstermektedir ki birey üzerinde mekânın belirgin bir etkisi vardır.

3.2.Toplumsal Cinsiyet Rollerini

Araştırma bulgularının ortaya çıkardığı en önemli sonuçlardan biri de kadının kamusal alandaki ve aile içerisindeki rolü noktasında turizmle meydana gelen bir değişimin olup olmadığıdır. Bu noktada, kadınların turizmle birlikte her ne kadar kendi özgüvenlerinin arttığını ve ekonomik bağımsızlıklarının daha da güçlendiğini ifade etseler de kadınların toplumsal rollerinde çok fazla bir değişimin olmadığı görülmektedir. Bu da kadının toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde kendilerini hala ev içerisinde (özel alanda) sorumlu hissettiklerini göstermektedir. Diğer taraftan bu durumun ortaya çıkışı, erkeklerin çalışmak amacıyla gurbete gitmesi sebebiyle kadının evde yalnız kalmasıdır. Yalnız kalan kadın evde ve dışarıda birçok sorumlulukla baş etmek durumundadır:

“Lazım olduğu için mecburen yapıyoruz bu işleri. Geçinmemiz için, kadınlar hem erkek işi hem kadın işi yapıyor.”(ÇA-2)

“Buranın kadınları hırslıdır. Çalışmayı çok severler. Oturup köşeme çekilip dinleneyim diye düşünmezler atiktirler en az erkek kadar hatta erkekten daha fazla bir çalışma arzusu vardır onlarda. Doğasından mıdır bilinmez yetkindirler yaptıkları işlerde.” (A-2, erkek)

Günlük rollerde ve ev işlerinde kadının daha fazla sorumluluk aldığı görülmektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi kadınların, erkeklerin evin bütün ihtiyaçlarını karşılayamadıkları durumlarda kadınlar kendilerine ekonomik katkı sunma noktasında rol biçmekte ve bunun için de kamusal alanda ekonomik süreçlerin içerisine katılmaktadır. Bir katılımcı tarafından bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

“Çalışırken kadın çalışır, evde erkeğin sözü geçer, erkek kadına sen çalışma evde otur demesi için evi doldurması, her şeyi eve getirmesi gerek eve getirmeyince de çalışmak zorunda kalıyor kadın.” (ÇA-1)

Kadınlar ev işlerinin yanı sıra kendilerini ekonomik getiri sağlayacak birçok konuda da yetiştirmiş ve beceri sahibi olmuşlardır. Bunun en önemli nedenlerinden biri kadının doğayı daha fazla benimsemesi ve doğanın onlara sunabilecekleri katkıyı

daha iyi bir şekilde özellikle aile yaşamının devamlılığı için özümsemesidir. Mekânla girilen bu ilişkinin faydaları ortaya çıktıkça kadının, doğa ve çevresel ortamla daha fazla ilişkili hâle geldiği söylenebilir. Özellikle bu durumun, çevrenin korunması adına kadını doğal ortamda faaliyette bulunurken bilinçli bir birey yaptığı savı ileri sürülebilir. Bu açıdan bir kadın katılımcının söyledikleri dikkat çekicidir: Öte yandan kadın ekonomik olarak kendini bağımsız kılmak ister, ekonomik açıdan erkeğe bağımlı olabilecek bir yapısı yoktur Karadeniz kadınının.

“Çocukları için çalışıyor, kadınlar burada erkeklere göre daha çok çalışıyor. Genellikle çayla kadınlar ilgilenir; hayvancılık, arıcılık, ev işleri, çoluk çocuk bakımı, hep kadını ilgilendirir.” (K-1)

“Karadeniz’de erkeklerden çok kadınlar daha atiktir. Kırsalda tek başına devlettir kadın. Örneğin kadınların çoğu günümüzde tüp değiştirmeyi bilmez ama Karadeniz kadını için bu geçerli değildir. Burada kadın asla yolda kalmaz. Kadınlar yaşamın ve doğan’ın getirdiği zorlukla mücadele ettiğinden, bunu bölgenin doğası bunu gerektirir. Ev işini de, bahçeyi de, sobayı da, ticareti de biliyor kadın. Dağda, yaylada yılmıyor Doğa ile Mücadele ediyor. Maddi durumu ne olursa olsun, ister zengin ister fakir ol hiç fark etmiyor, yaşamda bu şekilde her işi yapıyor. Şehirde şehirli gibi ama buraya yaylaya gelince Yayla insanın gibi doğanın gereklerini yerine getiriyor.” (A-3)

Öte yandan değinilmesi gereken diğer bir nokta da erkeklerin çalışmayıp kahveye gitmeyi seçmesi durumudur. Karadeniz Bölgesi, erkekler arasında kahve kültürünün yaygın olduğu bir bölgedir. Bölge kadınları, erkeklerin kahve müdavimi olmasının kadınlara ek sorumluluklar eklediği konusunda hemfikirdir denilebilir:

“Yeni nesil erkekler daha çok kahveye takılıyor. Geçim için kadınlar daha fazla çalışıyor eğer kadın da çalışmazsa evi geçindiremeyiz.” (A-4)

“Erkeklerin sürekli evi boş bırakıp, kahvelerde daha çok vakit geçirmesi, arkadaşları daha çok vakit geçirmeyi tercih ediyor olması ve erkeklerin kadınlara güveniyor olması buna sebeptir.” (A-5)

Kadına ek sorumluluklar getirdiğini belirttiğimiz erkeklerin kahve kültürünü Kandiyoti (1994) şu şekilde değerlendirmiştir: “İşi olmayan erkeğin her gün kahveye gidiyor olması bile erkeğe günlük pratiklerinde ‘dışarı (evden dışarı) gidiyor, boş değil’ algısı yaratan, bahaneler sağlayan bir mekân oluşturuyor.

Öte yandan değinilmesi gereken diğer bir nokta da erkeklerin çalışmayıp kahveye gitmeyi seçmesi durumudur. Karadeniz Bölgesi, erkekler arasında kahve kültürünün yaygın olduğu bir bölgedir. Bu durum Kandiyoti’nin (1994) değindiği konuya örnek oluşturmaktadır: İşi olmayan erkeğin her gün kahveye gidiyor olması bile erkeğe günlük pratiklerinde ‘dışarı (evden dışarı) gidiyor, boş değil’ algısı yaratan, bahaneler sağlayan bir mekân oluşturuyor.

3.3. Eko-turizmin Etkileri

Tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan Rize merkez ve ilçelerde yaşayan yaz aylarında ise yaylalara çıkan yerel halk, 1991 yılında bölgenin turizm merkezi ilan edilmesiyle beraber turizmle tanışmıştır. Bu süreçle başlayan hızlı bir değişim hem bölge halkını hem de bölgeyi etkisi altına almıştır:

“Turizmin canlanması demek daha çok maddi getiri demektir. Burada 10 kişi gelip lavabo soruyor tek lavabo caminin lavabosu, bebekli anneler emzirecek yer bulamıyor. Bazı yerlere oturup dinlenmek için banklar bırakılabilir etrafta ya da bu tarz ihtiyaçlar karşılanabilir. Herkes kafasına göre yer parsellenmiş gelen insanlar araçlarını park edecek yer bulamıyorlar yer yok.” (A-2)

Yeni turizm merkezlerinin bölgeye eklenmesiyle yapılaşma başlamış, fiziki çevre değişmiş, gelen ziyaretçiler sezonluk nüfus artışına sebep olmuştur. Turizmin etkisiyle daha önce dışa göç veren bölgede ‘tersine göç’ün örnekleri görülmeye başlamıştır:

“Bu yaylada doğdum ve burada büyüdüm. 15 yıldır İzmir’de yaşıyoruz ama buraya aşık olduğumuz için her yıl 4-5 ay gelip kalıyoruz burada buradaki hayvanların bakımını biz üstleniyoruz. Bu kafeyi ablamla beraber işletiyoruz.” (K-3)

“ Hem doğa itiyor çalışmaya hem de çocuklar a ihtiyaçtan doğuyor alışma. Gurbette idik 30 sene orada bir Şey olmayınca geri döndük. İhtiyacımızı kendimiz görüyoruz. Eşim hala gurbette alışıyor.”(A-6)

Eko-turizmin bileşenlerinden biri olan eğitim, eko-turizm hakkında yerli halkın eğitimi, bölgeye gelen ziyaretçilerin eğitimi, STK ve yerel yönetimlerin eğitim ve bilinenmesi kapsamını oluşturmaktadır.

“Bölgeye yapılacak yeni yapılar hakkında bize bilgilendirme yapılmıyor zararı nedir yararı nedir bilinmiyor, halkı bu konu ile ilgili bilgilendirilmesi gerekiyor. Bununla ilgili de net bilgi verilmiyor, doğaya zarar veriyorsa doğaya verilen zararın göz önünde bulundurulması gerekiyor.” (A-2)

Yukardaki grşmeciinin belirtmiş olduğu bilgi paylaşımı noktasındaki eksikliklerin giderilmesi için yerel yönetim ve STK’leri önemli görevler beklemektedir. Diğer bir nokta ise bölgedeki belediyeciliğin yerel halk tarafından eleştirildiği bazı görüşmeciler tarafından dile getirilen konulardan biri olduğudur:

“Doğayı bozuyorlar, p atılmazdı eskiden buralara Şimdi ise insanlar geliyor ve çevreye zarar veriyorlar, örneğin eskiden burada hayvanlarımızı otlatırdık Şimdi hayvan otlağı kalmadı. Geleceğimize ve bize çok kötü Şeyler yaptılar. Önceden buralarda iek çekerdik iek toplardık Şimdi hiç kalmadı. Buranın bir endemik çeşidi olan çay çiçeği olurdu toplardık. Biz eskiden yükümüzü sirtlanıp gelip geçmiş bu yollardan, buradan geçip yaylalara gitmişiz, Şimdi yol yapacaklar. Eeee bizim için yapmadılar zamanında, Bu yolu Şimdi ne için yapıyorlar? Kim için?”(K-4)

Bu grşmeciinin görüşleri turizm gelişim bölgelerindeki yerel halkın turist yaklaşımlarını yansıtan niteliktedir. Bu yaklaşımlardan Butler’ın (1980) “Turistik Bölge Yaşam Eğrisi (Yaşam Döngü Modeli)” diğerisi ise Doxey (1975) “Irridex Modeli” (Tolerans Modeli)’dir. Katılımcıların görüşleri Doxey’in modelindeki

“Mutluluk” ve “İlgisizlik” evlerini geçerek 3.evre olan “Kızgınlık (Öfke)” evresine varmıştır.

3.4. Bilinçlenme (Cultural Awareness)

Turizmin gelişmeye başladığı ilk yıllar ile son yıllar arasında halkın bilinç düzeyinin de değiştiği ve geliştiği gözlemlenmiştir. Halk, gelen turistlere misafirperverliğini gösterse bile artık çok fazla turistin gelmesini, doğal çevrenin ve kültürün bozulmasını bir tehdit olarak görmeye başlamıştır:

“Yeşil Yol ile doğayı katlettiler, yerli halk buna karşı değil. o yol da doğa da Allah'ın yarattığı doğa, Allah'ın yarattığını kul neden bozar? Bizim doğal yaşamımıza neden engel oluyorlar? Ben buralar olmasa nereye gideyim? Şu anda biz bile yetiştiremiyoruz ya sütü dışarıdan alıyoruz Hükümet köylüsüz yapamaz, Biz evlat yetiştirip askere gönderiyoruz.6 evlat yetiştirdim ben, biliyor mu nasıl yetiştirdim o evlatları? Devlet şimdi Yeşil Yol yapıyor sen bana hizmet etmeyen yolu kime yapıyorsun?” (ÇA-2)

Karadeniz Bölgesi’ndeki doğa turizmi, eko-turizm ve yayla turizminin önemli destinasyonlarından biridir. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planına göre Doğu Karadeniz bölgesi yayla, kıyı, kültür ve sağlık turizmi temaları çerçevesinde gelişim gösterecektir. Nitekim Ayder Yaylası’nda turizmin gelişim göstermeye başlaması ilk olarak ılıcalarla yani sağlık turizmi olarak başladığı gözlenmiştir. Kışın termal kaynakların kullanımına dayalı sağlık turizmi ile yazın da tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlayan halk sürdürülebilir kalkınmanın etkisiyle, tarım ve hayvancılıktan yayla turizmi, eko-turizm gibi Sürdürülebilir turizm çeşitlerine geçiş yapmıştır. Bu sebeple de tarım ve hayvancılıkla uğraşanların çoğu evlerini pansiyona dönüştürerek turizmden gelir elde etmeye başlamıştır.

Resim 3: Ayder Yaylası, Yaylacılıkla Uğraşan Hemşinli Bir Kadın

Kaynak: Araştırmacının alan çalışmasından derlenmiştir.

“Bu kadınlar buranın Cesurluğudur. Doğduk bulduğumuz kazma, kürek, orak, kopri (el tırpanı: odun, çırpı kesmeye yarar) kadınların silahı kadınların silahı bu deyip değneğiyle gidiyor tarlaya. Her kadının bu aletleri vardır, hepsinin var. Otu biçiyorduk, hayvanlara veriyorduk. Eskiden her şey doğaldı. İneği sağar ineğin sütünü içerdik. Şimdi artık kalmadı eskiden yaylacılık vardı hayvanları yaylaya götürdük orada yer içer beslenirdi inek, sütünü sağar yoğurdumuzu tereyağımızı yapardık. Şimdi artık bu işleri yapanlar çok az kimse uğraşmak istemiyor bununla. Yaylaya gittiğimizde Haziran 5 oldu mu buraya (Çamlıhemşin'den Ayder'e) gelirdik, ineklerle beş-on gün kalırdık burada sonra katır ile yük taşırdık. Eskiden evler sadece eski

evlerdi. Gelişme oldukça iklim değiştikçe, Ilıca açıldı dere kenarında göz göz (sadece küçük oyular halinde) vardı sıcak su, şimdi iyileştirdiler sıcak su kaplıca oldu, kaplıca olduktan sonra oteller yapılmaya başlandı. Maddi gücümüz olmadığından biz burayı pansiyona dönüştüremedik. Biz yaylacılığa devam ettik o zamanlar.”(ÇA-3)

Bir katılımcı teyzenin (77) bu sözlerinde kültürel değişim ve dönüşümün boyutlarını ve eski-yeni kıyaslamasını görüyoruz. Bu sözler, kişilerin gelir durumundan yörenin mimarisine kadar birçok şeyin değişmeye başladığı göstermektedir. Geçmişe duyulan özlem dile getirilirken öte yandan turizm sürecine katılabilen kesimin belirli maddi yeterliliğe sahip olduğunu ve bu güce sahip olmayanların da hayvancılığa devam ettiğinin altı çizilir.

“Ben 10 yıldır yaylalara turist götürüyorum. Transit kaptanlığı yapıyorum aynı zamanda. Pokut, Sal, Gito, Uzer yaylaları, Zil Kale, Şenyuva, Kemer köprü ve şelaleye sezonda turistleri taşıyorum. Yaylaya gelen turistlerin profili değişti, eskiden gelenler genellikle yabancılarda artık yerli turist ve Arap turist geliyor. Çok nadir yabancı turistler geliyor buraya ”(P-1)

Değişimin iki yönlü olması, hem yöre halkının değişmesi hem de gelen turistin profiline değişmesi anlamına gelir:

“Turizmin Hem iyi hem kötü tarafı var. Ayder küçük bir yer, burada yapılacak bir şey yok. Aynı işten bir sürü kişi yapıyor. 3 ay çalıştığımızı da kışın yiyoruz. şimdi çayımız organik oldu, iyi bir kazancı var ama burada çalıştığımızdan dolayı çaya gidemiyoruz. Kötü tarafı, turizmle beraber doğası bozuldu buranın ama şehirler de bozulduğu için gurbete gidenler de döndü, bu yüzden bizim rızkımızı da kapatıyorlar. Turistler eskiden doğa için geliyordu buraya doğasına geliyordu ama şimdi doğa bozulduğunda turistler de gelmek istemiyor artık.”(A-7)

Yukardaki görüşme notları turizmin aynılaştırmasının turizme zararlarının farkında olan yerel halkın bu durumun devam etmesi halinde ciddi sorunlar

karşılaşacağına altını çizmektedir. Bu sorunların başında kültürel değerlerin korunamaması, turistlerin bölgeye ziyaretlerinin azalmasına ve bunun sonucunda da halkın ekonomik gücünün azalmasına yol açacağı belirtilmiştir.

Resim 4: Kaçkar Dağları Milli Parkında yer alan Yayla Yollarından bir görünüm

Kaynak: Araştırmacı, 2017

3.5. Kuşak Çatışması

Tarım ve hayvancılığın etkisinin giderek azalmasının bir başka sebebi de bölgenin genç bireylerinin bu türden bir ekonomik faaliyeti zahmetli, zaman alan bir teşebbüs olarak görmeleridir. Bu durum da beraberinde genç bireylerle yaşlı bireylerin bir nevi nesil çatışması yaşadığını göstermektedir. Genç kuşak için zor ve zahmetli olan tarım ve hayvancılık, yerini zamanla genç kuşak tarafından daha prestijli sayılan işlerden olan otel, pansiyon veya kafelerde çalışmak gibi hizmet sektörüne bırakmıştır.

“Kadın her işi çekip çeviriyor işletiyor. Eskiden kadınların yaptığı her işi bizler genç jenerasyon da yapmıyor, öğrenmiyor. Genç yaşlı farkı çok gözleniyor. eski kadınlar birçok işi hep kendileri göğüsleyip yapmışlar tek başına, yeni jenerasyon ise eski kadınların yaptığı birçok işi yapmaya yanaşmıyor”.(A-8)

“Yeni jenerasyon hazırcı, yayla kültürüne uygun değil.1980’den sonraki nesil yaylada çalışmak istemiyor” . (P-2)

Bir diğer genç görüşmeci (23 yaş) benzer şeylere vurgu yaparak yaşlıların da gençlerin de kuşak farklılıkları konusunda aynı fikirde olduklarını doğrulamaktadır:

“Muhasebe mezunuyum, ya burada kısmen severek çalışıyorum. Çünkü İstanbul’da yaşamak istiyorum. Annem ve daha büyükler yaylada bahçede daha çok severek çalışıyor. Birçok kadın çay topluyor daha fazla kazanç sağlamak için daha çok çalışıyorlar. Kışları Çamlıhemşin’de yaşıyoruz yazın buraya geliyoruz. Turizm bölgesi olduğu için yazları burada turistlerle iletişim kuruyoruz. “ bizim cennette olduğumuzu söylüyorlar ”. Bence burası belli bir yaştan sonra (yaş olgunluğundan sonra) yaşanabilecek bir yer, biz gençlere pek hitap etmiyor.” (A-9)

Yeni jenerasyon daha çok yayla kültüründen uzak popüler kültüre meraklı ve İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşamının hayalini kurmaktadır. Bu noktada gençlerin yerel kültür değerlerini sürdürmeye istekli olmayan yapıları dikkat çekmektedir.

“Ay elimin ojesi bozuldu, yok ayağım yoruldu demiyor. Off bugün çok yoruldum demez eski nesil. Eskideki 65-80 yaş arası bu bahsettiğimiz kadınlardır, yayladaki eski kadın mücadelecidir. Yeni nesil böyle değil yeni nesil için telefon Facebook Instagram olmalı Yayla hayatı onlar için elverişli değil, orada yapamazlar.” (A-3)

Bununla beraber her gencin aynı fikirde olmadığı da vurgu yapılması gereken bir diğer durumdur. Bu anlamda bazı genç bireyler, ters göç yaparak, doğduğu yaylalara geri dönüp bu bölgeleri koruma görevini üstlenmiştir denilebilir:

“15 yıldır İzmir’de yaşıyoruz ama buraya âşık olduğumuz için her yıl 4-5 ay gelip kalıyoruz burada buradaki hayvanların bakımını biz üstleniyoruz. Bu kafeyi ablamlamla beraber işletiyoruz. Bizim insanımızın bencil ve cahil olduğunu düşünüyorum Yeşil Yol projesinden dolayı. Bu Yayla Bizim için çok önemli, bizim anılarımız, Çocukluğumuz, her

şeyimiz burada geçti. Burayı bozmaya çalışanlara saygı duymuyorum bu yüzden. Ben kendimi kepçenin önüne atarken buranın bazı yaşlıları kendilerini kahvelere attılar ve kaçıp sessiz kaldılar.’’(K-3)

3.6. Sürdürülebilirlik ve Kadın

Biyçeşitliliğin azalması, doğanın bozulması, halkın ve ziyaretçilerin bu temelde bilinçsiz olması kadınları rahatsız eden konular arasında yer almaktadır. Eko-turizm, çevreye doğaya kültüre en az etki eden korunma faktörünü en üst seviyede tutulmasını öngören, yerel halkın hem koruyucu göreviyle hem de turizmin ekonomik faydalanıcısı olmasıyla yakından ilgilidir. Katılımcıların bazıları bu durumdan şu şekilde bahsederek eko-turizmin önemine vurgu yapmıştır:

‘‘Burada yetişen likapa (bir çeşit yabanmersini), çay toplama, ihlamur toplama gibi etkinlikleri devam ettirecek bilinçte insanımız yok. İnsanlar bilinçli değil. Milli parkta bile yaylalara çıkıp çöplerini, şişeleri bırakıyorlar. Bu bilinçsizlikte insanlar. Toplum olarak sigara izmaritlerini yere atıyoruz. Gito’da Şimşir Ormanı maalesef kaybediyoruz. Çünkü insanlar mangal yakıyorlar ağaçlar böcek istilasına uğramış kuruyor bu yüzden. Tehlike altında ama insanlar bunun bilincinde bile değil. Ateş yakıp ağaçlara zarar vermeye devam ediyorlar. Yaş çam ağaçları kuruyor, mantar çeşitleri azalıyor. Şirinler mantarı dediğimiz kırmızı mantarlar artık yok gibi, artık hiç denk gelemiyoruz bu mantar çeşidine.’’(A-1)

Bir başka katılımcımızın da söyledikleri özellikle yaylaların kültürel miras açısından kendileriyle bütünleşmiş mekânlar olduğunu vurgulaması açısından dikkat çekici niteliktedir:

‘Bu Yayla Bizim için çok önemli, bizim anılarımız, Çocukluğumuz, her şeyimiz burada geçti. Burayı bozmaya çalışanlara saygı duymuyorum bu yüzden. Ben kendimi kepçenin önüne atarken buranın bazı yaşlıları kendilerini kahvelere attılar ve kaçıp sessiz kaldılar. 3 saat boyunca ağladığım. Benim amca dayı teyze dediğim insanlar nasıl bu kadar tepkisiz olabiliyorlar diye. Başımı çevirip yukarı baktığımda gördüğüm o

çirkin manzara içimi acıtıyor. Doğaya ve ağaçlara verilen zarar, bana verilmiş gibi hissediyorum.” (K-3)

“Burada Ayder Turizm Çevre Derneği ilk üye olarak derneğe kayıt yaptıranlardanım ben de. yollara banklar çöplerin kaldırılması çevrenin korunmasına yönelik çalışmalar yürüten bir dernek erkeklerin eleştirileri kadınları yıldırabiliyor veya kadın yaptığı işten alıkoyulabiliyor. Bundan dolayı da Dernek faaliyetlerini etkin bir şekilde devam ettiremiyor. Erkekler kadınlar kadar faydalı olabilseydi birçok HES’e daha etkin karşı çıkılabilir ve çevreye zararlı aktiviteler yapılmasına karşı önlemler alınabilirdi karşı durulabilirdi.”(K-10)

Resim 5: *Yaylada Yerel Bir İşletme’den görünüm*

Kaynak: *Araştırmacı, 2017*

Eko-turizmin prensiplerinden biri olan yerel halkın turizm hareketine dahil olması ve turizmden birinci derecede fayda sağlaması gerekmektedir. Bunun için yerel halk teşvik edilmeli ve korumanın yerel halk aracılığıyla gerçekleştirilmesinin doğru olacağı konusunda ortak fikirler mevcuttur (Kolahi, Sakai, Moriya ve Makhdoum, 2012).

“Doğanın doğal olan ürünlerini işletmemizde sunuyoruz. Bunun yanında çocukları da bakıp büyütüyoruz çocuklarda doğayı seviyorlar doğa ile iç içeler bahçede oyun oynuyorlar. Doğa ile iç içe büyüyorlar. Biz kadınlar buranın doğasının bozulmasını istemiyoruz. Yeşil Yol projesi hem insan hem doğa hem de hayvanlar için çok büyük tehdit yaratıyor Çünkü doğa katlediliyor. Biz yöre halkı olarak hiç razı değiliz yapılmasını istemiyoruz.” (K-5)

“Eskiden ormanı kesmek istediler dedelerimiz karşı çıktı sonra dediler ki devlete, madem yol yapmak istiyorsun o zaman yaylaya kadar çıkar yolu, çıkarmadılar. Dedem öncü oldu, halk kendi arasında para topladı kahvelerde ve şu anki patika yürüme yolu öyle yaptırdılar. Ormandaki hiçbir sağlam ağacı hiçbir kimse çekmez de çekmedi de. Bu yaylaları, dağların yolunu hiç kimse yapmadı bize. Ne belediye ne Orman Müdürlüğü yapmadı, yol vermedi. Bu Milli Park sonradan olmadı, biz hep buradaydık, biz en başından beri vardık, hiç kimse yoktu, biz vardık. Tek bir sağlam ağacı kesmedik, kuruyup bozulan ağacı sadece kesip taşıyorduk. Kuruyan yaprakları yakıt ederdik. Kimi koruyordu o zaman? Biz, şimdi sit alanı ilan ettiler bizden daha iyi kimse korumuyor buraları.”(ÇA-1)

Bölgeye gelen turistler, yerel halkı hem otantik öğelerin varlığını hissettirmesi hem de kadınların turizm işletmelerindeki varlığından kaynaklı güven duygusu oluşturmasından dolayı tercih etmektedir. Aşağıdaki ifadeler bu durumun örneğidir:

“Gelen turistleri bizim evimizin misafirleri gibi görürüz. Onlarla oturur konuşuruz. Bizden ayrılamıyorlar. Anne, teyze diyorlar bize. Önceden

evler hep ahşaptı ama şimdi büyük apartmanlar görüntüyü bozuyor, doğayı bozuyor. Kirli görüntü müşteriyi de rahatsız ediyor bizi de. Kaçak yapılar arttıkça artıyor.” (A-11)

Katılımcıların çoğunun yayların birleştirilmesine yönelik yapılan yol projesine karşı görüş ifade ederken, çok az bir katılımcı tarafından ise yaylara yol yapılmasının çeşitli olumlu yönleri olduğu vurgulanmaktadır.

Resim6: *Yayla evlerinden Bir Görünüm*

Kaynak: Araştırmacı, 2017

3.7. Eko-turizm ve Etik

Eko-turizm başlığı altında ele alınmış olan bir diğer konu etik konusudur. Brecht Maslow'un (1954) modeli, insanların karar verme sürecinde evrensel olanla kişisel açıdan tatmin edici ve ödüllendirici olan arasında ikileme düştüğünü göstermektedir (Fennell, 2007: 20). Bu ikilem, Ayder'de aile işletmesine sahip olan

ve işletmede ailece çalışarak eko-turizm hareketine katkı sağlayan aile ile gerçekleştirdiğim görüşmede şu şekilde örneklenmiştir:

‘‘Bu yörenin hayvanının sütüne yağına ulaşmak çok zordur. Burada mandıracılık bitmiş. Örneğin yayladaki bitki çeşitleri, çiçek çeşitleri azalmış durumda. Ticaretin girdiği her yerde her şey bozuluyor. Para varsa bir işin içinde her şeyin tadı bozuluyor doğaldan uzaklaşıyor. Biz burada kendi ekmeğimizi, hamburgerin köftesini, süzme yoğurttan ayranımızı kendimiz yapıyoruz, her şeyin doğalını tercih ediyoruz. Örneğin elimizden gelse kola dolabını bile koymayacağız dükkana ama turist tercih edince mecburen biz de bulunduruyoruz.’’ (A-12)

Her gıdanın doğalını kullandığını (yeşilliklerini bahçeden temin ediyor hamburger köftesini kendisi yapıyor) bunun olması gereken bir durum olduğunu bilen bir işletme sahibi, doğal yoğurttan ayran sunumu yaparken, kola gibi içecekleri işletmede tercih etmese de hem turistlerin talepleri hem de ekonomik getiri doğrultusunda bu tür içecekleri bulundurmak zorunda kaldığını belirtmektedir:

‘‘Çamlıhemşin’de yol ikiye ayrılıyor Zil Kale Çinçiva tarafında daha yapılaşmamış yerler var. İnsanlar artık o taraflara gitmek istiyor. Ayder’i tercih etmiyorlar. Daha önce burayı bilenler ‘‘Ayder’e noldu böyle !’’ diye sitem ediyorlar ki bence birkaç yıl sonra o taraflar da böyle bozulacak. Çünkü insanlar para kazanmayı öğrendi bunun yollarını biliyor ve daha fazla kazanmak için çevreye zarar verebiliyorlar.’’(A-9)

Para kazanmak uğruna insanların kısa vadeli hesaplar sebebiyle uzun vadede zarara uğrayacaklarını ve bunu yöre halkına, doğaya ciddi zarar vereceği üzerinde duran görüşmeci, etik değerleri göz ardı eden bir yaklaşıma örnek vermektedir.

3.8. Kadının Güçlenmesi (Empowerment of Women)

Toplumsal cinsiyet ve turizm literatüründe turizm gelişiminin kadınlar ve erkekler için görece faydaları olduğunu, toplumsal cinsiyet ilişkilerine ve cinsiyete

dayalı işbölümüne ilişkin yerel sosyo-kültürel normları yansıttığı yaygın olarak anlaşılmalıdır (Apostolopoulos ve Sönmez, 2001)

“Anne baba Hemşinli, doğma büyüme buradayım. 2 yıldır bu işletmeyi işletiyorum. Evlendikten sonra ineklerimiz oldu Sonra da böyle bir şey yapmaya karar verdik burada inek sütünü sıcak sıcak servis ediyoruz, taze taze. Çocuklarım var çocuklar babaannede kalıyor ben çalışırken O bakıyor.”(K-5)

Feminist araştırmalar, kadınların turizm üretimine büyük oranda katıldığı durumlarda, kadın istihdamının misafirperverlik, temizlik ve perakende gibi düşük ücretli, yarı zamanlı ve mevsimsel alanlarda yoğunlaşmasıyla birlikte, erkeklerin ve kadınların çalışma alanlarının net bir şekilde segmentasyona tabi tutulduğunu vurgulamıştır (Ferguson, 2009).

“Karadeniz insanının karakteristik özelliği çok çalışmalarıdır. Hemşinliler ve Lazlar beraber yaşar burada. Hemşinli kadınlar anaerkil, Laz kadınlar ise ataerkildir. “Ben koca dağı deviririm der sen hayırdur?” der, erkeğin eline bakmaz. Erkeğin bir şey yapmasını beklemez kendisi gider yapar ne gerekiyorsa.”(A-1)

Resim 7: Ayder Yaylası, Ailece İşletilen Bir İşletme’de Mülakat Esnasından Bir Görüntü

Kaynak: Araştırmacı, 2017

Kadının sosyo-ekonomik açıdan güçlenmesi konusu, sürdürülebilir kalkınma ve kadın çalışmalarının önemle belirlendiği ve kalkınma planında ilk üç madde içinde yer alan konulardır (Kabeer, 2005; Ferugson, 2010).

‘‘Ablam Marmaris'te 40 yıl çalışmadı şimdi buraya geldi burada gözleme yapıyor ve çok mutlu. Eşim çalışıyor, çalışmayı seviyor ve aktif. İnsanların ona teşekkür etmesi bile çok hoşuna gidiyor Onu onore ediyor. Abimin kızı burada çalışıyor ve bundan çok mutlu. Okul için kendi parasını biriktirebiliyor.’’ (A-13)

‘‘Çalışırken kadın çalışır, evde erkeğin sözü geçer, erkek kadına sen çalışma evde otur demesi için evi doldurması, her şeyi eve getirmesi gerek eve getirmeyince de çalışmak zorunda kalıyor kadın. Erkeğe el açınca erkek kendini bir şey sanıyor O yüzden biz hiç bir erkeğe muhtaç olmadan, işimizi kendimiz yapıyoruz.’’(P-5)

‘‘Buralarda kadın hep kendi üzerine düşeni yapıyor sadece. Bunu yaparken de erkek neden arka planda diye düşünmüyor. Her şeyi biz kadınlar yapıyoruz, erkeğin varlığına ihtiyaç duymuyoruz. Annelerimiz bunu görev edinmiş ama ben ve ablam burada kafeyi işletiyoruz ve her işimizi kendimiz görüyoruz. Erkeğin olmuş olması olmaması bizi etkilemiyor.’’(K-6)

4. SONUÇ VE TARTIŞMA, TEORİYE KATKI

4.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmadan elden edilen bulgular çerçevesinde, Laz ve Laz olmayan kültürel normların, farklı toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasına neden olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum özellikle Lefebvre'nin (2015 ve 2017) çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Bu anlamda, elde edilen sonuçlar şunu göstermektedir ki mekân, kadının toplumsal rolünü ve cinsiyet davranışlarını etkilemektedir. Diğer bir ifadeyle mekânın ve toplumsal mekân algısının, yüksek yaylalarda yaşayan kadınlar üzerinde de geçerli bir kuramsal yaklaşım olduğu görülmektedir.

Bu anlamda, yaşam mekânlarının turistik bir mekâna dönüşüm sürecine şahitlik eden kadınlar, belli ölçüde memnuniyetlerini sergilerlerken bazı noktalarda ise memnuniyetsizlerini de belirtmektedir. Bu durumun, özellikle turizmin toplum ve mekân üzerindeki etkileri çerçevesinde elde edilen bulgular sonucunda çeşitli olumlu etkileri olmasına rağmen, olumsuz etkilerinin de olduğunu ortaya çıkarır. Bu olumsuzluklar özellikle doğanın değiştirilip dönüştürülmesi, özel mekânın kamusal alana dönüştürülmesi, kültürel yozlaşma ve değerlerin metalaşması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle, Tucker (2007) Göreme'yi örnek olay olarak seçtiği çalışmasında da ortaya çıkan turizmin, kadınların mevcut yerel değerleri turizmle beraber bir ticari araç olarak görmeye başlaması süreci olarak yorumlanabilir.

Diğer taraftan Yaka (2017), kadın ve suyun ilişkisini anlattığı makalesinde olduğu gibi özellikle merkezî hükümet tarafından planlanan ve uygulanan “Yeşil Yol” ve “HES” projelerinin doğayı kendisinin bir parçası olarak gören bölge kadını için bu projelerin olumsuz etkilerinden bahsetmektedir. Bu etkiler, turizm faaliyetleriyle birleşerek devasa hâller alabilmektedir. Bu da diğer taraftan mekânın eşitsizliği olarak da ortaya çıkmaktadır. Occelli vd. (2016) tarafından da ifade edildiği gibi bir yerde yaşayan insanların temiz çevre ve doğal ortamlarının bozulmadan yaşamlarını sürdürebilmeleri beklenmektedir. Buna rağmen Doğu

Karadeniz yaylalarında turizm aracılığıyla yeni yolların yapılmaya başlanması beraberinde yeni bir çevresel bozulmayı getirdiği görülmektedir.

Kadınların turistlere yönelik algısında ise bir değişiklik olduğu gözlenmiştir. Bu değişikliğin yönü Doxey (1975) “Irridex Modeli”nde (Tolerans Modeli) belirttiği üzere turizmin başta yerel halk için ekonomik kazançla birlikte “mutluluk” getirdiği ama zamanla ekonomik getirisi olsa bile mutluluk ögesinin kızgınlığa dönüştüğü görülmektedir. Benzer şekilde Arı’nın (2009) Kazdağları’ndaki eko-turizm faaliyetlerinin eko-turizmin amacından saptığını belirttiği çalışmasında turist davranışlarına değinmiş ve bölgeyi ziyaret eden turistlerin, bölge halkı tarafından özellikle bazı dönemlerde (Sarıkoz etkinlikleri süresince) ziyarete kapanmasını istediklerini belirtmiştir. Bunun nedenleri arasında, yaşam alanlarının tahrip edilmesi, biyo-çeşitliliğe ve doğal yaşama zarar verilmesi, gelenek göreneklere saygılı davranılmaması yer almaktadır. Eko-turizmin temel prensiplerinden olan yerel kültüre saygı ve kültürel değerlerin korunması ilkeleri gereğince yerel halkın bu talebine uyulması gerekmektedir. Buna ek olarak, kadınların günlük yaşam alanlarının zamanla kirlenmesiyle yaşamları boyunca kendilerine eşlik eden, kendi beden ve ruhlarını parçası olarak gördükleri bitki ve diğer canlı türlerinin yavaş yavaş yok olmasına şahitlik ediyor olmak, kadınları para kazanmasının ötesinde bir tüketim kültürüne alışmaya yönelik bir eğilim içerisinde çelişkiye sokmaktadır.

Cinsiyet rollerine bakıldığında ise araştırmanın ortaya koyduğu en önemli bulgulardan biri de normalde beklentinin erkeğin kamusal alanda kadının ise evde çalışması ve evle ilgili işleri üstlenmesi yönünde olmasına rağmen, bu araştırma farklı bir sonuca ulaşmıştır. Karadeniz yaylalarındaki kadınlar, erkeklerden daha çok çalışmakta ve kamusal alanda varlık göstermektedirler. Karadeniz yaylalarındaki erkeklerin çoğunun ise çalışma sorumluluğu kavramını boş zaman kavramıyla eşleştirdiği görülmektedir. Bu durum Kandiyoti (1994’den aktaran Arık, 2009) tarafından da vurgulandığı üzere, erkek ev dışındaki boş zaman algısını dışarıda çalışıyor algısına dönüştüren bir mekâna sığınarak kadının ev dışındaki sorumlulukları da üstlenmesine yol açtığı görülmektedir. Burada ise erkeğin boş zaman mekânını, Osmanlı döneminin son zamanlarından itibaren Beeley’in (1971) değindiği gibi ilk olarak köylerde ortaya çıkan kahvehaneler oluşturmaktadır.

Kahvehanelerin, ilk zamanlarda erkeklerin arkadaşlarıyla birlikte sosyalleşme mekânı olarak görülmesine rağmen, zaman zaman mekânın politikleşmesine şahit olduğu görülmektedir. Buna rağmen, özellikle Karadeniz kadınlarının perspektifinden bakıldığında buraların erkeğin “zaman öldürme” mekânlarına dönüştüğü görülmektedir.

Öte yandan Hooks (2016), kadınların çalışmasının tek başına kadınları erkek tahakkümünden kurtarmak için yeterli olmadığını belirtse de bu temelde çalışan kadınların çalışmayanlara oranla daha şanslı olduğunu düşünmektedir. Kadının sosyal ve ekonomik olarak güçlenmesi olarak tanımlanan “empowerment” kavramı ile kadının özgürleşmesi olarak tanımlanan “involvement” kavramı arasında bir bağ bulunmaktadır. Çünkü kadının ekonomik olarak güçlenmesi erkek tahakkümüne boyun eğmemek için gerekli bir durumdur. Ancak ekonomik güçlenme bir başına değil de kadının özgürleşmesi kavramıyla birlikte düşünüldüğünde kadının erkek tahakkümünden kurtulmasını anlamlı kılar (68).

Turizm araştırmalarına derinlik kazandırarak cinsiyet boyutunu araştırmaya dahil eden Scheyvens (2000), turizmin istihdam üzerindeki etkisinin kadınlar ve erkekler açısından farklılıklar içerdiğine dikkat çekerek bu farklılıkların toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklandığını ortaya çıkarır. Karadeniz kadının, toplumsal cinsiyet rollerinde daha eşitlikçi yapıya sahip olduğu görülmüştür. Kaçkar Dağları Millî Parkı yaylalarındaki erkeklerin büyük şehirlere sezonluk işçi olarak gitmeleri, kadının erkeğe göre daha aktif olması ve kadının doğa ile bir bağ kurmuş olmasını sebep olarak söyleyebiliriz. Öte yandan turizm işletmelerinde çalışan kadınların varlığı o işletmenin ziyaretçiler tarafından tercih edilmesini sağlarken, aynı zamanda güven inşa eden bir olgudur. Bu güven, alınan hizmet veya ürünün otantik, doğal, el yapımı olduğu izleniminden ileri gelmiştir.

Hitchcock ve Brenderburg (1990), erkeklerin örgütlenmesinden ve elit bir grup hâline gelerek turizmin faydasını tekelleştirip turizm kalkınmasına yön verdiklerinden bahsetmiştir kadınların ise bu faydadan uzak olduğuna değinerek erkeklere oranla turizmde istihdam bakımından ikinci planda kaldığını vurgulamıştır. Bu araştırma kapsamındaki saha bulguları, kadının işletmedeki kararları alma ve uygulamada etkin olduğu işletme dışındaki para yönetimi konularında ise kararı

erkeğe bıraktığı veya ortak karar alındığı görülmüştür. Para yönetimi konusunda kadının yalnız başına karar verme sürecini yönetmediği söylenebilir.

4.2. Teoriye Katkı

Feminist teorinin en önemli perspektiflerinden biri olan kadının toplumdaki rolünün eleştirel olarak değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede, bu araştırma aracılığıyla Feminist teorinin özellikle kırsal alanların turizm mekânlarına dönüşmesiyle beraber kadınların toplumsal cinsiyet rollerinde meydana gelen değişikliklere değinilmiştir. Özellikle eko-turizmin perspektifi çerçevesinde cinsiyet eşitliği ve gelirlerin yerele aktarılması, doğal ve kültürel değerlerin sürdürülebilir kullanımı noktasında Karadeniz kadınlarının günlük yaşam pratikleri ve turizmle olan ilişkileri incelendikten sonra teoriye çeşitli katkıların olabileceği öngörülmüştür. Bunların başında turizmin kadınların özgüvenini arttırması ve ekonomik yaşama katılımını teşvik etmesine rağmen, kamusal alandaki iş ile evdeki iş, onların iş yükünü arttırdığı bu durumda kadınların, hem evde hem de dışarıda çalışan ve emeklerinin daha fazla metalaştırıldığı bir sürece evrildiği ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan turizmin ihtiyaç duyduğu sağduyu yani sürdürülebilir turizm ve kalkınma, kadınların sahip olduğu doğayla bütünleşik yaşam çerçevesinde eleştirel bir perspektifle ele alındığı görülmektedir. Doğal yaşamın, kadın perspektifinden daha fazla bir sürdürülebilir perspektife dönüşebileceği bu noktada kadınların hem sivil toplum içerisinde hem de ekonomik yaşam içerisinde daha etkin bir rol oynamaları gerektiğini düşündürmektedir. Turizm mekânı olmuş yerler kadının emeğiyle birleşince daha fazla maddi kazanca dönüşmesi kadın adına olumlu bir süreçtir, özellikle kadının ekonomik ve sosyal açıdan güçlenmesi konusunda katkısı değerlidir. Ancak paranın kullanımı ve yönetiminde hala erkeğin söz sahibi olması kadının sonuçta ne gibi kazanımlar elde edeceğini tartışmalı hale getirmektedir. Teorinin en önemli perspektiflerinden biri olan mekânın cinsiyetleştirilmesi sürecinde kadın, kendi özel mekânlarını turizme açarken ve bu yolla maddi kazanç elde ederken, mekânın kadınlar tarafından sınırlı kullanımı kadınları kısıtlayan bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Buradaki temel nedenlerden biri kadının ekonomik kazanç elde etmesi amacıyla otel, motel gibi işletmelerde çalışmasına çok iyi bir gözle bakılmamasına rağmen, Karadeniz kültürü içerisinde yaygınlaşan aile temelli

işletmeler, hem kadının hem de erkeğin birlikte çalışması aracılığıyla yıkılmaya yüz tutmuştur. Bu durum genel anlamda bu teorinin değişen yönünü göstermektedir.

KAYNAKÇA

Agarwal, B. (1998). "Environmental Management, Equity and Ecofeminism: Debating India's Experience". *The Journal of Peasant Studies*, 25(4) , 55-95.

Alaeddinoğlu, F. ve Şeremet, M. (2017). Nature-Based Tourism in Turkey: The Yayla in Turkey's Eastern Black Sea Region. I. Egresi. (Editör). *Alternative Tourism In Turkey*. (1. Baskı). Switzerland: Springer International Publishing, 71-87.

Alaeddinoğlu, F. ve Can, A. S. (2014). "Identification and Classification of Nature-Based Tourism Resources: Western Lake Van Basin, Turkey" *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 19 (11), 198-207.

Alkan, A. ve Duru, B. (2002). *20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce*. (1. Baskı). Ankara: İmge Yayınevi.

Alkan, A. (2006). "Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı" , akt. Saygılıgil, F. *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* (1. Baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.

Alkan, A. (2012). *Şehircilik Çalışmalarının Zayıf Halkası: Cinsiyet, Birkaç Arpa Boyu: 21. Yy'a girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*. (Der. Serpil Sancar). (1. Baskı). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Arı, Y. (2009). "Eko-turizm mi Ego Turizm mi? Kazdağı (Balıkesir) Örneği". *Ankara Üniversitesi, DTCF, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, 421-438.

Avcıkurt, C. (2017). *Turizm Sosyolojisi, Genel ve Yapısal Yaklaşım*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Blackstock, K. (2005). "A Critical Look At Community Based Tourism." *Community Development Journal*, 40 (1), 39-49.

Berkes, F. (2007). "Community Based Conservation in a Globalized World". *Indiana University Natural Resources Institute, University of Manitoba*, Edited by Elinor Ostrom.

Becker, H. S. (2015). *Mesleğin İncelikleri*. (Çev. L. Ünsaldı, B. Öztürk, H. Esra Mescioğlu, Ő. Geniş, G. Metin). Ankara: Heretik Yayınları. (Eserin orijinali 1998'de yayımlanmıştır).

- Binkert, D. (1999). *Melankoli Kadındır*. (Çev. İ. İgan).(1. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bloom, J.W. (1998). *Nitel Araştırma Yöntem Teknik Analiz ve Yaklaşımları*. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Bloom, J.W. (1998). “The Implications of Evolutionary Patterns on Learning: Issues of Variation, Non-Linearity and Non-Progressivism”, *Journal of the Learning Sciences*, 10 (4) 447-492.
- Bramwell, B. and Lane, B. (1993). “Sustainable Tourism: An Evolving Global Approach”, *Journal of Sustainable tourism*, 1(1), 1-5.
- Butler, J. (2018). *Cinsiyet Belası* (Çev. B. Ertür). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1999’da yayımlanmıştır).
- Cogito Dergi, (2009). *Feminizm* 58. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Coşkun, R., Altunışık R., Bayraktaroğlu S. ve Yıldırım, E. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (Dokuzuncu Baskı) İstanbul: Sakarya Yayıncılık.
- Davidson, J. and Spearritt, J. (2000). Chilla Bulbeck (Ed.) *Facing the Wild: Ecotourism, Conservation and Animal Encounters*. London: Routledge
- Değirmenci, E.(2010). *Kadınlar Ekolojik Dönüşümde*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Deniz, A. (2018). *Sosyal Coğrafya*. (Birinci Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Diamantis, D. (1999). “The Concept of Ecotourism: Evolution and Trends”, *Current Issues in Tourism*. 2 (2-3), 93-122.
- Doğanay, H. ve Zaman, S. (2014). *Türkiye Turizm Coğrafyası*., (5.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Donohoe, H. M. and Needham, R.D. (2008). “Ecotourism: The Evolving Contemporary Definition”. *Journal of Ecotourism*. 5 (3), 192-210.
- Emeksiz, M. (2007). “Small Hotel Enterprises and Environmental Management”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (18), 141-156.
- Erdoğan, N. (2014). *Sosyal Çevre Bilimleri*. (1.Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Fennell, D. A. (2001). “A Content Analysis of Ecotourism Definitions”, *Current Issues in Tourism*, 4 (5), 403-421.

Ferguson, L. (2009). "Analysing the Gender Dimensions of Tourism as a Development Strategy" (WorkingPaper No. pp03/09). Madrid: ICEI, *Universidad Complutense de Madrid*.

Ferguson, L. (2010). "Interrogating Gender in Development Policy and Practice: The World Bank, Tourism and Microentreprise in Honduras" *International Feminist Journal of Politics*, 12(1), 3–24.

Ferguson, L., (2011). "Promoting Gender Equality and Empowering Women Tourism and the Third Millennium Development Goal" *Current Issues in Tourism*, 14 (3), 235-249.

Ferguson, L. and Alarcón, D. M. (2015). "Gender and Sustainable Tourism: Reflections on Theory and Practice" *Journal of Sustainable Tourism*, 23 (3), 401-416.

Freire, P. (1991). *Ezilenlerin Pedagojisi*. (Çev. D. Hattatoğlu ve E. Özbek). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi. (Eserin orijinali 1982’de yayımlanmıştır).

Folk, C. and Berkers, F.(2004). "Adaptative Comanagement for Building Resilience in Social-Ecological Systems", *Centre for Transdisciplinary Environmental Research*, Stockholm University, 7(2), 95-102.

Glesne, C. (2015). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev. A. Ersoy. ve P. Yalçınoğlu). (5. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Gültekin, P. ve Uzun. O. (2010). "*Düzce Uğursuyu ve Aksu Havzaları Ekoturizm Potansiyeli ve Bazı Arazi Kullanım Kararları Arasındaki Etkileşimler*" , Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi. Kuşadası.

Güçlü, A. , Uzun, E. , Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H. (2003). *Felsefe Sözlüğü*. (1. Baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Harvey, J.M., Hunt, J. ve Harris C.C. Jr. (1995). "Genderand Community Tourism Dependence Level", *Annals of Tourism Research*, 22(2), 349–366.

Haraway, D. (1988). "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and Privilege of Partial Perspective ", *Feminist Studies*, 14(3.), .575-599.

Harper, S. (1997). " Constructing Later Life/Constructing the Body: Some Thoughts from Feminist Theory " Jamieson, S. Harper ve C. Victor (Eds.), Critical Approaches to Ageing and Later Life, *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*,10(1), 160-172.

Hart, K. (2011). *Modernliği Dokumak, Bir Batı Anadolu Köyünde Hayat, Aşk, Emek*. (Çev. Elçin Gen). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Haywood, K. (1988). "Responsible and Responsive Tourism Planning in the Community", *Tourism Management* 9 (2), 105–118.

Hill J.L.ve Hill R.A. (2011). "Ecotourism in Amazonian Peru: Uniting Tourism, Conservation and Community Development", *Geography*, 96 (2), 75-85.

Honey, M. (2008). "*Ecotourism and Sustainable Development- Who Owns Paradise*" Washington: Island Press.

Hooks, B. (2016). *Feminizm Herkes İçindir*. (Çev. Aydın, E. , Kurt, B., Özgün, Ş., Yıldırım, A.). İstanbul: Bgst Yayınları. (Eserin orijinali 2000 yılında yayımlanmıştır).

<http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/11659911-4-avrupa-ekoturizm-konferansi-2017> (Erişim Tarihi: 18.04.2017, 18.46)

Jones, S. (2005). "Community-based ecotourism: The significance of social capital" *Annals of Tourism Research* , 32 (2), 303-324.

Kabeer, N. (1999). "Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment", *Development and Change*, 3 (1) 435-464.

Kabeer, N. (2005). "Gender Equality and Women's Empowerment: A Critical Analysis of The Third Millennium Development Goal 1", *Gender & Development*, 13(1), 13-24.

Keeble, B. R. (1988). "The Brundtland report: 'Our common future'". *Medicine and War*, 4(1), 17-25.

Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yoldaşlar*. (Haz. B. Eyüboğlu ve M. Gürsoy Sökmen). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1996'da yayımlanmıştır).

Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık

Kellner, D., (2016). Erich Fromm, *Feminizm ve Frankfurt Okulu*, Ankara: Doğubatı Yayınları.

Keating, C., Rasmussen, C., Rishi, P. (2010). "The Rationality of Empowerment: Microcredit, Accumulation by Dispossession, and the Gendered Economy", *Journal of Women in Culture and Society*, 109 (4), 674-689.

Kışlalıoğlu, M ve Berkes, F (2014). *Çevre ve Ekoloji* (14. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Kinnaird, V., Hall D. (2000). "Theorizing Gender in Tourism Research", *Recreation Research*, 25 (1), 71-84.

Kinnaird, V. , Hall D. (1996). "Understanding Tourism Processes: A Gender Aware Framework", *Tourism Management*, 17 (2), 95-102.

Khawwaja L. K. , Silva J. A. (2015). "Mitigating Gender Inequality in Rural Regions: The Effects of Tourism Employment in Namibia " *Tourism Research*, 17(5), 442-450.

Layder, D. (2015). *Sosyolojik Araştırma Pratiği, Teori ve Sosyal Araştırmanın İlişkilendirilmesi*. (Çev. S. Ünal). Ankara Heretik Yayıncılık.(Eserin orijinali 1998'de yayımlanmıştır).

Lefebvre, H. (2017). *Ritimanaliz, Mekan, Zaman ve Gündelik Hayat*. (Çev. A. Lucie Batur) İstanbul: Sel Yayıncılık. (Eserin orijinali 1992'de yayımlanmıştır).

Le Guin, U. (2017). *Karanlığın Sol Eli*, (Çev. Ü. Altuğ). (13. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin ilk basımı 1969).

Leung, Y. vd (2001). "The Role of Recreation Ecology in Sustainable Tourism and Ecotourism". McCool, S. ve R. N. Moisey (eds.), *Tourism, Recreation and Sustainability: Linking Culture and the Environment*. New York: CABI.

Liu, C. H., Tzeng, G. H., Lee, M. H., and Lee, P. Y. (2013). "Improving Metro–Airport Connection Service for Tourism Development: Using Hybrid MCDM Models. *Tourism Management Perspectives*, 6 , 95-107.

Margaret Byrne R. Swain and Melissa Tandy Byrne Swain (2004). "An Ecofeminist Approach to Ecotourism Development", *Tourism Recreation Research*, 29 (3), 1-6.

MacCannell, D. (2002). "Turizmde Ego Faktörü". *Tüketici Araştırmaları Dergisi*, 29 (1), 146-151.

MacKinnon, C. (1987). *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*. Cambridge: Harvard University Press. Akt.: Butler, J. (1999). 6-7.

Marshall, G. (2003). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. (Eserin orijinali 1994'te basılmıştır).

McDowell,L.(1999). *Gender, Identity and Place: Understanding Feminist Geographies*. Mineapolis: University of Minnesota Press.

Miroğlu, G. ve Arı, Y. (2015). *Türk Coğrafya Literatüründe Feminist Coğrafyanın İzleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi.

- Mackenzie, S. (1989), *Kentte Kadınlar, 20.Yüzyıl Kenti*. (Çev. A. Alkan ve B. Duru). Ankara: İmge Yayınevi.
- MacCannell, D. (2002). *Boş Toplantı Alanları: Turist Gazeteleri*. Routledge Yayınevi.
- McDowell, L.,(1993), Aktaran: Bondi,L. ve Rose, D.(2003) “Construction The Urban:A Review of Anglo-American Feminist Urban Geography”, *Gender, Place and Culture*, 10(3), 229-245.
- Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. (Çev. A. Gümüş ve M. Sezai Durdun) Ankara: Bilgesu Yayıncılık.(Eserin orijinali 2000 yılında yayımlanmıştır).
- Morgül, Ş. (2014). “Kırklareli İlinde Turizm Olanakları”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4 (4), 27-38.
- Moriarty, J. (2011). “School for Social Care Research”, *Qualitative Methods Overview*.
- Oğuz, M. ve Atatimur, N. (2008). “Kent ve Kadın”, *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, (6), 24- 35.
- Orhan, T. ve Karahan, F. (2012). “ Uzundere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi”. *Artvin Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 11(1), 27-42.
- Tuncer, S.,(2015). “Dışarı Çıkmak: Özelden Kamusala Feminist Bir Saha Hikayesi”, *Moment Dergi*, 2(2), 30-58.
- Özgen, N. (Editör). (2016). *Beşeri Coğrafyada Araştırma Yöntemleri ve Teknikler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Pakarinen, N. (2015). *Transition Practices: Education for Sustainable Development in Ecotourism, Uppsala University*. Master thesis in Sustainable Development 267, Department of Earth Sciences, Uppsala University.
- Ruiz-Ballesteros, E. (2011). “Social-Ecological Resilience and Community-Based Tourism: An Approach from Agua Blanca, Ecuador”, *Tourism Management*, 32(3), 655-666.
- Riley, R. W. and Love, L. L. (2000). “The State of Qualitative Tourism Research”, *Annals of Tourism Research*, 27(1), 164-187.
- Sart, G. (2018). *Nitel Araştırma Yöntem Teknik Analiz ve Yaklaşımları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sancar, S. (2009). “Türkiye’de Feminizm ve Kadın Hareketi”. *Cogito*, 58. 245-258.

- Sayer, A., (2004). *Method in Social Science*. (1. Baskı). İstanbul: Küre Yayınları.
- Saylıgil, F. (2016). **Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları**. (1. Baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Sharpley, R., (2003). “Rural tourism and sustainability A Critique.” D. Hall, L. Roberts ve M. Mitchell (Eds.), *New directions in rural tourism*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited, 38–53.
- Scheyvens, R., (2000). “Promoting Women's Empowerment Through Involvement in Ecotourism: Experiences from the Third World ”, *Journal of Sustainable Tourism*, 8(3), 232-249.
- Snyman S.L. (2012). The role of Tourism Employment in Poverty Reduction and Community Perceptions of Conservation and Tourism in Southern Africa, *Journal of Sustainable Tourism*, 20(3), 395-416.
- Sundberg, J., (2003). “Masculinist Epistemologies and the Politics of Fieldwork in Latin Americanist Geograpy”. *University of British Columbia*.
- Schellhorn, M. (2010). “Development for whom? Social Justice and the Business of Ecotourism ”. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(1), 115-135.
- Spenceley, A., Meyer, D. (2012). “Tourism and Poverty Reduction: Theory and Practice in Less Economically Developed Countries”, *Journal of Sustainable Tourism*, 20 (3), 297-317.
- Scheyvens, R., (2000). “Promoting Women's Empowerment Through Involvement in Ecotourism: Experiences from the Third World ”, *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (3), 232-249.
- Stone, M. T. (2015). “Community-Based Ecotourism: a Collaborative Partnerships Perspective”. *Journal of Ecotourism*, (ahead-of-print), 1-19.
- Stronza A., (2007). “The Economic Promise of Ecotourism for Conservation ”, *Journal of Ecotourism*, 6 (3) , 210-230.
- Singh, K. (2007). *Quantitative Social Research Methods*, Sage Publications (First Publishing).
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable tourism management*. New York: CABI Publishing.
- Tran, L. Walter P., (2014). “Ecotourism, Gender and Development in Northern Vietnam”, *Annals of Tourism Research*, (44), 116-130.

Thailand, M. Y. and Ban Mae, K. L. (2013). “The competitive (dis)Advantages of Ecotourism in Northern, Geoforum” , 50 (13), 161–171.

The International Ecotourism Society (2002). “The Definition of Ecotourism” <http://ecotourism.org/what-is-ecotourism/> (Erişim Tarihi: 30.01.2019).

Tucker, H. and Boonabaana, B. (2012). “A Critical Analysis of Tourism, Gender and Poverty Reduction ”. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(3), 437-455.

Tuncer, S. (2012). “Beşeri Coğrafyaya Feminist İtirazlar”. *Fe Dergi*, 4(1), 79-90.

Tuncer, S. (2015). “Dışarı ıkmak: Özelden Kamusala Feminist Bir Saha Hikayesi”. *Moment Dergi*, 2(2), 30-58.

Turoğlu, H. ve Özdemir, H. (2011). “Bartın İlinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10 (13), 97- 116.

Turan, F. (2018) Toplum evre ve Doğa. Özgen, N.(Editör). *Sosyal Coğrafya*. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Wunder, S. (2000). “Ecotourism and Economic Incentives an Empirical Approach”, *Ecological Economic*. 32(3), 465–479.

Wong Y.N. (2012) “World Development Report 2012: Gender Equality and Development” , *Forum for Development Studies*, 39 (3), 435-444.

Wilkinson, P. and Pratiwi, W. (1995). “Gender and Tourism in 1an Indonesian Village”. *Annals of Tourism Research*, 22(2), 283–299.

Woolf, V. (2017). *Kendine Ait Bir Oda*. (ev. S. Öncü). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1987’de yayımlanmıştır).

Woolf, V. (2018). *Mrs. Dalloway*. (ev. T. Uyar). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1977’de yayımlanmıştır).

White, B. (2015). *Para İle Akraba- Kentsel Türkiye’de Kadın Emegi*. (ev. A. Bora). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1999’da yayımlanmıştır).

Vandana, ř. (2014). *İnadına Canlı Kadınlar Ekoloji ve Hayatta Kalma*. (1. Baskı). İstanbul: İmge Kitabevi.

Vandana, ř. ve Mies, M. (2018). *Ekofeminizm*. (ev. İ. Urkun Kelso). İstanbul: Sinek Sekiz Yayınevi. (Eserin orijinali 1993’de yayımlanmıştır).

Yaka, Ö. (2017). “A Feminist-Phenomenology of Women’s Activism Against Hydropower Plants in Turkey’s Eastern Black Sea region” , *Gender, Place & Cultur*, 24(6), 869-889.

Şendeniz, Y. ve Şendeniz, Ö. Ş. (2013). “HES Direnişlerinde Kadınların Deneyimleri: Fındıklı Örneği” , *Fe Dergi*, 5 (1), 43–58.

Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık .(Eserin İlk Basımı 1999).

Walter, P. (2011). “Gender Analysis in Community-Based Ecotourism”, *Tourism Recreation Research*, 36(2), 159-168.

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge1.1	17

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1.	13
Şekil 1.2.	18

RESİM VE HARİTALARIN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim1.	52
Resim2.	54
Resim3.	60
Resim4.	62
Resim5.	66
Resim6.	68
Resim7.	70
Harita	Sayfa
Harita1.	12
Harita2.	40
Harita3.	41

EKLER

YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT SORULARI

- 1.**Kendinizden kısaca bahseder misiniz?
- 2.**Bölgede yaşayan kadınların yaptıkları işler nelerdir? Kadınları çalışmaya iten sebepler nelerdir?
- 3.**Kadınlar seçmiş oldukları işleri yaparken mutlular mı?
- 4.**Bölgedeki turizm hareketini nasıl değerlendiriyorsunuz? Buradaki turizm hareketinin size nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?
- 5.**Evle ilgili kararlar kim tarafından alınır? Son sözü kim söyler?
- 6.**Sizin için doğa sonsuz bir kaynak mı? Bölgedeki yapılaşmayı nasıl buluyorsunuz?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Ezgi BAYRAM ÖZ
Uyruğu :TC
Doğum Tarihi ve Yeri :13.05.1985 - VAN
Telefon :545 828 3446
Faks :.....
E-mail :ezgibayramoz@yyu.edu.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2017-2019
Lisans	Adnan Menderes Üniversitesi.	2004-2009

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2010-2012	Royal Caribbean Cruise Line...	Restoran Opr. Görevlisi
2012-2014	Jolly Tour, Ayder Tur.....	Turist Rehberliği
2014-2015	Elite World Van Otel.....	Satış Danışmanlığı
2017-2019(Sezonluk)	Bilimsel Araştırma Projeleri.....	Araştırmacı
2019	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.....	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar/ Bildiriler (Yazılı ve Sözlü)

Bayram Öz E. , Şeremet M., Alaeddinoğlu F., "Kadınların Ekoturizm Faaliyetleri İçerisindeki Yeri: Kaçkar Dağı Milli Parkı Yaylaları Örneği (Rize)", International West Asia Congress of Tourism (IWACT'18), VAN, TÜRKİYE, 29-29 Eylül 2018, pp.277-286

Şeremet M., Cihangir E., Bayram Öz E., "Reflection of Feminist Perspective on Education: An Analysis of Geography Textbooks in Turkey", Proceedings of The Second International Symposium on Social Sciences Education, Çanakkale, Türkiye, 30 Ekim - 1 Kasım 2018, pp.96-101

Şeremet M., Alaeddinoğlu F., Bayram Öz E. , "A Feminist Geography Study on

Tourism Potential of Van: NGOs' Perspective", International West Asia Congress of Tourism Research (IWACT'17), VAN, TÜRKİYE, 28 Eylül - 1 Ekim 2017, pp.127-127

Bayram Öz E., Şeremet M., Alaeddinoğlu F., "Women Studies and Ecotourism: An Analysis of Literature", 4. Avrupa Ekoturizm Konferansı, Karabük, Türkiye, 28 Eylül - 1 Ekim 2017, pp.86-86

Hobiler

Doğa yürüyüşü, tırmanış, bisiklet turları, yoga yapmak.

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

11/10/2019

Tez Başlığı / Konusu:

KADINLARIN EKOTURİZM FAALİYETLERİ İÇERİSİNDEKİ YERİ: KAÇKAR DAĞLARI MİLLÎ PARKI YAYLALARI ÖRNEĞİ (RİZE)

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 104 sayfalık kısmına ilişkin, 11/10/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Dr.Öğr.Ü. Mehmet ŞEREMET intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulananak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 10 (on.) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

11/10/2019
Ar. Gör. Ezgi BAYRAM ÖZ
Adı, Soyadı, İmza

Adı Soyadı : Ezgi BAYRAM ÖZ

Öğrenci No :169220004

Anabilim Dalı : Turizm İşletmeciliği

Statüsü : Y. Lisans X

DANIŞMAN
Dr.Öğr.Ü.Mehmet ŞEREMET

11/10/2019

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR

...../201.....

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü